

Skupina na visokoj razini za nediskriminaciju, jednakost i raznolikost

Podskupina za podatke o jednakosti

**Smjernice o prikupljanju i upotrebi podataka za
jednakost LGBTIQ osoba**

EUROPSKA KOMISIJA

Glavna uprava za pravosuđe i zaštitu potrošača

Uprava D – Jednakost i nediskriminacija

Odjel D1 – Nediskriminacija: LGBTIQ, dob i horizontalna pitanja

Europska komisija

B-1049 Bruxelles

Smjernice o prikupljanju i upotrebi podataka za jednakost LGBTIQ osoba

Ovaj dokument izradila je podskupina za podatke o jednakosti Skupine na visokoj razini za nediskriminaciju, jednakost i raznolikost.

Podskupina za podatke o jednakosti sastoji se od predstavnika država članica EU-a i Norveške, Europske komisije, Eurostata, Eurofounda, Europskog instituta za ravnopravnost spolova (EIGE) i Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA). Predstavnici država članica stručnjaci su iz vladinih ureda koji se bave politikama o suzbijanju diskriminacije, nacionalnih statističkih zavoda i tijela za jednakost. Djeluje kao forum za relevantna nacionalna tijela i institucije EU-a koji služi za raspravu o izazovima i prilikama u poboljšanju prikupljanja i upotrebe podataka o jednakosti.

Podskupina za podatke o jednakosti zahvaljuje Agenciji EU-a za temeljna prava (FRA) i dvama vanjskim stručnjacima Jozu Motmansu i Aisi Burgwal na velikom doprinosu izradi ovih smjernica, koji se temelji na širokoj paleti njihova znanja i stručnosti.

Tekst dovršen u ožujku 2023.

Izdanje u PDF-u ISBN 978-92-68-05054-5 doi:10.2838/398439 DS-03-23-327-EN-N

Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2023.

© Europska unija, 2023.

Politika ponovne uporabe dokumenata Europske komisije uređena je Odlukom Komisije 2011/833/EU od 12. prosinca 2011. o ponovnoj uporabi dokumenata Komisije (SL L 330, 14.12.2011., str. 39.). Osim ako je navedeno drukčije, ponovna uporaba ovog dokumenta dopuštena je u skladu s licencijom Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). To znači da je ponovna uporaba dopuštena pod uvjetom da se navedu odgovarajući podaci o autorstvu i naznače sve izmjene.

Sadržaj

Sadržaj	7
1. Kontekst i svrha ovih smjernica	9
1.1. Potreba za podacima radi donošenja utemeljenih političkih odluka	10
1.2. Što su „podaci o jednakosti“?.....	11
1.3. Svrha i struktura ovih smjernica	14
2. Izazovi, zaštita podataka i druga etička pitanja u prikupljanju i upotrebi podataka o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja.	18
2.1. Izazovi u prikupljanju i upotrebi podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja	18
2.2. Pravila o zaštiti podataka ne sprječavaju prikupljanje podataka o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja.....	23
2.3. Etička pitanja povezana s podacima koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja	25
3. Opća načela za prikupljanje podataka o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja	29
3.1. Provedba procjene potreba korisnika i potencijalnih korisnika podataka razvrstanih prema seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima	29
3.1.1. Obrazloženje	29
3.1.2. Smjernice.....	30
3.2. Utvrđivanje postojećih izvora podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja	30
3.2.1. Obrazloženje	30
3.2.2. Smjernice.....	31
3.3. Usklađivanje definicija i kategorizacija koje se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja	33
3.3.1. Obrazloženje	34
3.3.2. Smjernice.....	34
3.4. Uključivanje podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja u sve nacionalne ankete i ankete na razini EU-a.....	36
3.4.1. Obrazloženje	37
3.4.2. Smjernice.....	44
3.5. Uključivanje intersekcijskog pristupa u prikupljanje i upotrebu podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja.....	47

3.5.1. Obrazloženje	49
3.5.2. Smjernice.....	49
3.6. Osiguravanje dostatnog proračuna za redovite ankete kojima se prikupljaju podaci o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja	51
3.6.1. Obrazloženje	51
3.6.2. Smjernice.....	51
3.7. Olakšavanje učinkovite upotrebe podataka o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja za jačanje i poboljšanje ravnopravnosti LGBTIQ osoba	52
3.7.1. Obrazloženje	53
3.7.2. Smjernice.....	54
4. Kako prikupljati podatke koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja	57
4.1. Kako prikupiti podatke o seksualnoj orijentaciji.....	58
4.1.1. Obrazloženje	58
4.1.2. Smjernice.....	61
4.1.3. Primjeri za ispitivanje seksualne orijentacije	62
4.2. Kako prikupiti podatke o spolu i rodu (identitetu)	65
4.2.1. Obrazloženje	65
4.2.2. Smjernice.....	69
4.2.3. Primjeri prikupljanja podataka o spolu, rodu i rodnom identitetu.....	71
4.3. Kako prikupiti podatke o rodnom izražavanju.....	76
4.3.1. Obrazloženje	76
4.3.2. Smjernice.....	78
4.3.3. Primjeri mjerenja rodnog izražavanja	78
4.4. Kako prikupiti podatke o spolnim obilježjima	81
4.4.1. Obrazloženje	81
4.4.2. Smjernice.....	82
4.4.3. Primjeri mjerenja interseksualnosti	83
Prilog: Pojmovnik	87

1. Kontekst i svrha ovih smjernica

Jednakost i nediskriminacija temeljne su vrijednosti Europske unije (EU) i kao takve su utvrđene u Ugovorima EU-a¹ i [Povelji Europske unije o temeljnim pravima](#)². One su i sastavni dio [Europskog stupa socijalnih prava](#)³.

Razvoj zakonodavstva i političke inicijative na nacionalnoj razini i razini EU-a proteklih su desetljeća pomogli u izgradnji uključivijih društava, među ostalim za lezbijke, gejeve, biseksualne, aseksualne, transseksualne, interseksualne i *queer* (LGBTIQ) osobe⁴. Naime, u studenom 2020. Europska komisija objavila je svoju prvu [Strategiju o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020. – 2025.](#)⁵. Njome je ispunila svoju obvezu o izgradnji unije ravnopravnosti i pokrenula novo razdoblje u aktivnostima promicanja ravnopravnosti LGBTIQ osoba na europskoj razini.

Ipak, rezultati nedavne ankete [Agencije Europske unije za temeljna prava \(FRA\) o LGBTIQ osobama u EU-u izazivaju zabrinutost](#). Anketom, koja je bila najveća te vrste, prikupljeni su podaci o stvarnim uvjetima života LGBTIQ osoba u EU-u, a rezultati ukazuju na stalne i zabrinjavajuće stope diskriminacije, nasilja motiviranog predrasudama i uznemiravanja LGBTIQ osoba. Potrebno je hitno prikupiti pouzdane i usporedive podatke kako bismo mogli mjeriti napredak u promicanju ravnopravnosti i nediskriminacije. Međutim, podaci o stvarnim uvjetima života LGBTIQ osoba u cijelom EU-u nepotpuni su i fragmentirani, a kad su dostupni, često nisu dovoljno usporedivi ili su niske kvalitete.

Uvažavajući potrebu za brojnijim i boljim podacima koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja (SOGIESC), Europska komisija 2020. pozvala je FRA-u i Europski institut za ravnopravnost spolova (EIGE) „[...] da nastave pružati tehničku pomoć i metodološku potporu državama članicama u izradi

¹ Članak 10. [UFEU-a](#) i članak 2. [UEU-a](#).

² Članak 21.

³ Treće načelo.

⁴ LGBTIQ osobe jesu: i. osobe koje privlače osobe istog roda (lezbijka, gej) ili više rodova (biseksualci, panseksualci) ili koje doživljavaju malo ili nimalo seksualne i/ili emocionalne privlačnosti (aseksualne, aromantične), ii. osobe čiji rodni identitet i/ili rodno izražavanje ne odgovaraju spolu koji im je dodijeljen pri rođenju (trans i nebinarne osobe), iii. osobe koje su rođene sa spolnim obilježjima koja se ne uklapaju u uobičajenu definiciju muškog ili ženskog spola (interseksualne osobe) i iv. osobe čiji se identitet ne uklapa u binarnu klasifikaciju spola i/ili roda (*queer*). Vidjeti Europska komisija (2020.), [Strategija o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020. – 2025.](#), COM(2020) 698 final, Bruxelles, 12. studenog 2020., str. 3.

⁵ Strategija se temelji na popisu mjera za poboljšanje ravnopravnosti LGBTIQ osoba za razdoblje 2015. – 2019., što je bio prvi okvir politike izričito namijenjen suzbijanju diskriminacije LGBTIQ osoba. Vidjeti: Europska komisija (2020.), [Završno izvješće 2015. – 2019. o popisu mjera za poboljšanje ravnopravnosti LGBTIQ osoba](#), Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg (Ured za publikacije).

i provedbi aktivnosti prikupljanja podataka o LGBTIQ osobama na jednoj i na više osnova.”⁶.

1.1. Potreba za podacima radi donošenja utemeljenih političkih odluka

„Pouzdana i usporedivi podaci o ravnopravnosti bit će od ključne važnosti za ocjenu položaja LGBTIQ osoba i za djelotvorno smanjenje neravnopravnosti.”

[Strategija EU-a o ravnopravnosti LGBTIQ osoba \(2020. – 2025.\)](#)

Svakim prikupljanjem podataka primarno se žele prikupiti podaci koji mogu pomoći u i. pokretanju promjena, ii. oblikovanju ciljanih politika i programa utemeljenih na dokazima i iii. izdvajanju dovoljno sredstava kako bi se ispunile potrebe raznih skupina ljudi. Podaci obuhvaćaju identitete, iskustva i potrebe ljudi i zajednica koje imaju pravo da ih se čuje i poštuje. Svaka bi osoba zajedno sa svojim identitetom trebala biti zastupljena u anketama i drugim instrumentima za prikupljanje podataka⁷. Međutim, nacionalne ankete ili administrativni izvori podataka nikad nisu odražavali raznolikost LGBTIQ osoba⁸.

Taj opći nedostatak ili nepotpunost statističkih dokaza o identitetu i iskustvima LGBTIQ osoba otežava procjenu stvarnog razmjera i raširenosti diskriminacije, strukturnih nejednakosti, zločina motiviranog predrasudama i uznemiravanja koje trpe LGBTIQ osobe. Nedostatak podataka o jednakosti otežava i praćenje i ocjenu učinkovitosti zakonodavstva i politika u suzbijanju nejednakosti i diskriminacije LGBTIQ osoba. Mnoge ankete i istraživanja čiji se rezultati upotrebljavaju za izradu politika ne uključuju: i. pitanja o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima ni ii. pitanja o iskustvima diskriminacije na temelju seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja. Zbog toga u nacionalnim i međunarodnim skupovima podataka i praćenju rada koji se odnosi na jednako postupanje LGBTIQ osobe mogu biti nevidljive.

Kako bi donosili informirane političke odluke radi suzbijanja diskriminacije i poticanja jednakog postupanja, zakonodavcima i oblikovateljima politika potrebni su podaci o društvenom položaju ljudi i o njihovu doživljavanju diskriminacije na temelju seksualne

⁶ Europska komisija (2020.), [Strategija o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020. – 2025.](#), COM(2020) 698 final, Bruxelles, 12. studenog 2020., str. 24.

⁷ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), Washington, DC: The National Academies Press, str. 6.

⁸ „Administrativni podaci” odnose se na podatke iz tih evidencija koje prikuplja i čuva državna agencija.

orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja. Dosad su se podaci o LGBTIQ osobama u cijelom EU-u rijetko sustavno i periodično prikupljali, a postojeći podaci koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja uvelike se razlikuju po opsegu i kvaliteti. Samo nekoliko država članica prikuplja podatke koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja, a ostale to namjerno ne čine, što pokazuje [izvješće Komisije iz 2017. o prikupljanju podataka koji se odnose na LGBTIQ osobe](#). Podaci navode na zaključak da je dostupnost podataka o seksualnoj orijentaciji, iako općenito mala, i dalje znatno veća od dostupnosti podataka o rodnom identitetu, rodnom izražavanju ili spolnim obilježjima. Kako je naglašeno u Strategiji EU-a o ravnopravnosti LGBTIQ osoba, to pokazuje da je potrebno poboljšati prikupljanje i upotrebu podataka o ravnopravnosti LGBTIQ osoba⁹.

Okvir A 1 – Podskupina za podatke o jednakosti

[Skupina EU-a na visokoj razini za nediskriminaciju, jednakost i raznolikost 2018.](#) osnovala je podskupinu za podatke o jednakosti (podskupina) kako bi poduprla države članice u unapređenju prikupljanja i upotrebe podataka o jednakosti. FRA je dobila zadatak da olakša rad toj podskupini u skladu sa svojim zaduženjima koja uključuju razvoj metoda i standarda za poboljšanje usporedivosti, objektivnosti i pouzdanosti podataka o jednakosti na europskoj razini¹⁰.

Podskupina je dosad izradila:

- skup [neobvezujućih smjernica o prikupljanju i upotrebi podataka o jednakosti](#)
- [pregled obećavajuće prakse za prikupljanje podataka o jednakosti](#) na nacionalnoj razini
- [dijagnostički alat za mapiranje](#) koji državama članicama pomaže da utvrde postojeće izvore podataka o jednakosti i nedostatke u njihovim podacima
- [praktične smjernice za države članice o poboljšanju prikupljanja podataka o rasnom ili etničkom podrijetlu.](#)

1.2. Što su „podaci o jednakosti“?

U [Europskom priručniku o podacima o jednakosti](#) i [Smjernicama za poboljšano prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti](#) „podaci o jednakosti“ definirani su kao sve

⁹ Europska komisija (2020.), [Strategija o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020. – 2025.](#), COM(2020) 698 final, Bruxelles, 12. studenog 2020., str. 22.

¹⁰ [Uredba Vijeća \(EZ\) br. 168/2007 od 15. veljače 2007. o osnivanju Agencije Europske unije za temeljna prava](#), SL L 53, 22.2.2007.

informacije koje su korisne za potrebe opisivanja i analiziranja stanja u pogledu jednakosti te zaključivanja i donošenja odluka o njemu. Te informacije mogu biti kvantitativne ili kvalitativne. Mogu uključivati agregirane podatke koji svjedoče o nejednakostima i njihovim uzrocima ili učincima u društvima¹¹.

Statistički podaci o jednakosti mogu se prikupiti iz više izvora, kao što su popisi stanovništva, administrativni registri, ankete provedene među kućanstvima i pojedincima, ankete o viktimizaciji i ankete o stajalištima. Drugi izvori mogu biti: i. podaci o pritužbama (uključujući agregirane profile podnositelja pritužbi i prijestupnika), ii. kaznenopravni podaci (uključujući sudske statističke podatke i podatke o ishodima sudskih sporova te podatke o ponuđenoj naknadi / primijenjenoj sankciji) i iii. drugi načini prikupljanja podataka (kao što je ispitivanje diskriminacije, praćenje raznolikosti koje provode poslodavci, organizacije civilnog društva i pružatelji usluga).

Podaci koji se razvrstavaju prema određenim osobnim obilježjima (uključujući dob, spol, rasno ili etničko podrijetlo, vjeru ili uvjerenje, invaliditet, seksualnu orijentaciju, rodni identitet ili interseksualnost / varijacije spolnih obilježja) mogu se upotrebljavati za izradu podataka o jednakosti na agregiranoj razini u statističke svrhe ako je takva upotreba u potpunosti u skladu sa zakonskim odredbama o zaštiti podataka (vidjeti odjeljak 2.2. ovih smjernica).

Okvir A 2 – Umjetna inteligencija

Važna i relativno nedavna promjena odnosi se na korištenje podataka za izradu algoritama za pomoć u donošenju odluka i sustava umjetne inteligencije. Ti algoritmi i sustavi umjetne inteligencije često se temelje na složenoj obradi podataka čija je svrha učinkovitije donošenje odluka, a katkad i potpuna automatizacija postupaka.

U tim tehnologijama koje se temelje na podacima jednakost i nediskriminacija moraju biti u prvom planu. Kako je pokazalo nedavno izvješće FRA-e¹², algoritmi vrlo lako mogu biti diskriminirajuće pristrani. Pristranost je često svojstvena podacima koji se učestalo koriste za razvoj algoritama i sustava umjetne inteligencije, što su tzv. podaci za treniranje. Na primjer, FRA-ina simulacija algoritama za otkrivanje uvredljivog govora upotrebljavala je podatke za treniranje koji su sadržavali stvarne objave na

¹¹ Nacionalno vijeće za znanost i tehnologiju Sjedinjenih Država razlikuje tri vrste podataka, a sve su neophodne za oblikovanje politika na temelju dokaza:

„a) podaci koji nam pomažu razumjeti koliko osoba ima određeno iskustvo ili obilježje („podaci o količini” ili „podaci o raširenosti”), b) podaci koji nam pomažu razumjeti kako ljudi različito doživljavaju sustave („podaci o kvaliteti” ili „podaci o razlikama”) i c) podaci koji nam pomažu razumjeti djeluju li politike i intervencije na različite populacije („razumijevanje što funkcionira” ili „podaci o procjeni”).”

Vidjeti Pododbor za podatke o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i varijaciji spolnih obilježja i Pododbor za podatke o jednakosti Nacionalnog vijeća za znanost i tehnologiju (2023.), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#), Vlada Sjedinjenih Država, str. 8.

¹² FRA (2022.), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#), Ured za publikacije, Luxembourg.

društvenim mrežama koje su bile označene kao uvredljive ili neuvredljive¹³. Slučajevi mržnje na internetu prikupljeni iz podataka često su se odnosili na LGBTIQ osobe, muslimane i Židove. Zbog toga su izrazi koji se odnose na seksualnu orijentaciju, kao što je „gej“, kao i izrazi kao što su „musliman“ i „Židov“ u simulaciji češće netočno označeni kao uvredljivi¹⁴. Pretjerano označivanje može pomoći u prepoznavanju i suzbijanju slučajeva govora mržnje usmjerenog na te skupine. Međutim, može imati negativan učinak na članove tih skupina čiji se sadržaj nerazmjerno označava uvredljivim¹⁵, što je posebno problematično ako označeni sadržaj ne pregleda čovjek¹⁶.

Potrebno je analizirati pristranost u algoritmima, među ostalim provjerom izvora pristranosti podataka namijenjenih za treniranje i provjerom izlaznih podataka samih algoritama. Čak i ako se podaci ne odnose izravno na zaštićene značajke, upotreba algoritama može uzrokovati diskriminaciju zbog podataka koji su usko povezani sa zaštićenim značajkama (zamjene). Posebno je problematičan primjer algoritamsko profiliranje koje koriste tijela kaznenog progona, a koje primjenjuje razne tehnike za profiliranje osoba na temelju korelacija i obrazaca u podacima¹⁷. Izrada profila koja rezultira diskriminacijom na temelju zaštićenih značajki nezakonita je¹⁸, ali ju je teško otkriti. Većina algoritamskih pristranosti rezultira neizravnom diskriminacijom zbog zamjene (kao što su susjedstva ili imena kao zamjena za etničku pripadnost ili veličina cipela kao zamjena za rod). S obzirom na potencijalno neograničen broj zamjena, čija korelacija sa zaštićenom značajkom možda nije očita, to je teže spriječiti¹⁹.

Pristranost se može unijeti i ako podaci za treniranje nisu reprezentativni. Na primjer, ako su u algoritam za prepoznavanje lica uglavnom učitana muška lica, predviđanja možda neće biti pouzdana kad se primijene na ženska lica²⁰. Pristranost zbog loše kvalitete podataka može biti izraženija i zbog petlji povratne veze, koje se javljaju kad predviđanja algoritama postanu osnova za buduće skupove podataka za treniranje, na primjer u prognostičkom radu policije²¹.

Stoga je važno analizirati i pristranost izlaznih podataka algoritama. Ako se izlazni podaci algoritama razlikuju kad se samo podaci o zaštićenim značajkama mijenjaju, to

¹³ FRA (2022.), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 11–12, 55–56.

¹⁴ FRA (2022.), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 11–12, 62.

¹⁵ FRA (2022.), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 11.

¹⁶ FRA (2022.), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 77.

¹⁷ FRA (2018.), [Vodič za sprečavanje nezakonite izrade profila danas i u budućnosti](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 19.

¹⁸ Članak 11. stavak 3. [Direktive o policiji](#).

¹⁹ FRA (2022.), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 24.

²⁰ FRA (2022.), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 19.

²¹ FRA (2022.), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 77.

ukazuje na rizik od diskriminacije²². Zbog toga je potrebno prikupiti podatke o zaštićenim značajkama, uključujući podatke koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja. Pravna osnova za to korisnicima algoritama trenutačno može biti nejasna jer otkrivanje algoritamske diskriminacije u [Općoj uredbi o zaštiti podataka \(OUZP\)](#)²³ nije navedeno kao opravdanje za obradu osjetljivih osobnih podataka, iako predloženi Propis EU-a o umjetnoj inteligenciji može razjasniti neke nedoumice²⁴.

1.3. Svrha i struktura ovih smjernica

Budući da kategorije seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja mogu imati različita značenja u različitim društvima i društvenim kontekstima, ne postoji očito rješenje za mjerenje tih kategorija. Ne postoji ni dogovoreni standard za najbolji način prikupljanja podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja. Zbog toga nije moguće usporediti postojeće aktivnosti prikupljanja podataka na nacionalnoj razini s onima u cijelom EU-u. Osim toga, povećavaju se vrijeme i trošak razvoja relevantnih kategorija i prikupljanja podataka. Poboljšanje aktivnosti prikupljanja podataka i kvalitete prikupljenih podataka pomoći će državama članicama i EU-u da prikupe točnije podatke koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja radi svojih aktivnosti praćenja i izvješćivanja. Pomoći će i da se poveća povjerenje LGBTIQ osoba u aktivnosti prikupljanja podataka koje provode države i javne institucije.

Iako se ovim smjernicama podupire informiranje o mogućnostima i poteškoćama prikupljanja podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja, one služe kao polazište za pomoć državama članicama u učinkovitoj primjeni i praćenju prava EU-a o jednakosti. U njima se utvrđuju izazovi u prikupljanju podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja i ističu obećavajući putovi prema standardiziranijem i dosljednijem pristupu, a istodobno se u obzir uzimaju razni nacionalni konteksti i zahtjevi za prikupljanje podataka o jednakosti na temelju seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja. Oblikovatelji politika i drugi dionici mogu odabrati određene mjere utvrđene u ovim smjernicama koje najbolje ispunjavaju

²² FRA (2022.), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 25.

²³ FRA (2022.), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 24.

²⁴ FRA (2022.), [Bias in algorithms – Artificial intelligence and discrimination](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 10.

potrebe koje su u tom trenutku utvrđene u bilo kojoj predmetnoj državi članici, ili im dati prednost.

Poželjno je da države članice EU-a upotrijebe ove smjernice kako bi: i. razvijale i učinkovito provodile nacionalne akcijske planove za jednakost LGBTIQ osoba, ii. razvijale svoje strategije za podatke o jednakosti i iii. pratile rezultate tih strategija iz perspektive ravnopravnosti.

Smjernice su namijenjene javnim i privatnim subjektima uključenima u prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti za LGBTIQ osobe, kao što su:

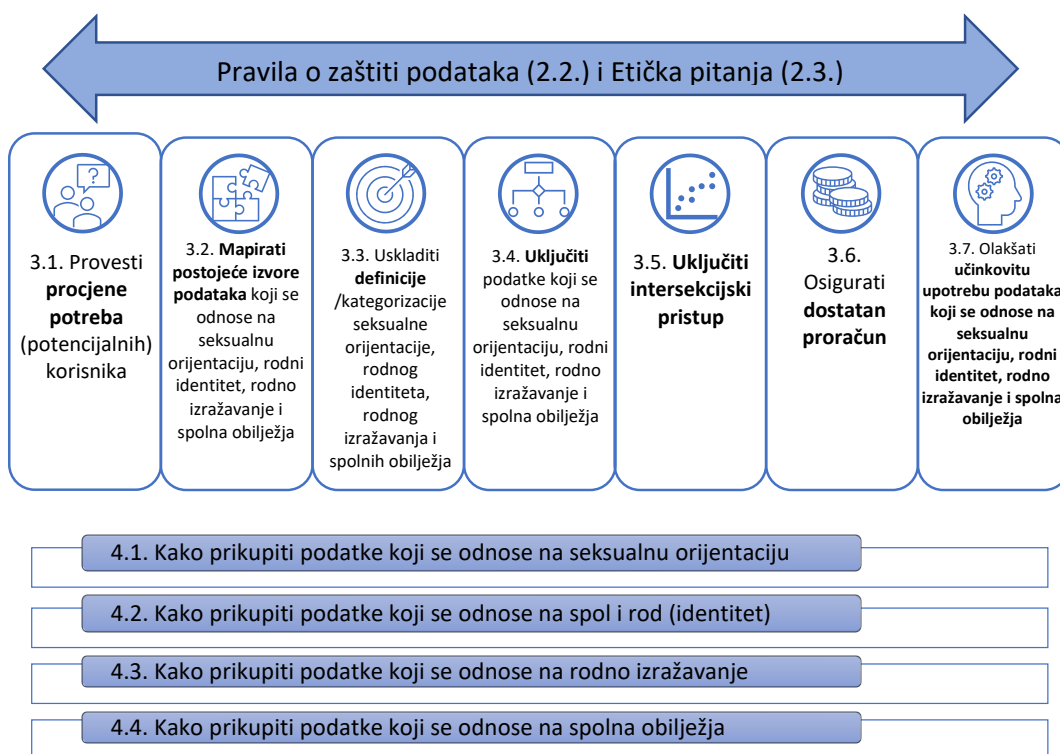
- prikupljači podataka u političkim i upravnim tijelima na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini
- nacionalni zavodi za statistiku
- privatne i javne organizacije
- pravosudni sustav i policija
- tijela za jednakost i nacionalne institucije za ljudska prava
- akademska zajednica.

Na početku smjernica utvrđeni su izazovi, pravila o zaštiti podataka i glavna etička razmatranja pri prikupljanju i upotrebi podataka o jednakosti na temelju seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja (2. odjeljak). U glavnom dijelu ovih smjernica sažeta su dva skupa načela za prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti na temelju seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja. Prvi skup od sedam načela opće je/horizontalne prirode i obrađen je u 3. odjeljku. Drugi skup od četiri načela pruža praktične smjernice o tome kako prikupiti podatke koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja, a obrađen je u 4. odjeljku. Drugi skup praktičnih načela uključuje više primjera mogućih pristupa iz prošlih anketa. Međutim, oni nisu predviđeni kao primjeri najbolje prakse koje treba izravno primijeniti. Problematični elementi u primjerima istaknuti su u napomenama ispod svakog primjera.

Budući da se zahtjevi za prikupljanje podataka o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja mogu razlikovati u različitim izvorima podataka (npr. administrativni i anketni podaci, podaci iz popisa stanovništva), sljedeća vodeća načela mogla bi biti lakše primjenjiva na neke izvore podataka. Načela nisu poredana po posebnom redoslijedu prioriteta. Ovisno o

potrebama korisnika, mogu se tumačiti zajedno i primjenjivati kao cjelina ili se mogu primjenjivati pojedinačno ili u kombinaciji.

Slika 1 – Vodeća načela za prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja

Alternativni tekst: Slika koja prikazuje strukturu smjernica. Na vrhu je strelica s tekстом „Pravila o zaštiti podataka (2.2.) i Etička pitanja (2.3.)”. U nastavku se nalaze okviri s općim/horizontalnim načelima i pripadajućim logotipovima: „3.1. Provesti **procjene potreba** (potencijalnih) korisnika”, „3.2. **Utvrđiti postojeće izvore podataka** koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja”, „3.3. Uskladiti **definicije/kategorizacije seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja**”, „3.4. **Uzeti** u obzir podatke koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja u svim politikama”, „3.5. **Uzeti u obzir interseksijski pristup u svim politikama**”, „3.6. Osigurati **dostatan proračun**” i „3.7. Olakšati **učinkovitu upotrebu podataka** koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja”. Ispod toga nalaze se četiri okvira s praktičnim načelima: „4.1. Kako prikupiti podatke o seksualnoj orijentaciji”, „4.2. Kako prikupiti podatke o spolu i rodu (identitetu)”, „4.3. Kako prikupiti podatke o rodnom izražavanju” i „4.4. Kako prikupiti podatke o spolnim obilježjima”.

Ovdje upišite svoj naslov.

© Ovdje upišite svoje podatke o autorskom pravu.

Izvor: Ovdje upišite svoj izvor.

Smjernice su dopunjene [pregledom obećavajuće prakse za prikupljanje podataka o jednakosti](#)²⁵, koji objedinjuje niz primjera prakse povezanih s raznim osnovama diskriminacije, uključujući seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja i daje praktične primjere o tome kako provesti načela o prikupljanju i upotrebi podataka o jednakosti.

Podskupina za podatke o jednakosti izradila je ove smjernice uz potporu FRA-e i dva vodeća stručnjaka za ravnopravnost LGBTIQ osoba. Prije njihove finalizacije i odobrenja Skupine na visokoj razini za nediskriminaciju, jednakost i raznolikost, konzultirane su najvažnije europske LGBTIQ reprezentativne organizacije²⁶ i Podskupina za ravnopravnost LGBTIQ osoba.

²⁵ FRA (2023.), [Compendium of practices for equality-data collection](#).

²⁶ ILGA Europe, The Eurocentralasian Lesbian* Community (EL*C), OII Europe, Transgender Europe (TGEU), IGLYO.

2. Izazovi, zaštita podataka i druga etička pitanja u prikupljanju i upotrebi podataka o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja

2.1. Izazovi u prikupljanju i upotrebi podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja

Osim uobičajenih izazova i nedostataka u općem prikupljanju i upotrebi podataka o jednakosti, koji su obrađeni u prvim smjernicama koje je izradila podskupina²⁷, postoje i drugi i/ili kumulativni izazovi u prikupljanju i upotrebi podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja. Ti dodatni izazovi detaljnije se razmatraju u 11 točaka u nastavku.

- **Ograničeni pouzdani podaci o sastavu LGBTIQ osoba među stanovništvom EU-a i nepostojanje okvirâ uzorkovanja.** Pitanja o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu dosad su uvrštena samo na popis stanovništva Malte²⁸, a pitanje o rodnom izražavanju ili spolnim obilježjima nije postavljeno ni u jednom nacionalnom popisu stanovništva u EU-u. Stoga nedostaju pouzdane procjene

²⁷ Uobičajeni izazovi u prikupljanju i upotrebi podataka o jednakosti: nepostojanje koordiniranog pristupa, nedostatna sredstva, nedovoljna usporedivost raznih izvora podataka, nedovoljno savjetovanje s relevantnim dionicima, neuravnoteženost prikupljanja podataka na raznim osnovama diskriminacije i u raznim područjima života, pretjerano oslanjanje na zamjene i netočno tumačenje okvirâ za zaštitu podataka. Vidjeti: Europska skupina na visokoj razini o nediskriminaciji, podskupina za podatke o jednakosti (2018.), [Smjernice za poboljšano prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti](#), Ured za publikacije, Bruxelles, str. 9–10.

²⁸ Državni ured za statistiku – Malta, [Popis stanovništva](#).

postotka LGBTIQ osoba u stanovništvu, što ograničava kvantitativno istraživanje i otežava razvoj pouzdanih okvira uzorkovanja²⁹.

- **Potreba za valjanim i pouzdanim mjerama koje se temelje na suvremenoj terminologiji i pojmovima.** Definicije i kategorizacije moraju biti usklađene u nacionalnim izvorima podataka i među državama članicama radi usporedivosti (vidjeti smjernicu br. 3.3. ovih smjernica). Pojmovi povezani s LGBTIQ identitetima i doživljajima neprestano se razvijaju, stoga bi ih trebalo periodično preispitivati kako bi se s vremenom omogućila usporedivost³⁰. Treba uzeti u obzir i razlike u jezičnom, kulturnom i povijesnom kontekstu ([vidjeti 4. odjeljak ovih smjernica](#)). Nadalje, izrazi koji su općenito poznati unutar LGBTIQ zajednice možda nisu toliko poznati široj javnosti, pa bi istraživači trebali ujednačiti upotrebu precizne terminologije i potrebu za pristupačnim pitanjima, osobito ako je anketa namijenjena općoj populaciji³¹. Pritom bi trebali izbjegavati izraze koji se obično koriste, ali se smatraju zastarjelima i/ili pogrdnima (kao što je „hermafrodit“ umjesto „interseksualna osoba“ ili izraz „transseksualac“ za sve transrodne osobe)³².
- **Mali uzorci, što ograničava statističku snagu.** U većini populacijskih istraživanja LGBTIQ osobe čine manje od 10 % uzorka, što može biti problem za razvrstavanje podataka i statističku snagu. LGBTIQ osobe stoga mogu biti potpuno isključene iz dostavljenih nalaza ili uključene s velikim intervalima pouzdanosti. Osim toga, svaka veća interseksijska analiza može biti ograničena. To se može spriječiti povećanjem ukupnih veličina uzoraka, prekobrojnim uzorkovanjem³³ LGBTIQ osoba,

²⁹ Daly, F., Crehan, P. R., Grzywnowicz, M. (2022.), [The LGBTI Inclusion Index: An Innovative Tool to Incentivize Human Rights and Development Data](#). Journal of Human Rights Practice, 14(2), 600-621, str. 614.

³⁰ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), Washington, DC: The National Academies Press, str. 124.

³¹ Center for American Progress (2022.), [Collecting Data About LGBTQI+ and Other Sexual and Gender-Diverse Communities – Best Practices and Key Considerations](#).

³² Više informacija o primjerenim i neprimjerenim izrazima dostupno je u dokumentu Europskog parlamenta (2020.), [Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications](#), i u dokumentu Ginicola, M, Smith, C, i Filmore, J. (ur.) (2017.), [Affirmative Counseling with LGBTQI+ People](#), Američko udruženje psihologa, str. 368–370.

³³ Prekobrojno uzorkovanje je praksa odabira ispitanika u kojoj neke skupine zauzimaju veći udio u anketnom uzorku nego u populaciji.

korištenjem dodatnih uzoraka³⁴ ili provedbom posebnih anketa, iako svi ti pristupi uzrokuju dodatne troškove³⁵.

- **Metode prikupljanja podataka.** U anketiranju LGBTIQ osoba tradicionalnim metodama, kao što su osobni razgovori uživo ili telefonski postoje specifični problemi. Mnoge LGBTIQ osobe nisu „izašle iz ormara” u svim aspektima života i možda ne bi bile spremne otkriti aspekte svojeg privatnog identiteta ili iskustava ili bi to bile spremne učiniti samo anonimno. To se može izbjeći odjeljkom za samoispunjavanje u razgovoru uživo (CASI – računalno potpomognuto samoanketiranje), čime se jamči povjerljivost, ili metodom internetske ankete (kao što je CAWI: računalno potpomognuto internetsko anketiranje) kojom se jamči anonimnost. Na taj bi način više ispitanika iz različitih slojeva ciljne populacije možda bilo spremno sudjelovati, uključujući ispitanike koji u tradicionalnoj anketi uživo ili telefonski ne žele otkriti da su LGBTIQ osobe. Zbog nepostojanja okvira uzorkovanja³⁶ preferirana metoda prikupljanja podataka često je internetska anketa samoodabira. Međutim, ni ona nije bez nedostataka jer će uzorak uglavnom biti pristran prema osobama koje su aktivnije unutar LGBTIQ zajednice, posebno ako se ne primjenjuje u kombinaciji s kvalitetno oblikovanom informativnom kampanjom. Internetske metode općenito nose rizik od isključivanja osoba bez pristupa tehnologiji ili digitalne pismenosti.
- **Metode ponderiranja ovise o metodi prikupljanja podataka.** Ako su podaci za reprezentativni uzorak dostupni (na primjer na temelju popisa stanovništva u Malti³⁷), mogu se ponderirati na temelju udjela u stanovništvu i njegova sastava. U neprobabilističkom pristupu može se primijeniti poststratifikacijsko ponderiranje kako bi se dovršeni uzorak uskladio s procijenjenim ukupnim brojem stanovništva. Ponderiranjem bi se trebale pokušati ispraviti moguće pristranosti povezane s isključenjem, odabirom i nesudjelovanjem. To može uključivati uzimanje u obzir kanala korištenih za promicanje ankete³⁸.

³⁴ U njemačkom socioekonomskom povjerenstvu (SOEP), „dodatni uzorak” ispitanika iz seksualnih i rodnih manjina korišten je za dopunu postojećeg uzorka na temelju vjerojatnosti, vidjeti Fischer M., Kroh M., De Vries L., Kasprowski D., Kühne S., Richter D. i Zindel Z. (2022.), [Sexual and Gender Minority \(SGM\) Research Meets Household Panel Surveys: Research Potentials of the German Socio-Economic Panel and Its Boost Sample of SGM Households](#), *European Sociological Review*, (38(2)).

³⁵ Sell, R. L. (2017.), [Challenges and Solutions to Collecting Sexual Orientation and Gender Identity Data](#). *American Journal of Public Health*, 107 (8), 1212-1214, str. 1213–1214.

³⁶ Okvir uzorkovanja je popis jedinica/osoba od kojih se dobiva uzorak.

³⁷ Državni ured za statistiku – Malta, [Popis stanovništva](#).

³⁸ Na primjer, za LGBTI anketu FRA-e 2019. za ispravljanje prekomjerne zastupljenosti povezanih ispitanika i ispitanika do kojih se došlo putem kampanja organizacija za LGBTIQ osobe korišteni su ponderi na temelju pridruživanja. Vidjeti FRA (2020.), [Technical report. A long way to go for LGBTI equality](#), Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg, str. 76–85.

- **Izostanak ili nedostatnost sudjelovanja/savjetovanja LGBTIQ osoba** i njihovih predstavničkih organizacija u i. oblikovanju i provedbi prikupljanja podataka, ii. tumačenju rezultata i iii. širenju informacija. Zbog slabe uključenosti rezultati se mogu netočno kategorizirati i tumačiti, a njihov doseg može biti ograničen. Iskustvo i stručno znanje zajednica važno je u oblikovanju mjera politike kojima se u obzir uzima suvremena terminologija i trenutačna situacija. Aktivno savjetovanje s LGBTIQ osobama/organizacijama u svim fazama prikupljanja, analize i upotrebe podataka može pomoći u razumijevanju kulturnog konteksta, stigme s kojom bi se LGBTIQ osobe mogle suočiti i drugih specifičnih iskustava.
- **Potreba za izgradnjom povjerenja.** S obzirom na dugu povijest progona i kriminalizacije LGBTIQ osoba, koja je prisutna i danas, one mogu nevoljko davati informacije o svojoj seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu ili interseksualnosti/varijaciji spolnih obilježja. To posebno vrijedi za osobe koje su dio više marginaliziranih skupina. Stoga je važno i. izgraditi povjerenje suradnjom sa skupinama civilnog društva i ii. objasniti kako se podaci pohranjuju i upotrebljavaju te u koju svrhu (vidjeti odjeljak 2.3. ovih smjernica). Kad je to moguće, anonimizirani podaci trebaju biti dostupni LGBTIQ zajednicama i organizacijama za njihovu upotrebu. Sva javna tijela trebaju objaviti podatke o jednakosti koje javnost, organizacije civilnog društva i neovisni istraživači mogu lako upotrebljavati. To bi trebalo biti u obliku pristupačnom osobama koje nisu stručnjaci u tom području. Prije svega je potrebno omogućiti pristupačnost tih podataka osobama s invaliditetom³⁹.
- **Teško dopiranje do nedovoljno zastupljenih i teško dostupnih skupina.** U aktivnostima prikupljanja podataka u obzir se moraju uzimati strategije uzorkovanja koje obuhvaćaju nedovoljno zastupljene LGBTIQ osobe. U tim se aktivnostima, među ostalim, trebaju uzeti u obzir rod, dob, invaliditet, etničko podrijetlo, migracijski status i status izbjeglice, klasa, društveno podrijetlo, jezici kojima govore potencijalni ispitanici, razina uključenosti ispitanika u LGBTIQ zajednicu, pristup stanovanju (s obzirom na to da LGBTIQ osobe nerazmjerno pogađa beskućništvo), pristup tehnologiji te sjecišta među tim čimbenicima. Metode istraživanja treba prilagoditi skupinama koje treba obuhvatiti, a metodološka ograničenja otvoreno priznati. Na primjer, anketa usmjerena na LGBTIQ društvene centre većinom bi doprla do osoba koje su već aktivno uključene

³⁹ Mjere mogu uključivati korištenje „jednostavnog engleskog“ (ili ekvivalentnog jezika), prijevod na znakovni jezik, uvećani tisak, zamjenski tekst za slike i boje koje prepoznaju daltonisti u vizualizacijama podataka.

u zajednicu, a u manjoj mjeri do osoba koje su „u ormaru” (tj. koje javno ne otkrivaju da su LGBTIQ)⁴⁰.

- **Potreba za poboljšanjem dopiranja do LGBTIQ žena.** Unutar LGBTIQ zajednice cisrodni⁴¹, endoseksualni⁴² homoseksualni muškarci obično su prekomjerno zastupljeni u prikupljanju podataka⁴³. Stoga se potrebno posebno potruditi: i. kako bi se omogućilo sudjelovanje ostalih članova zajednice, posebno žena iz LGBTIQ zajednice i ii. kako bi organizacije civilnog društva kojima upravljaju i kojima su u prvom planu LGBTIQ žene bile uključene u sve dijelove postupka širenja.
- **Potreba za izričitim uključivanjem trans osoba i interseksualnih osoba.** Istraživanja o LGBTIQ zajednicama često uzimaju u obzir samo seksualnu orijentaciju (vidjeti smjernicu br. 3.4. ovih smjernica), bez pitanja o rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima. Važno je da podaci prikažu sve dijelove zajednice i višestruku pripadnost unutar LGBTIQ kategorija (na primjer, netko može biti transseksualna, interseksualna lezbijka i žena).
- **Administrativni podaci i upotreba zamjena** (vidjeti smjernicu br. 3.4. ovih smjernica). Za izradu statističkih informacija o stanovništvu i popisa stanovništva države članice sve više upotrebljavaju administrativne podatke. Budući da administrativni izvori podataka rijetko uključuju podatke o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu ili o interseksualnosti/varijacijama spolnih obilježja, postoji rizik da će LGBTIQ osobe biti sve nevidljivije. Nadalje, prikupljanje podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja u administrativnim podacima bez pravne osnove ili obrazloženja može potaknuti pitanja zaštite podataka i valjanosti pruženih podataka⁴⁴. Prikupljanje administrativnih podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja uvijek će biti ograničeno na i. pravnu osnovu na kojoj se temelji njegova svrha i ii. poštovanje pravila o zaštiti podataka. Osim toga, prikupljanje podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja u administrativnim podacima može ograničiti usporedivost izvora podataka u zemljama i između njih jer se mjerenja u različitim izvorima podataka i zemljama mogu temeljiti na različitim pojmovima. Ako se

⁴⁰ Zaklada za kampanju za ljudska prava (2019.), [LGBTQ-Inclusive Data Collection: A Lifesaving Imperative](#). Washington, DC, Zaklada za kampanju za ljudska prava, str. 17.

⁴¹ Cisrodne osobe su osobe čiji rodni identitet odgovara spolu koji im je dodijeljen pri rođenju.

⁴² Endoseksualna osoba je osoba čija spolna obilježja odgovaraju normativnim medicinskim ili društvenim konceptima ženskog i muškog tijela.

⁴³ Na primjer, u anketi FRA-e LGBTI II iz 2019., homoseksualni cisrodni muškarci predstavljali su 42 % ispitanika. FRA (2020.), [Technical report. A long way to go for LGBTI equality](#), Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg, str. 63.

⁴⁴ Ashley, F. (2021.), [Recommendations for Institutional and Governmental Management of Gender Information](#) New York University Review of Law & Social Change, 44(4):489-528, str. 504., 514–515.

upotrebljavaju zamjenski podaci, oni možda neće prikazati kako bi se predmetna osoba samoidentificirala, pa će vjerojatno rezultirati nedovoljnom zastupljenošću. Iako im treba pristupiti s oprezom, ti podaci *moгу* biti korisni, na primjer ako su osnova za daljnja istraživanja koja omogućuju samoidentifikaciju⁴⁵.

Okvir A 3 – Spremnost na dijeljenje podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja

Rezultati [posebnog istraživanja Eurobarometra br. 437](#) ukazuju na široku potporu anonimnom davanju osjetljivih osobnih podataka, posebno među ispitanicima koji se opisuju pripadnicima manjinske skupine u opasnosti od diskriminacije. Oko 83 % ispitanika koji su se izjasnili kao pripadnici seksualne manjine bilo je suglasno s anonimnim davanjem podataka o svojoj seksualnoj orijentaciji⁴⁶.

2.2. Pravila o zaštiti podataka ne sprječavaju prikupljanje podataka o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja

„Osigurati da zahtjevi osoba za dostavljanje podataka o spolu ili rodu budu relevantni, razumni i nužni te da imaju zakonski propisanu legitimnu svrhu kad je potrebno te da se tim zahtjevima poštuje pravo svih osoba na samoodređenje roda”.

-[The Yogyakarta Principles plus 10](#)⁴⁷, 6. načelo (G)

U EU je prikupljanje osobnih podataka razvrstanih prema osjetljivim osobnim značajkama, kao što su podaci koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja, zaštićeno zakonodavstvom EU-a o zaštiti podataka i

⁴⁵ Ashley, F. (2021.), [Recommendations for Institutional and Governmental Management of Gender Information](#) New York University Review of Law & Social Change, 44(4):489-528, str. 504., 514–515.

⁴⁶ Europska komisija (2015.), [Posebno istraživanje Eurobarometra br. 437: Diskriminacija u EU-u u 2015.](#), Europska unija, str. 99.

⁴⁷ Međunarodni stručnjaci za ljudska prava donijeli su 2006. skup međunarodnih načela koja se odnose na seksualnu orijentaciju i rodni identitet, a koja služe kao univerzalni vodič za ljudska prava. Tim jogjakartskim načelima potvrđuju se obvezujući međunarodni pravni standardi kojih se sve države moraju pridržavati. [Dodatna jogjakartska načela \(YP+10\)](#) donesena su 2017. kao dopuna izvornim [jogjakartskim načelima](#).

[Poveljom EU-a o temeljnim pravima](#). Međutim, pravila o zaštiti podataka nisu prepreka prikupljanju podataka o jednakosti u statističke svrhe. Naprotiv, na temelju njih obrada podataka dopuštena je sve dok se poštuju temeljna prava⁴⁸.

U [Općoj uredbi o zaštiti podataka \(OUZP\)](#) predviđen je jedinstven skup pravila o zaštiti podataka u cijelom EU-u, što znači da se svi podaci o jednakosti moraju prikupljati i obrađivati potpuno u skladu s u njoj utvrđenim načelima i zaštitnim mjerama. Propisano je da prikupljanje podataka mora imati strogo definiranu svrhu, kao što je mjerenje i dokumentiranje nejednakosti ili ispunjavanje zakonskih zahtjeva za izvješćivanje⁴⁹. Za obradu osjetljivih podataka primjenjuju se restriktivniji uvjeti, kako je navedeno u [OUZP-u](#) pod „posebnim kategorijama osobnih podataka”⁵⁰.

Nadalje, načelo „**smanjenja količine podataka**” okosnica je općeg sustava zaštite podataka u EU-u. Prema tom načelu osobni podaci trebaju biti „primjereni, relevantni i ograničeni na ono što je nužno u odnosu na svrhe u koje se obrađuju”⁵¹. To znači sljedeće:

- obrada podataka treba biti ograničena na ono što je nužno za ispunjenje legitimne svrhe
- osobni podaci trebali bi se obrađivati samo ako se svrha obrade opravdano ne može postići drugim sredstvima
- obrada podataka ne smije nerazmjerno ometati predmetne interese, prava i slobode⁵².

Člankom 9. stavkom 2. [OUZP-a](#) jasno je propisano da se opća zabrana obrade posebnih kategorija osobnih podataka u skladu s načelom „smanjenja količine podataka” ne primjenjuje u nekoliko slučajeva, primjerice:

⁴⁸ Vidjeti FRA (2021.), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the equality directives](#), Ured za publikacije, Bruxelles; Europska komisija (2021.), [Okrugli stol o podacima o jednakosti održan u rujnu 2021.](#)

⁴⁹ Svaka organizacija koja obrađuje osobne podatke mora imati valjanu pravnu osnovu za tu obradu. Zakonski je propisano šest pravnih osnova za obradu: privola, izvršavanje ugovora, legitimni interes, životno važni interes, pravni zahtjev i javni interes. Vidjeti članak 6. [Uredbe \(EU\) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ, SL 2016 L 119 \(Opća uredba o zaštiti podataka\)](#).

⁵⁰ U skladu s člankom 9. [OUZP-a](#) posebne kategorije osobnih podataka obuhvaćaju osobne podatke „koji otkrivaju rasno ili etničko podrijetlo, politička mišljenja, vjerska ili filozofska uvjerenja ili članstvo u sindikatu” i podatke obuhvaćene obradom „genetskih podataka, biometrijskih podataka u svrhu jedinstvene identifikacije pojedinca, podataka koji se odnose na zdravlje ili podataka o spolnom životu ili seksualnoj orijentaciji pojedinca”.

⁵¹ Članak 5. stavak 1. točka (c) i uvodna izjava 39. [Opće uredbe o zaštiti podataka](#).

⁵² FRA, Vijeće Europe (izdanje iz 2018.), [Priručnik o europskom zakonodavstvu o zaštiti podataka](#), odjeljak 3.3. Ured za publikacije, Luxembourg.

- ako je ispitanik dao izričitu privolu za obradu
- ako je obrada nužna za potrebe značajnog javnog interesa na temelju prava EU-a ili nacionalnog prava
- ako je obrada nužna radi i. postizanja ciljeva u javnom interesu, ii. znanstvenog ili povijesnog istraživanja ili iii. u statističke svrhe.

Osim toga, u uvodnoj izjavi 26. [OUZP-a](#) pojašnjeno je da se načela zaštite podataka primjenjuju na posebne kategorije osobnih podataka koje se odnose na pojedinca čiji je identitet utvrđen ili se može utvrditi. Suprotno tomu, ne primjenjuju se na anonimne informacije ili osobne podatke koji su učinjeni anonimnima na način da identitet ispitanika nije utvrđen ili se više ne može utvrditi⁵³. S obzirom na osjetljivost podataka anonimnost podataka treba biti zajamčena čak i kad se skupovi podataka povezuju. Nakon prikupljanja podataka treba poduzeti mjere za sprječavanje zlouporabe ili curenja podataka.

Aktivnostima prikupljanja podataka također se moraju ujednačiti koristi od prikupljenih podataka s opasnostima od moguće zlouporabe ili neovlaštenog otkrivanja podataka⁵⁴. To omogućuje da se podaci prikupljaju samo ako koristi od prikupljanja podataka nadilaze narušavanje privatnosti⁵⁵. Stoga podaci ne bi trebali biti objavljeni ni javno dostupni na način koji omogućuje izravnu ili neizravnu identifikaciju pojedinih ispitanika.

2.3. Etička pitanja povezana s podacima koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja

„Prepoznati da se potrebe, značajke i stanja ljudskih prava populacija različitih seksualnih orijentacija, rodnih identiteta, rodnih izražavanja i spolnih obilježja međusobno razlikuju te osigurati da se podaci o svakoj populaciji prikupljaju i obrađuju

⁵³ Za više informacija vidjeti: i. vodeće načelo br. 4 [Smjernice o prikupljanju i upotrebi podataka o jednakosti na temelju rasnog i etničkog podrijetla](#), ii. [izvješće Europske komisije iz 2017. o prikupljanju podataka o LGBTIQ osobama](#), iii. preliminarno mišljenje EDPS-a o zaštiti podataka i znanstvenim istraživanjima od 6. siječnja 2020. i iv. predstojeće smjernice EDPB-a o zaštiti podataka i znanstvenim istraživanjima.

⁵⁴Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#). The National Academies Press, Washington DC, str. 61.

⁵⁵ Konferencija europskih statističara, 67. plenarno zasjedanje (2019.). [In-Depth Review of Measuring Gender Identity](#). Gospodarsko i socijalno vijeće Ujedinjenih naroda, Pariz.

u skladu s etičkim znanstvenim standardima i standardima ljudskih prava te da se stavljaju na raspolaganje razvrstani”.

- [The Yogyakarta Principles plus 10](#), 19. načelo

Upotreba statističkih i analitičkih kategorija za prikupljanje ili razvrstavanje podataka uvijek bi se trebala temeljiti na glavnom načelu **nenanošenja štete** koje se temelji na ljudskim pravima. To je načelo utvrdio Visoki povjerenik Ujedinjenih naroda za ljudska prava u [Pristupu prikupljanju podataka koji se temelji na ljudskim pravima](#).

„Nenanošenje štete” znači: i. da prikupljanje podataka ne smije uzrokovati ili jačati postojeću diskriminaciju, pristranost ili stereotipe i ii. da se prikupljeni podaci trebaju koristiti za dobrobit skupina na koje se odnose.

U ovim smjernicama prepoznaje se i ponovno potvrđuje skup Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava od šest načela pristupa prikupljanju podataka koji se temelji na ljudskim pravima: sudjelovanje, razvrstavanje podataka, samoidentifikacija, transparentnost, privatnost i odgovornost.

Osim skupa načela za prikupljanje podataka koja se temelje na ljudskim pravima, etička načela navedena u točkama u nastavku trebaju biti temelj i vodič za sva nacionalna nastojanja pri prikupljanju podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja.

- Odgovori na pitanja o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima trebali bi biti **dobrovoljni**, tj. nitko ne bi trebao biti prisiljen otkriti svoju seksualnu orijentaciju, rodni identitet ili varijacije spolnih obilježja ako to ne želi. Ispitanici bi stoga na pitanja o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima trebali moći odgovoriti s „ne želim odgovoriti/otkriti” i „ne znam” ili „istražujem”.
- **Informirani pristanak** na sudjelovanje iznimno je bitan⁵⁶. Za to je potrebna jasna potvrдна radnja ispitanika kojom pristaje na obradu svojih podataka. Pristanak mora biti dobrovoljan, konkretan i nedvosmislen. Mora obuhvatiti sve svrhe obrade podataka i sve aktivnosti obrade koje se provode u te svrhe⁵⁷.
- Kad svrha prikupljanja posebnih kategorija osobnih podataka nije jasna, preporučuje se obavijestiti ispitanika **i. o pravnoj osnovi za prikupljanje podataka**,

⁵⁶ IE SOGI – Neovisni stručnjak UN-a za zaštitu od nasilja i diskriminacije na temelju seksualne orijentacije i rodnog identiteta (2019.), [Data collection and management: An essential component in creating awareness and providing effective measures to address violence and discrimination based on SOGI](#), Vijeće Ujedinjenih naroda za ljudska prava - posebni postupci.

⁵⁷ Uvodna izjava 32. [Opće uredbe o zaštiti podataka](#) (OUZP).

ii. o svrsi za koju se podaci prikupljaju i iii. o načinu na koji će podaci biti obrađeni i zaštićeni.

- **Organizacije civilnog društva, uključujući organizacije za LGBTIQ osobe i stručnjake za ankete trebale bi što više sudjelovati** u svim fazama izrade ankete ili instrumenta za prikupljanje podataka. Kad god je moguće, trebale bi sudjelovati u tumačenju i kontekstualiziranju rezultata u skladu s temeljnim načelom nenanošenja štete. Tijekom savjetovanja predstavnici LGBTIQ osoba ne bi trebali osjećati pritisak da sudjeluju i trebali bi dobiti odgovarajuću naknadu za svoje doprinose.
- **Nedosljednosti u podacima koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja koje su ispitanici dali raznim administrativnim izvorima ne bi se trebale automatski tumačiti kao pokušaji lažiranja ili kao pogreške koje treba ispraviti ili razjasniti.** To je osobito važno u situacijama u kojima se podaci koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja prikupljaju kao dio administrativnih podataka za pružanje dozvola, usluga, pogodnosti ili radnih mjesta. Nedosljednosti mogu nastati iz raznih razloga, uključujući i. promjene u identitetu ispitanika, ii. promjene u njihovim razinama ugodnosti pri otkrivanju tih podataka ili iii. ograničene mogućnosti odgovora (kao što je korištenje binarnih rodnih ili spolnih kategorija). U obrascima za prikupljanje podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja treba izričito navesti da ispitanici neće biti kažnjeni zbog neusklađenosti⁵⁸.
- **Anketari** mogu utjecati na rezultate jer bi im osobe mogle biti manje sklone otkriti svoju seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje ili interseksualnost/varijacije spolnih obilježja (za načine prikupljanja podataka vidjeti odjeljak 2.1. ovih smjernica).
- Za osobne razgovore važno je **stvoriti sigurno okruženje** u kojem ispitanici mogu odgovarati na pitanja vlastitim tempom, u privatnosti i bez straha da će ih drugi članovi kućanstva ili prolaznici čuti⁵⁹. Anketar bi trebao uzeti u obzir da bi odgovaranje na osjetljiva pitanja za neke sudionike moglo biti emocionalno opterećujuće i djelovati kao „okidač”⁶⁰.

⁵⁸ Vidjeti Pododbor za podatke o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i varijaciji spolnih obilježja i Pododbor za podatke o jednakosti Nacionalnog vijeća za znanost i tehnologiju (2023.), [Federal Evidence Agenda on LGBTQ+ Equity](#), Vlada Sjedinjenih Država, str. 39–40.

⁵⁹ Europska komisija (2021.), [Smjernice za prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti na temelju rasnog ili etničkog podrijetla](#). Ured za publikacije, Luxembourg, str. 55.

⁶⁰ Riječi okidači mogu izazvati intenzivne emocije (na primjer, frustraciju) zbog prethodnih iskustava.

- Osim toga, načela izbjegavanja štete trebalo bi proširiti tako da su njima obuhvaćeni i anketari. Budući da **anketari** tijekom istraživačkih projekata **moгу posjećivati domove** sebi nepoznatih osoba, izlažu se određenom stupnju psihičkog i fizičkog rizika. U tim slučajevima trebali bi imati pristup psihološkoj podršci tijekom terenskog rada⁶¹.
- Ako je cilj ankete procijeniti osjetljive teme kao što su nasilje, diskriminacija i seksualno zlostavljanje, ispitanicima se na početku i na kraju ankete trebaju dati upozorenja o sadržaju i informacije o **specijaliziranim službama za potporu**.
- Ako odgovor na anketno pitanje uključuje kategoriju „drugo”, **moгуćnost upisivanja pojašnjenja** trebala bi biti dostupna kad god je moguće. To ispitanicima omogućuje da vlastitim riječima objasne određeno pitanje/razlog te se smanjuje rizik od nepouzdanih podataka koji se svrstavaju u zatvorenu kategoriju „drugo”. Uključivanje opcije „drugo” može dati uvid i u moguće promjene kategorija odgovora u ponovnim anketama. Ako se pitanje odnosi na identitet ispitanika, možda bi bilo bolje upotrebljavati alternativnu formulaciju kao što je „opišite” ili „želim samostalno opisati”.
- Pri provedbi kvalitativnog istraživanja anketari bi trebali biti svjesni implicitne pristranosti te **osposobljeni za rad u kontekstu različitosti i suzbijanja diskriminacije** kako bi u komunikaciji s ispitanicima moguću nelagodu i neravnotežu u moći mogli svesti na najmanju moguću mjeru. **Spajanje anketara** (tj. osiguravanje da anketar na neki način nalikuje ispitaniku, primjerice na temelju roda, jezika kojim govori ili iskustva migracije) može povećati stope odgovora i pristanka među ispitanicima te poboljšati rezultate istraživanja⁶². **Pregled zapisa ispitanika u razgovoru** (tj. dopuštanje ispitanicima da slušaju snimku obavljenog razgovora kako bi mogli razmisliti i ispraviti iskaz koji daju) može biti koristan kako bi se izbjeglo pogrešno tumačenje ili pristranost anketara kad je riječ o temama seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja⁶³.

Pravila o zaštiti podataka i druga etička pitanja opće su/horizontalne prirode i treba ih uzeti u obzir u provedbi vodećih načela iz ove bilješke.

⁶¹ Europska komisija (2021.), [Smjernice za prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti na temelju rasnog ili etničkog podrijetla](#). Ured za publikacije, Luxembourg, str. 55.

⁶² Europska komisija (2021.) [Smjernice za prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti na temelju rasnog ili etničkog podrijetla](#). Ured za publikacije, Luxembourg, str. 55.

⁶³ Hagens, V., Dobrow, M.J. i Chafe, R. (2009.), [Interviewee Transcript Review: assessing the impact on qualitative research](#). BMC Med Res Methodol 9, 47; Rowlands, J. (2021.), [Interviewee Transcript Review as a Tool to Improve Data Quality and Participant Confidence in Sensitive Research](#). International Journal of Qualitative Methods, 20.

3. Opća načela za prikupljanje podataka o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja

3.1. Provedba procjene potreba korisnika i potencijalnih korisnika podataka razvrstanih prema seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima

3.1.1. Obrazloženje

Procjena potreba korisnika i potencijalnih korisnika podataka razvrstanih prema seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima trebala bi pomoći utvrditi vrste podataka o jednakosti koji su potrebni i za oblikovanje politika koje se temelje na dokazima i za praćenje stanja u pogledu jednakosti i ljudskih prava.

Procjena potreba treba se temeljiti na i. relevantnom pravu EU-a, ii. međunarodnim i nacionalnim normativnim standardima kojima podliježu države članice (kao što je [Povelja EU-a o temeljnim pravima](#)), iii. zakonodavstvu EU-a o jednakosti, iv. međunarodnom pravu o ljudskim pravima i v. nacionalnom zakonodavstvu. U svim tim standardima i pravnom korpusu jednakost i nediskriminacija na temelju seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja mogu se različito obrađivati. Procjena bi trebala odražavati i relevantne politike i političke obveze, uključujući [europski stup socijalnih prava](#), [Strategiju o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020. – 2025.](#) i [Program održivog razvoja Ujedinjenih naroda \(UN\)](#).

Nacionalni statistički zavod ili relevantno ministarstvo / vladin ured mogu olakšati ili koordinirati procjenu potreba. Druga je mogućnost da se nacionalnim institutima za ljudska prava, tijelima za jednakost ili istraživačkim institutima dodijele posebne ovlasti i namjenska sredstva za provedbu procjene.

3.1.2. Smjernice

Države članice potiču se da:

- provedu sveobuhvatnu procjenu potreba u području podataka o jednakosti povezanih sa seksualnom orijentacijom, rodnim identitetom, rodnim izražavanjem i spolnim obilježjima, uzimajući u obzir sve relevantne političke i zakonodavne promjene, uključujući međunarodno pravo o ljudskim pravima i relevantne obveze politika i političke obveze
- periodično provode procjenu potreba korisnika, na primjer svakih četiri do pet godina, uzimajući u obzir nove zakonodavne i političke promjene ili evaluacije postojećih zakona i politika
- utvrde prioritete za prikupljanje podataka na temelju hitnosti potreba korisnika
- raznim kanalima i u različitim oblicima informiraju sve relevantne institucije, tijela, statističke urede, istraživačke institucije, organizacije civilnog društva itd. o rezultatima procjene potreba.

3.2. Utvrđivanje postojećih izvora podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja

3.2.1. Obrazloženje

Utvrđivanje svih dostupnih podataka (uključujući podatke iz administrativnih, vladinih, akademskih izvora i izvora civilnog društva) koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja nužno je za i. postizanje koordiniranog pristupa prikupljanju podataka, ali i za ii. stvaranje jedinstvenih kategorija, pojmova i definicija. Utvrđivanjem svih tih podataka mogli bi se postaviti

temelji za sustavniji pristup prikupljanju podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja. Osim toga, mogla bi se pružiti čvrsta osnova za potrebna poboljšanja utvrđivanjem tri važna čimbenika navedena u sljedećim točkama.

- Prvi važan čimbenik razni su izvori podataka i pružatelji podataka o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja. Pri njihovu utvrđivanju važno je uzeti u obzir izvore i pružatelje koji nisu posebno osmišljeni za prikupljanje podataka o jednakosti, ali koji ipak imaju varijable koje bi se mogle primijeniti za mjerenje postojećih strukturnih nejednakosti.
- Drugi su važan čimbenik razlike i nedosljednosti u osmišljavanju studije i u primijenjenim metodama, konceptima i mjerenjima (te nedosljednosti uključuju i nepotrebna udvostručavanja u prikupljanju podataka).
- Moguće je razlikovati međunarodne/europske i nacionalne izvore podataka. Relativno je malo međunarodnih/europskih studija za prikupljanje međunarodnih podataka o iskustvima LGBTIQ osoba⁶⁴. U nacionalnim izvorima podataka može se dodatno razlikovati prikupljanje podataka o određenoj temi, kao što je diskriminacija, i općenito prikupljanje podataka o značajkama stanovništva i/ili kućanstava (npr. nacionalni popisi stanovništva). Posljednje navedeno može dati uvid u kvantitativnu prisutnost LGBTIQ osoba u društvu te eventualno dodatno pružiti pojedinosti o društvenom položaju tih LGBTIQ osoba u usporedbi s drugim podacima (npr. u usporedivoj poslovnoj ili životnoj situaciji)⁶⁵.

3.2.2. Smjernice

Države članice i sve druge relevantne institucije i akteri koji su uključeni u prikupljanje podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja ili zaduženi za njega potiču se da poduzmu radnje navedene u sljedećim točkama.

⁶⁴ Neki su primjeri: Out Now Global (2020.), [Out Now Global LGBT 2020 Study: International LGBT2020 Homophobia Report](#), Out Now, Pariz; FRA (2020.), [A long way to go for LGBTI equality](#), Ured za publikacije, Luxembourg; Europska komisija (2019.), [Posebno istraživanje Eurobarometra br. 493: Diskriminacija u Europskoj uniji](#), Europska unija; European Social Survey (2018.), [ESS Round 9 Source Questionnaire](#), Sveučilište u Londonu, London; GESIS (2016.), [European Values Study](#), GESIS, Köln.

⁶⁵ Za više informacija o međunarodnim izvorima podataka i postojećim službenim i nevladinim izvorima podataka vidjeti [izvješće o prikupljanju podataka o LGBTIQ osobama](#).

- Trebali bi uzeti u obzir smjernicu br. 1 „Mapiranje postojećih izvora podataka o jednakosti i utvrđivanje podataka koji nedostaju” iz [Smjernica za poboljšano prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti](#).
- Trebali bi utvrditi i ovlastiti instituciju/tijelo/organizaciju za pokretanje, koordiniranje i provedbu mapiranja.
- Trebali bi provesti sveobuhvatni postupak kako bi utvrdili sve postojeće izvore⁶⁶ podataka na temelju kojih se podaci mogu razvrstati prema seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima u statističke svrhe. Osim toga, trebali bi navesti sve kategorije o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima i zamjenske varijable koje se koriste u raznim izvorima podataka, uključujući njihove temeljne pojmove i definicije.
- Trebali bi iskoristiti rezultate utvrđivanja/mapiranja kako bi utvrdili sličnosti i nepodudarnosti između izvora podataka i kako bi tijekom vremena utvrdili informacije o sljedećem:
 - području politike / zakonodavnom spisu za koji su podaci korišteni ili potrebni
 - izvoru podataka (administrativni registar, podaci iz ankete, podaci o pritužbi itd.)
 - kategorijama/klasifikacijama koje se upotrebljavaju za razvrstavanje ili pitanjima korištenima u anketi radi mjerenja seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja i temeljnim pojmovima i definicijama tih pitanja (i relevantne promjene kategorija/klasifikacija tijekom vremena)
 - intersekcijama između osnova diskriminacije
 - područjima života za koja se prikupljaju podaci, kao što su: posao, pristup poslu, stanovanje, pristup stanovanju, obrazovanje, zdravlje, pristup pravosuđu, pristup robi i uslugama itd.

⁶⁶ Izvori podataka koje prikupljaju i/ili upotrebljavaju nacionalna tijela u područjima jednakosti i nediskriminacije obuhvaćenima pravom EU-a s obzirom na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja mogu se odnositi i na zamjene (kao što je spol partnera zajedno sa spolom ispitanika itd.).

- metodama prikupljanja kvalitativnih i kvantitativnih podataka (npr. osobni razgovor, anketa putem interneta, anketa putem pošte, telefonski razgovor itd.), veličini uzorka, reprezentativnosti i zemljopisnoj pokrivenosti
 - javnoj dostupnosti podataka i analiza
 - učestalosti prikupljanja podataka (tj. informacije o učestalosti ažuriranja i postojećih vremenskih serija te prekidima ili varijacijama u učestalosti).
- Trebali bi pregledati rezultate mapiranja podataka zajedno s nalazima procjene potreba korisnika (vidjeti smjernicu br. **3.1.** ovih smjernica) i procijeniti trenutačne potrebe za prikupljanjem podataka razvrstanih prema seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu/izražavanju i spolnim obilježjima.
 - Trebali bi se pobrinuti da agregirani statistički podaci o jednakosti na temelju seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja postanu javno dostupni na transparentan način, posebno ako te podatke mogu upotrebljavati sudovi (članak 47. [Povelje o temeljnim pravima EU-a](#)).
 - Trebali bi osnovati podatkovni centar (s namjenskim internetskim stranicama) za uspoređivanje i prikaz podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja utvrđenih utvrđivanjem/mapiranjem u skladu sa smjernicom br. 3 [Smjernica za poboljšano prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti](#). Tim centrom može upravljati i institucija/tijelo ovlašteno za provedbu procjene potreba (vidjeti smjernicu br. **3.1.** ovih smjernica).
 - Trebali bi provesti periodični postupak kako bi utvrdili podatke o jednakosti LGBTIQ osoba uzimajući u obzir i: i. učestalost kojom se utvrđeni izvori podataka ažuriraju, na primjer, svakih četiri do pet godina i ii. nove potencijalne izvore podataka i dobavljače.
 - Države članice koje ne prikupljaju podatke koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja u službenim statistikama ili u okviru velikih anketa trebale bi razmotriti strukturni dijalog s raznim dionicima (npr. oblikovatelji politika, javna tijela, istraživački instituti, organizacije civilnog društva itd.) radi postizanja konsenzusa o tome koje se podatke treba i smije prikupljati i pod kojim uvjetima.

3.3. Usklađivanje definicija i kategorizacija koje se odnose na seksualnu

orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja

3.3.1. Obrazloženje

Jedinstven pristup prikupljanju podataka (uključujući usklađivanje primijenjenih definicija seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja) pospješio bi usklađivanje prikupljenih podataka: i. s vremenom, ii. u okviru raznih izvora podataka i iii. među raznim izvorima podataka. Usklađivanjem definicija seksualne orijentacije, spola, roda, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja poboljšalo bi se mjerenje i maksimalno povećala usporedivost, valjanost i pouzdanost prikupljenih podataka. To bi svelo na najmanju mjeru i troškove prikupljanja podataka. Bolje mjerenje seksualne orijentacije, spola, roda, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja olakšat će utvrđivanje seksualnog i rodnog manjinskog stanovništva i razumijevanje problema na koje nailaze. Definicije iz pojmovnika ovih smjernica mogu se uzeti kao polazište za to usklađivanje.

Ukratko, jedinstveni pristup u tom području pomogao bi:

- maksimalno povećati usporedivost (na nacionalnoj razini i u EU-u)
- povećati valjanost i pouzdanost pojmova u području seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja
- maksimalno povećati mogućnosti za povezivanje različitih izvora podataka radi daljnje analize i izvješćivanja o jednakosti
- na najmanju mjeru svesti vrijeme, troškove i nepotrebno udvostručavanje između izvora podataka.

3.3.2. Smjernice

Države članice i relevantne institucije/tijela koji su uključeni u prikupljanje podataka koji se temelje na seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima ili zaduženi za njega potiče se da poduzmu 12 mjera navedenih u sljedećim točkama.

- Trebali bi upotrebljavati najnovije nalaze akademskih istraživanja u području sociologije i socijalne psihologije o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima za informiranje potencijalnih prikupljača

podataka i korisnika podataka o društvenoj konstrukciji sljedećih izraza: spol, rod, rodni identitet, rodno izražavanje, seksualna orijentacija i spolna obilježja.

- Trebali bi se uključiti u strukturirana savjetovanja s predstavnicima svih relevantnih LGBTIQ zajednica radi i. utvrđivanja najprikladnije kategorije za razvrstavanje / pitanja samoidentifikacije koja će se postaviti u anketi i ii. dogovora o operativnim definicijama. U skladu s [UN-ovim pristupom podacima koji se temelji na ljudskim pravima](#) savjetovanje sa zajednicom i njezino sudjelovanje trebalo bi uključiti u što većoj mjeri na svim razinama istraživanja, među ostalim u fazi izrade upitnika i mjerenja.
- Na temelju rezultata savjetovanja sa zajednicom, trebali bi se savjetovati sa: i. stručnjacima za metodologiju anketa, ii. stručnjacima za oblik anketa i iii. stručnjacima za podatke koji su uključeni u prikupljanje administrativnih podataka (npr. nacionalni registri i popisi). Na tim savjetovanjima trebali bi raspravljati o izazovima i problemima potencijalnih kategorizacija za pitanja razvrstavanja/ankete (uključujući zamjenske podatke koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja) pri različitim prikupljanjima podataka. Takvim savjetovanjima trebalo bi nastojati postići dogovor o najučinkovitijim, najvaljanijim i najpouzdanijim pristupima prikupljanju i upotrebi podataka o LGBTIQ osobama. Osim toga, ta bi savjetovanja mogla pružiti osnovu za razvoj standarda ili obećavajuće prakse u mjerenju relevantnih kategorizacija.
- Trebali bi poboljšati stope odgovora eventualnom prilagodbom i revizijom pitanja/kategorija (osobito dvosmislenih pitanja i kategorija). Te prilagodbe i revizije mogu se temeljiti na uvidima dobivenima iz savjetovanja sa zajednicom.
- Trebali bi upotrebljavati preciznu i nepristranu terminologiju koja odražava predmetne konstrukcije. U pitanjima koja upotrebljavaju treba biti jasno navedeno koje se komponente mjere (npr. spol, rod, rodni identitet, spolna obilježja i seksualna orijentacija). Trebali bi se pobrinuti da se jedna konstrukcija ne koristi kao zamjena za drugu⁶⁷. Stoga bi trebali propisno razmotriti [smjernice od br. 4.1. do 4.4. ovih smjernica](#).
- Trebali bi uzeti u obzir razlike u zahtjevima za različite izvore podataka (administrativni registri, popisi, podaci iz anketa itd.) i u pogledu izvedivosti / mogućnosti primjene jedinstvenih kategorija u različitim izvorima podataka.

⁶⁷ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, str. 6.

- Trebali bi: i. dokumentirati osnovne kriterije i postupke klasifikacije seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja ii. dokumentirati svoju predloženu kombinaciju tih kriterija i postupaka i iii. informirati korisnike podataka o konceptima na kojima se ti kriteriji i postupci temelje.
- Trebali bi uzeti u obzir smjernicu br. 9 „Poboljšanje valjanosti i pouzdanosti podataka o jednakosti” i smjernicu br. 11. „Poboljšanje usporedivosti podataka o jednakosti” [Smjernica za poboljšano prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti](#).
- Trebali bi se oslanjati na nalaze iz utvrđivanja (smjernica br. 3.2. ovih smjernica) kako bi se utvrdile sličnosti i nepodudarnosti između kategorija/definicija primijenjenih u izvorima podataka i vremenu.
- Trebali bi uzeti u obzir Smjernicu br. 3.4. ovih smjernica o uzimanju u obzir podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja u svim politikama kako bi obuhvatili i. dogovorene definicije seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja / kategorije raščlambe i potrebne kombinacije tih definicija/kategorija i ii. pitanja kojima se mjeri diskriminacija / viktimizacija kriminala na temelju seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja u anketama na razini EU-a i nacionalnim anketama.
- Trebali bi ojačati i u svim politikama uzeti u obzir redovitu upotrebu dogovorenih kategorija seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja za raščlambu svih podataka prikupljenih za europski statistički sustav.
- Trebali bi ojačati suradnju između raznih nacionalnih i međunarodnih tijela za jednakost kako bi poboljšali i koordinirali svoje prikupljanje podataka na temelju seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja.

3.4. Uključivanje podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna

obilježja u sve nacionalne ankete i ankete na razini EU-a

Prikupljači podataka i korisnici podataka trebaju višestruke i komplementarne izvore podataka o jednakosti kako bi omogućili oblikovanje politika koje se temelje na dokazima i procijenili stanje u pogledu jednakosti LGBTIQ osoba. Za odgovarajuću procjenu učinka politika u području jednakosti i nediskriminacije potrebno je redovito prikupljati podatke o svim osnovama za diskriminaciju i za sva područja života obuhvaćena relevantnim zakonodavstvom. Međutim, trud uložen u prikupljanje brojnijih i boljih podataka o jednakosti trebao bi biti uravnotežen i uređen pravilima EU-a o zaštiti podataka, na temelju kojih su države obvezne prikupljati osobne podatke samo u „posebne, izričite i zakonite svrhe” i to se odnosi samo na „[osobne podatke koji su] relevantni i ograničeni na ono što je nužno u odnosu na svrhe za koje se obrađuju”⁶⁸.

3.4.1. Obrazloženje

3.4.1.1. Popisi stanovništva

Popisi stanovništva, velike nacionalne i međunarodne ankete i administrativni podaci mogu biti vrijedni izvori podataka o jednakosti. Međutim, podaci koji se s pomoću njih prikupljaju često su ograničeni.

Popisi stanovništva sadržavaju podatke o veličini, sastavu i prostornoj distribuciji stanovništva, kao i o njegovim socioekonomskim i demografskim značajkama. U njima se prikupljaju podaci o svakoj osobi opće populacije na temelju registara, upitnika ili mješovitih izvora podataka.

Prikupljanje osobnih podataka razvrstanih prema osobnim značajkama zaštićeno je ustavnim normama, zakonodavstvom EU-a o zaštiti podataka i [Poveljom EU-a o temeljnim pravima](#). Postojećim zakonodavstvom EU-a propisano je da se pri svakom popisu stanovništva prikupljaju i traže podaci o **spolu**. Pitanje je obvezno, a dopuštene su kategorije odgovora „muško” ili „žensko”⁶⁹. To je problem za LGBTIQ populaciju jer neke transrodne, rodno raznolike i interseksualne osobe ne pripadaju binarnom okviru spola i/ili roda. Ograničene mogućnosti su stoga isključujuće te će utjecati na valjanost podataka. Nadalje, ako su u službenim dokumentima zemalja zakonski predviđene

⁶⁸ Članak 5. stavak 1. točka (c) i uvodna izjava 39. [Opće uredbe o zaštiti podataka](#) (OUZP).

⁶⁹ Eurostat (2019.), [Zakonodavstvo EU-a o popisima stanovništva i stanova 2021: Objašnjenja](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 66.

rodne oznake izvan okvira binarnog (kao što je slučaj u Austriji⁷⁰, Njemačkoj⁷¹, Danskoj⁷², Italiji⁷³, Malti⁷⁴ i Nizozemskoj⁷⁵), zbog binarnih opcija ispitanici mogu dati netočne izjave o svojem službenom pravnom statusu. Njemačka⁷⁶ u svoje popise stanovništva uključuje kategorije „različito” i „nije navedeno u matičnoj knjizi rođenih”, a Malta⁷⁷ kategoriju „drugo” za pitanje o spolu, ali samo ako to odgovara zapisu u matičnoj knjizi rođenih. Austrija, Danska i Nizozemska oslanjaju se na administrativne podatke umjesto provođenja popisa stanovništva. Međutim, u popisu stanovništva u Italiji 2022. bilo je moguće odabrati samo „muški” i „ženski” spol⁷⁸.

Općenito, u popisima stanovništva rijetko se prikupljaju podaci o „posebnim kategorijama osobnih podataka”, kao što su podaci koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja⁷⁹. Neuključivanje pitanja o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima u popis ima dalekosežnije posljedice jer popisi često formiraju okvir uzorkovanja za razne vrste anketa. Stoga je važno ponoviti da pravila o zaštiti podataka nisu prepreka prikupljanju podataka o jednakosti u statističke svrhe te da se načela zaštite podataka ne primjenjuju na anonimne informacije ili osobne podatke koji su učinjeni anonimnima na način da identitet ispitanika nije utvrđen ili se više ne može utvrditi⁸⁰. Malta je zasad jedina država članica EU-a koja je u popis stanovništva uključila posebna pitanja o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu⁸¹. Izvan EU-a, Ujedinjena Kraljevina, Kanada i Australija u popis stanovništva uključile su pitanje o rodnom identitetu, a Nepal, Indija i

⁷⁰ Ministarstvo financija (2023.), [Promjena dodijeljenog spola](#). Napominje se da se te rodne oznake odnose samo na interseksualne osobe.

⁷¹ Savezna agencija za suzbijanje diskriminacije (Antidiskriminierungsstelle des Bundes) (2023.), [Male – Female – Diverse – The ‘third option’ and the General Act on Equal Treatment](#). Nije jasno jesu li te rodne oznake otvorene za neinterseksualne i nebinarne osobe.

⁷² TGEU (2014.), Danska: [X in Passports and New Trans Law Works](#).

⁷³ Baska, M. i Milton, J. (2022.), [Italian court recognises non-binary person’s gender identity in historic first](#), Pink News.

⁷⁴ Human Rights Directorate (2020.), [Legal Gender Recognition and Bodily Integrity](#).

⁷⁵ Nizozemska vlada (2022.), [Promjena upisa spola u službenim ispravama](#).

⁷⁶ Statistische Ämter des Bundes und der Länder (2022.), https://www.zensus2022.de/DE/Wer-wird-befragt/Musterfragebogen_Uebersicht/Fragebogen.html?nn=610864 \ "Haushaltebefragung

⁷⁷ Državni ured za statistiku – Malta, [Popis stanovništva](#).

⁷⁸ ISTAT (2022.), [Popolazione e Abitazioni: Documentazione](#).

⁷⁹ U skladu s člankom 9. [OUZP-a](#) posebne kategorije osobnih podataka obuhvaćaju osobne podatke „koji otkrivaju rasno ili etničko podrijetlo, politička mišljenja, vjerska ili filozofska uvjerenja ili članstvo u sindikatu” i podatke obuhvaćene obradom „genetskih podataka, biometrijskih podataka u svrhu jedinstvene identifikacije pojedinca, podataka koji se odnose na zdravlje ili podataka o spolnom životu ili seksualnoj orijentaciji pojedinca”.

⁸⁰ Vidjeti Europska komisija (2021.), [Okrugli stol o podacima o jednakosti održan u rujnu 2021.](#) i 4. načelo [Smjernica za prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti na temelju rasnog ili etničkog podrijetla](#).

⁸¹ Državni ured za statistiku – Malta, [Popis stanovništva](#).

Pakistan revidirali su popise stanovništva kako bi uključili nebinarne kategorije spola ili roda⁸².

Ako nema specifičnih pitanja o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima, predodžba o proživljenoj stvarnosti LGBTIQ osoba donekle se može steći na temelju zamjenskih podataka, na primjer postavljanjem pitanja i. o partneru ispitanika u popisu, ii. o odnosu ispitanika u popisu s drugim članovima kućanstva iii. o spolu partnera / članova kućanstva u popisu. Prikupljanje tih podataka proteklih se godina povećalo, uglavnom zato što u sve većem broju zemalja istospolni parovi mogu registrirati vezu ili se zakonski vjenčati. Propisi EU-a za popis stanovništva 2021.⁸³ obvezuju države članice da dostave podatke o kategorijama „u braku ili registriranom partnerstvu s osobom suprotnog spola” ili „u braku ili registriranom partnerstvu s osobom istog spola”. Međutim, propisima se ukida i razlika između partnera različitog spola i istospolnih partnera u kategoriji „partneri u izvanbračnoj zajednici”⁸⁴, što otežava prikupljanje podataka o broju istospolnih parova koji nisu u braku ili registriranom partnerstvu.

Iako se podaci o istospolnim partnerstvima često upotrebljavaju kao zamjena za seksualnu orijentaciju, informacije koje pružaju ograničene su. Ne obuhvaćaju osobe koje trenutno nisu u vezi ili koje nisu spremne otkriti informacije o svojoj vezi ili im to nije ugodno učiniti. Ne obuhvaćaju ni ispitanike koji su trenutno u vezi „s osobom suprotnog spola”, zbog čega će biseksualne, panseksualne i transseksualne osobe koje nisu zakonski registrirale rod biti manje zastupljene.

Okvir A 4 – Pitanja o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima u popisu stanovništva Malte

5. pitanje

Navedite svoj registrirani spol (označite samo jedan kružić)

- muško
- žensko
- drugo

7. pitanje

Je li rod s kojim se poistovjećujete isti kao i vaš registrirani spol?

⁸² Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), *Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation* The National Academies Press, Washington DC, str. 114.

⁸³ [Uredba \(EU\) 2017/543](#).

⁸⁴ Eurostat (2019.), *EU legislation on the 2021 population and housing censuses – Explanatory Notes*, Ured za publikacije, Luxembourg, str. 66–67.

- da (prijedite na 9. pitanje)
- ne

8. pitanje

Navedite rod s kojim se poistovjećujete

(polje za slobodan unos teksta)

9. pitanje

Označite najbolji opis svoje seksualne orijentacije. (označite samo jedan kružić).

- heteroseksualna osoba
- gej ili lezbijka
- biseksualna osoba
- drugo (navesti)

Napomene:

Popis stanovništva ima neka ograničenja. U 5. pitanju kategorija „drugo” izričito se odnosi na registrirani spol, stoga se to pitanje ne bi trebalo koristiti za navođenje zastupljenosti nebinarnih ili interseksualnih osoba. Sedmo pitanje odnosi se na to razlikuje li se rod ispitanika od njegova registriranog spola umjesto spola koji mu je dodijeljen pri rođenju. To će pitanje stoga obuhvatiti samo transseksualne ispitanike čiji rod nije zakonski priznat. I u 9. pitanju mogućnosti su ograničene jer ono ne obuhvaća, na primjer, aseksualne osobe.

3.4.1.2. Opsežne ankete

Iako se podaci koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja u većini zemalja još ne prikupljaju putem popisa, čini se da se u populacijskim istraživanjima situacija mijenja. **Opsežne ankete** moćan su alat koji omogućuje prikupljanje sveobuhvatnog skupa podataka o jednakosti. Ankete opće populacije temelje se na uzorku koji je reprezentativan za ukupnu populaciju, na primjer [Anketa o radnoj snazi](#), [Anketa EU-a o životnim uvjetima](#) (EU-SILC) ili nacionalne zdravstvene ankete.

U nedavno objavljenom izvješću Organizacija za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD) navodi da je važno prikupiti **reprezentativne** podatke koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja⁸⁵. Iz reprezentativnosti

⁸⁵ OECD (2020.), [Over the Rainbow? The Road to LGBTI Inclusion](#), OECD Publishing, Pariz, [str. 29.](#)

je vidljivo u kojoj mjeri značajke uzorka (kao što je njegov sastav u odnosu na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja) odgovaraju značajkama populacije iz koje je uzorak uzet, u skladu s utvrđenim pravilima. Kako je navedeno u [Smjernicama za poboljšano prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti](#), „reprezentativnost može biti ugrožena ako je uzorak premalen [to jest], ako ne uključuje dovoljno osoba koje pripadaju ciljanoj skupini stanovništva ili ako se određene podskupine tog stanovništva od samog početka sustavno isključuju iz prikupljanja podataka (zbog jezičnih poteškoća, oštećenja itd.)⁸⁶.”

Više zemalja EU-a i Europskog gospodarskog prostora već je uključilo pitanja o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima u populacijska istraživanja⁸⁷. Belgija⁸⁸, Danska⁸⁹, Finska⁹⁰, Francuska⁹¹, Irska⁹², Nizozemska⁹³, Švedska⁹⁴ i Norveška⁹⁵ provele su ankete kojima se ispituju seksualna orijentacija i rodni identitet. Njemačka⁹⁶, Italija⁹⁷, Španjolska⁹⁸ i Island⁹⁹ uključili su pitanja o seksualnoj orijentaciji. Italija je provela pilot-istraživanje o diskriminaciji koje uključuje pitanja o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu. Portugal također namjerava u predstojeću anketu o rodno uvjetovanom nasilju uključiti pitanja o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i spolnim obilježjima¹⁰⁰. Uključivanje spolnih obilježja bilo bi posebno važno jer ni u jednoj anketi opće populacije nije postavljeno pitanje jesu li ispitanici interseksualni / imaju li varijacije spolnih obilježja¹⁰¹.

⁸⁶ Europska komisija (2018.), [Smjernice za poboljšano prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 21.

⁸⁷ Cjelovit popis nacionalno reprezentativnih anketa o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu koje od 2018. provode javne institucije u zemljama OECD-a dostupan je u dokumentu OECD-a (2019.), [Society at a Glance 2019: OECD Social Indicators](#), OECD Publishing, Pariz, str. 52–56. Više informacija o podacima koje prikupljaju države članice navedeno je i u dokumentu Europske komisije (2017.), [Data collection in relation to LGBTI People](#), Ured za publikacije, Luxembourg.

⁸⁸ Institut za ravnopravnost žena i muškaraca (Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen) (2022.), [Enquête #YouToo?](#).

⁸⁹ Statens Serum Institut (2019.), [Projekt SEXUS](#).

⁹⁰ Finski institut za zdravlje i socijalnu skrb (2021.), [School Health Promotion Study](#).

⁹¹ Institut National D'Études Démographiques (2020.), [VIRAGE](#).

⁹² Središnji ured za statistiku (2019.), [General Household Survey](#).

⁹³ Ured za statistiku Nizozemske (2021.), [Safety Monitor](#).

⁹⁴ Švedska Agencija za javno zdravlje (2022.), [Public Health Survey](#).

⁹⁵ Statistički ured Norveške (2021.), [Quality of Life in Norway](#).

⁹⁶ Njemački zavod za ekonomsko istraživanje (DIW Berlin) (2022.), [Socio-Economic Panel](#).

⁹⁷ Istituto Nazionale di Statistica (2015.), [Survey on discriminations by gender, sexual orientation and ethnic origin](#).

⁹⁸ Instituto Nacional de Estadística (2006.), [Health and Sexual Behaviour Survey](#).

⁹⁹ Glavna uprava za zdravlje (2022.), [Health and Wellbeing Study](#).

¹⁰⁰ OHCHR (2018.), [Report of the Independent Expert on protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity: Responses by the Portuguese Authorities](#), str. 3.

¹⁰¹ OECD (2019.), [Society at a Glance 2019: OECD Social Indicators](#), OECD Publishing, Pariz, str. 15.

3.4.1.3. Administrativni podaci

Administrativni podaci razlikuju se od podataka prikupljenih isključivo u statističke svrhe (podaci prikupljeni isključivo u statističke svrhe uključuju podatke iz popisa stanovništva i anketne podatke). Administrativni podaci su svi podaci koje prikupljaju javna tijela. Administrativni podaci primarno služe svrsi različitoj od izrade statistike¹⁰², kao što je plaćanje poreza ili upis činjenica rođenja i smrti.

Za razliku od podataka iz anketa administrativni podaci često se odnose na cijele populacije (npr. svi porezni obveznici) i mogu otkriti informacije koje se inače nikad ne bi prikupile. Administrativni podaci mogu se prikupljati češće od podataka koji se prikupljaju u statističke svrhe. Na primjer, kad je riječ o situaciji LGBTIQ osoba u Europi, u evidencijama se uglavnom mogu pronaći administrativni podaci o i. broju osoba koje ulaze u zakonski priznato istospolno partnerstvo (neovisno o tome je li riječ o braku ili drugom statusu) i ii. broju osoba koje su dobile dopuštenje za promjenu zapisa o spolu dodijeljenom pri rođenju.

Iako mogu biti korisni, administrativni podaci imaju brojne nedostatke i mogu biti problematični kao izvor podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja. Trud uložen u prikupljanje administrativnih podataka ne koordinira se i ne prati jednako kao trud uložen u prikupljanje statističkih podataka. U nekim slučajevima podaci na razini skupine uopće nisu dostupni¹⁰³. Varijable mogu biti i ograničene, na primjer ako se prikupljaju podaci o pravnom rodu, ali ne i podaci o rodnom identitetu. Podaci koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja u mnogo se slučajeva prikupljaju bez pravne osnove ili razloga za prikupljanje (na primjer, pri podnošenju zahtjeva za člansku iskaznicu za knjižnicu), što se može smatrati pretjerano invazivnim i, u nekim slučajevima, odvratiti LGBTIQ osobe od pristupa određenoj usluzi¹⁰⁴.

3.4.1.4. Upotreba zamjenskih varijabli

Zamjenska varijabla pokazatelj je koji se koristi za davanje približnog prikaza pojave, povezana s varijablom, ali nije izravno mjerljiva na objektivniji način. Da bi bila valjana zamjena, varijabla mora biti usko povezana s varijablom koju zamjenjuje.

¹⁰² Europska komisija (2016.), [Europski priručnik o podacima o jednakosti \(revidirana verzija iz 2016.\)](#), Ured za publikacije, Luxembourg, odjeljak 2.1.1.

¹⁰³ Na primjer, u zdravstvenim bazama podataka interseksualne osobe nisu posebno definirane kao takve u zdravstvenom smislu za statističku analizu, stoga nisu uključene u baze podataka. Vidjeti: Republika Slovenija, Zagovornik načela jednakosti (2022.), [Special report. The Situation of Intersex People in Medical Procedures](#), Zagovornik načela jednakosti, Ljubljana.

¹⁰⁴ Ashley, F. (2021.), [Recommendations for Institutional and Governmental Management of Gender Information](#) New York University Review of Law & Social Change, 44(4):489-528, str. 504., 514–515.

U OHCHR-ovu [Pristupu podacima koji se temelji na ljudskim pravima](#) navedeno je da bi se populacije trebale samoidentificirati, što znači da parametre populacije ne može nametnuti vanjska strana niti one mogu biti dodijeljene na temelju pripisivanja ili zamjenskih kategorija. Glavni je nedostatak zamjenskog izvješćivanja što iz dobivenih podataka neće biti vidljivo kako bi se osoba predstavila da je mogla sama odgovoriti¹⁰⁵. Stoga prikupljanje podataka o samoidentifikaciji pojedinaca u smislu seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja ima prednost pred zamjenskim informacijama.

Mnoge države članice redovito prikupljaju podatke o stanovništvu ili iz popisa stanovništva koji se mogu upotrebljavati kao nesavršena zamjena za podatke koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja (na primjer u pitanjima o spolu ispitanika i njihovu partneru kao zamjeni za LGBTIQ veze). Ta vrsta informacija vjerojatno će biti netočna iz više razloga. Na primjer, ne uzima u obzir transeksualne osobe koje nisu zakonski registrirale svoj rod ili biseksualne ili panseksualne osobe u vezi s osobama suprotnog spola. Ti bi se podaci stoga trebali upotrebljavati samo ako ne postoji drugi način prikupljanja podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja.

Zamjensko izvješćivanje može biti potrebno u nekim slučajevima (na primjer pri prikupljanju podataka o dojenčadi), ali će vjerojatno rezultirati „manjom zastupljenošću”. Na primjer, ako se statistika temelji samo na prenatalnom probiru (kao zamjena za osobe s varijacijom spolnih obilježja), propustit će one osobe čija se varijacija spolnih obilježja otkrije kasnije u životu. Slično tomu, standardne binarne mjere spola neadekvatna su zamjena za primarno mjerenje rodnih i spolnih obilježja, posebno među spolno i rodno raznolikim populacijama¹⁰⁶. Upotreba podataka o broju promjena zakonski registriranih spolova kao zamjene za veličinu transeksualne populacije (ili za udio transeksualne populacije) može rezultirati nedovoljnom zastupljenošću jer sve transeksualne osobe ne mogu ili ne žele promijeniti svoj pravno registrirani rod. To bi moglo rezultirati i netočnošću jer može uključivati interseksualne osobe koje se ne identificiraju kao transeksualne. Ponderiranje na temelju procjena udjela transeksualnih osoba koje traže pravno priznavanje roda iz drugih zemalja moglo bi poboljšati pouzdanost zamjenskih podataka. Međutim, to je moguće samo ako zemlje imaju usporedivo zakonodavstvo jer pravne prepreke mogu uvelike utjecati na broj osoba koje traže pravno priznavanje roda.

¹⁰⁵ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) The National Academies Press, Washington DC, str. 50.

¹⁰⁶ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) The National Academies Press, Washington DC, str. 44.

Okvir A 5 – Primjena zamjenskih pokazatelja u anketi o kućanstvima EU-SILC

Anketa o kućanstvima EU-SILC sadržava pitanje o spolu i pitanje o bračnom stanju svih članova kućanstva¹⁶⁶. Napomenom o istospolnim parovima želi se pojasniti da se i registrirana partnerstva računaju kao bračno stanje. Kombinacija oba pitanja mogla bi procijeniti zastupljenost istospolnih parova, iako će te informacije obuhvatiti samo istospolne parove koji su u braku ili registriranom partnerstvu.

[Spol] (*pitanje se ponavlja za sve članove kućanstva*)

- Muško
- Žensko

[NAPOMENA: Svi sadašnji članovi kućanstva u dobi od 16 ili više godina.]

[Bračno stanje] (*pitanje se ponavlja za sve članove kućanstva*)

- Neoženjen/neudana
- Oženjen/udana
- Rastavljen/rastavljena
- Udovac/udovica
- Razveden/razvedena

[NAPOMENA: Svi sadašnji članovi kućanstva u dobi od 16 ili više godina. Neke zemlje imaju zakonski okvir za registraciju partnerstava (u većini zemalja riječ je o istospolnim partnerstvima, koja imaju pravni status sličan bračnim parovima). Osim toga, s tim se podacima mora postupati na usklađen način te se predlaže s tim zakonski priznatim partnerima postupati kao da su u braku i razvrstati ih pod oznaku 2 dok veza postoji, ili prema potrebi pod oznake 3 – 5 (zakonska rastava ili smrt jednog od partnera itd.)]

Iako su ti podaci dostupni, Eurostat i države članice često ih ne razvrstavaju kako bi procijenili zastupljenost istospolnih parova. Zbog nedostatka boljih podataka, takvo razvrstavanje može biti koristan alat.

3.4.2. Smjernice

Države članice te relevantne institucije i tijela koji su uključeni u prikupljanje podataka koji se temelje na seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima ili zaduženi za njega potiče se da uzmu u obzir te podatke u svim politikama. U točkama u nastavku detaljnije su objašnjena neka pitanja koja bi države članice trebale imati na umu.

- Ako u popisima stanovništva nisu navedeni podaci koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja, ankete na

uzorcima trebale bi dopuniti popise i uključiti pitanja/module kojima se ti podaci redovno bilježe.

- Pri izradi anketa ili prikupljanju podataka u okviru [europskog statističkog sustava](#) putem [ankete o radnoj snazi](#) i [EU-SILC-a](#), države članice trebale bi, prema potrebi, sustavno uključivati podatke koji se temelje na seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima. Moguće je i dodavanje neobveznih pitanja o samoidentifikaciji. Informacije koje se temelje na seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima mogu se uključiti i izradom i pokretanjem tematskih anketnih modula kako bi se obuhvatila, na primjer: i. iskustva diskriminacije u raznim područjima života, ii. uznemiravanje motivirano pristranošću i nasilje, iii. informiranost o pravima i iv. prijavljivanje slučajeva diskriminacije.
- Kako bi obuhvatile nejednakosti koje se preklapaju, države članice trebale bi uvesti pojedinačne varijable i anketna pitanja koja se posebno odnose na mjerenje nejednakosti i percipirane diskriminacije na više osnova, uključujući seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja u raznim područjima života.
- Ako je relevantno i moguće, države članice prikupljanje podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja ne bi trebale ograničiti samo na odrasle osobe. Iako maloljetnici imaju veću zaštitu na temelju više najvažnijih zakona o zaštiti podataka (uključujući [OUZP](#)), podaci iz europskih anketa dokazuju važnost prikupljanja podataka i o osobama mlađima od 18 godina. Na primjer, anketom FRA-e LGBTIQ II prikupljeni su podaci mladih u dobi od 15 do 17 godina¹⁰⁷. Iako je preporuka [OUZP-a](#) za dob pristanka za odgovaranje na ankete 16 godina, države članice u skladu s [člankom 8. stavkom 1.](#)¹⁰⁸ mogu donijeti zakone kojima se dobna granica spušta na 13 godina (ali ne niže).
- Države članice trebale bi razmotriti uključivanje pitanja o pripadnosti manjinskoj skupini ako se aspekti seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja ne mogu mjeriti izravno u anketi. Ako nije moguće dodati najmanje četiri dodatna pitanja (pitanje o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i/ili varijacijama spolnih obilježja), može se pronaći alternativni, ali manje točan pristup tako da se ispitanici pitaju u kojoj su mjeri dio drugih manjinskih skupina, uz navođenje popisa relevantnih primjera koji uključuju LGBTIQ osobe. Treba dati objašnjenje ili definiciju manjinske skupine (u smislu

¹⁰⁷ Agencija EU-a za temeljna prava (2020.), [A long way to go for LGBTI equality](#), Ured za publikacije, Luxembourg.

¹⁰⁸ Članak 8. stavak 1. [Opće uredbe o zaštiti podataka](#).

seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja). Definicije iz [pojmovnika iz priloga ovim smjernicama](#) mogu poslužiti kao polazište za to objašnjenje.

- Države članice trebale bi korištenjem dodatnih uzoraka povećati broj osoba koje inače ne bi bile odgovarajuće zastupljene u anketnim uzorcima jer ih je malo u općoj populaciji.
- Ako je u kategoriji premalo ispitanika da bi analiza bila smisljena (na primjer ograničen broj nebinarnih ispitanika u usporedbi s muškarcima i ženama), države članice trebale bi u tehničkim izvješćima navesti činjenicu da imaju „nepouzdana” mali uzorak/polje u tehničkim izvješćima te razlog zbog kojeg nije moguće uključiti određene kategorije u glavnu analizu. To povećava vidljivost i sprječava suviše pojednostavnjena tumačenja.
- Države članice trebale bi promicati uključivanje podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja u longitudinalna istraživanja (istraživanja koja opetovano prikupljaju podatke o istim osobama u duljem razdoblju, npr. panel-ankete), kako bi se procijenile individualne promjene tijekom vremena.
- Ako svrha prikupljanja posebnih kategorija osobnih podataka nije jasna, preporučuje se da države članice navedu pravnu osnovu i svrhu prikupljanja podataka. Kako je navedeno u članku 6. Opće uredbe o zaštiti podataka (OUZP), pravne su osnove prikupljanja podataka privola, ugovor, pravna obveza, ključni interesi, zadaća od javnog interesa ili legitimni interes. Preinvazivna pitanja koja ne ispunjavaju nijednu prethodno navedenu svrhu mogla bi odvratiti LGBTIQ osobe od pristupa određenim uslugama i tako povećati njihovu isključenost. Prikupljeni podaci trebaju biti nužni, razmjerni i slijediti glavno načelo nenanošenja štete. Stoga, ako ne postoji pravna osnova za prikupljanje podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja, preporučuje se suzdržati se od prikupljanja tih podataka u administrativnim podacima.
- Podatak o rodu osobe često se prikuplja samo kako bi se toj osobi moglo ispravno obratiti. U tim slučajevima pitajte osobu kako biste joj se trebali ispravno obraćati, uključujući rodno neutralne opcije. Osoba vas tako može informirati o načinu na koji želi da joj se obraćate bez iznošenja osobnih podataka. Na primjer, mogli biste pitati: „Kako želite da vas se oslovljava? Gospođa, gospodin, gospođica ili bez oslovljavanja, samo imenom.”

- Države članice trebale bi upotrebljavati zamjenske varijable/kategorije u postojećim izvorima podataka u kojima se ne može primijeniti načelo samoidentifikacije koje se temelji na ljudskim pravima.
- Za ankete o kućanstvima u kojima jedan član kućanstva daje informacije o drugim članovima kućanstva (tzv. zamjenski informator) prikupljanje podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja trebalo bi što više¹⁰⁹ izbjegavati jer su to osjetljivi podaci za koje je potrebna privola predmetne osobe. Stoga bi se ta pitanja trebala postavljati samo odabranom ciljnom ispitaniku. Nestatističke organizacije i druge istraživačke institucije prema potrebi mogu primijeniti svoju ustaljenu praksu za zamjenu kućanstava ili ispitanika koji odbiju sudjelovati u razgovoru ili su nedostupni.
- Prikupljanje podataka treba biti takvo da se ispitanici mogu samoidentificirati kad god je moguće, a svako zamjensko izvješćivanje treba biti u skladu s poznatim informacijama o tome kako se osoba samoidentificira.
- Za sve aktivnosti prikupljanja podataka potrebno je tražiti informirani pristanak potencijalnih ispitanika, bez kazne za osobe koje odluče ne otkriti osobne podatke o sebi ili drugim članovima kućanstva.

Treba jasno navesti da podaci prikupljeni zamjenski možda nisu u skladu s načinom na koji bi se ta osoba izjasnila da je dobila priliku samoidentifikacije te će vjerojatno rezultirati manjom zastupljenošću marginaliziranih skupina. To ograničenje treba uzeti u obzir u svakoj analizi takvih podataka¹¹⁰.

3.5. Uključivanje intersekcijskog pristupa u prikupljanje i upotrebu podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju,

¹⁰⁹ Anketni modul za mjerenje iskustava diskriminacije koji je razvio radni tim skupine Praia za nediskriminaciju i jednakost.

¹¹⁰ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) The National Academies Press, Washington DC, str. 50.

rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja

„Diskriminacija je često višedimenzionalne prirode pa samo interseksijski pristup može otvoriti put prema održivim promjenama u društvu, koje uključuju poštovanje prema osobama.”

[Strategija EU-a o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020. – 2025.](#)

Nacionalno zakonodavstvo o jednakosti u EU-u rijetko uključuje odredbe koje se odnose na višestruku ili interseksijsku diskriminaciju. Ako ih uključuje, postoje neusklađenosti među zemljama, kao što primjećuje Europska mreža pravnih stručnjaka za rodnu ravnopravnost i nediskriminaciju¹¹¹. Neovisno o pravnim aranžmanima i odredbama, podaci istraživanja i dokazi ukazuju na to da je interseksijska diskriminacija stvarnost za mnoge ljude u cijelom EU-u.

Na primjer, anketni podaci FRA-e pokazuju da ljudi doživljavaju diskriminaciju na temelju raznih osnova i kombinacija osnova, kao što su dob i etnička pripadnost ili religija i etnička pripadnost (uključujući kontekst migracije)¹¹². Nalazi ankete FRA-e LGBTI II pokazuju da je seksualna orijentacija navedena kao dodatna osnova diskriminacije koju doživljava 60 % interseksualnih i 46 % transseksualnih osoba, dok je 46 % biseksualnih žena i 29 % lezbijki navelo spol kao dodatnu osnovu diskriminacije koju su doživjele. Ukupno je 35 % LGBTI ispitanika koji sebe doživljavaju kao etničku manjinu (uključujući migrante) prijavilo diskriminaciju zbog etničkog podrijetla ili migracijskog konteksta. Vjeru ili uvjerenje kao razlog za diskriminaciju navelo je 28 % osoba koje sebe smatraju pripadnicima vjerske manjine. Invaliditet je kao dodatni razlog za posljednji slučaj uznemiravanja koji su doživjeli navelo 33 % ispitanika koji sebe doživljavaju kao manjinu u smislu invaliditeta. Ukupno je 41 % interseksualnih ispitanika naveo i rodni identitet i izražavanje kao dodatnu osnovu diskriminacije koju je doživio¹¹³.

¹¹¹ Europska mreža pravnih stručnjaka za rodnu ravnopravnost i nediskriminaciju (2020.), [A comparative analysis of non-discrimination law 2019](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 36–37.

¹¹² FRA (2021.), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the Equality Directives](#), Ured za publikacije, Bruxelles, str. 42.

¹¹³ FRA (2020.), [A long way to go for LGBTI equality](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 45. Za više interseksijskih analiza iz nalaza druge ankete FRA-e o LGBTI osobama u EU-u, Sjevernoj Makedoniji i Srbiji, vidjeti: Calderon-Cifuentes, PA. (2021.), *Trans Discrimination in Europe*. Analiza TGEU-a LGBTI ankete FRA-e 2019.; ILGA Europe, EuroCentralAsian Lesbian Community (EL*C) (2022.), [Intersections, Lesbian Briefing](#), ILGA-Europe i IGLYO (2022.), [Intersections, Youth Briefing](#). Na predstojećim sastancima rješavat će se pitanje interseksijskih iskustava interseksualnih osoba, vjerskih i etničkih manjina, starijih LGBTI osoba, transseksualnih osoba i drugih.

Sve nedavne strategije jednakosti i akcijski planovi EU-a bave se intersekcionalnošću jer se u njima poziva na djelovanje kako bi se otklonio problem intersekcionalnosti i višestrukih oblika diskriminacije. U akcijskom planu EU-a za antirasizam Europska komisija potiče države članice da „brzo postignu dogovor o prijedlogu Komisije iz 2008. za jednako postupanje prema osobama bez obzira na njihovu vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju”¹¹⁴. Osim toga, praktičari u tom području smatraju da se suzbijanjem diskriminacije iz perspektive jedne osnove ne mogu adekvatno suzbiti razni načini na koje se nejednako postupanje može pojaviti¹¹⁵.

Okvir A 6 – Višestruka i interseksijska diskriminacija

Pod pojmom „**višestruke diskriminacije**” podrazumijeva se diskriminacija do koje dolazi na temelju više osnova koje odvojeno stvaraju učinke.

„**Interseksijska diskriminacija**” odnosi se na situaciju u kojoj je istodobno na djelu više osnova koje se isprepliću tako da ih nije moguće odijeliti te dovode do konkretnih vrsta diskriminacije¹¹⁶.

3.5.1. Obrazloženje

Složenost LGBTIQ identiteta i iskustava ne može se svesti na jednu osnovu jer oni obuhvaćaju višestruke značajke koje se isprepliću i koje treba prepoznati¹¹⁷. Razumijevanje iskustava koja se isprepliću stoga je ključno za osmišljavanje učinkovitih mjera i politika kako bi se na odgovarajući način obuhvatile situacije u kojima se razne osnove diskriminacije isprepliću ili djeluju u kombinaciji s drugima.

3.5.2. Smjernice

Države članice i relevantne institucije/tijela koji su uključeni u prikupljanje podataka koji se temelje na seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju i spolnim obilježjima potiče se da u prikupljanju i upotrebi tih podataka primijene interseksijski pristup. Ujedno ih se potiče da uključe zajednice u postupak. Točke u nastavku sadržavaju dodatne prijedloge za države članice.

¹¹⁴ Europska komisija (2020.), [Akcijski plan EU-a za antirasizam za razdoblje 2020. – 2025., COM\(2020\) 565 final](#), Bruxelles, str. 6.

¹¹⁵ FRA (2017.), [Fundamental Rights Report 2017](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 58.

¹¹⁶ FRA i Europski sud za ljudska prava (2018.), [Priručnik o europskom antidiskriminacijskom pravu – Izdanje iz 2018.](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 59.

¹¹⁷ Vidjeti i EIGE (2022.), [Intersectionality](#).

- Države članice i relevantne institucije/tijela trebali bi razviti strategije kako bi i. primjereno obuhvatili situacije u kojima se različite osnove diskriminacije presijecaju ili djeluju u kombinaciji jedna s drugom i ii. u analizi podataka uzeli u obzir višestruku i interseksijsku diskriminaciju. U tu bi svrhu države članice EU-a trebale koristiti sveobuhvatnu paletu alata za prikupljanje podataka o jednakosti, uključujući opsežne kvantitativne ankete koje obuhvaćaju razne skupine stanovništva i osnove za diskriminaciju¹¹⁸.
- Države članice i relevantne institucije/tijela trebali bi razmotriti preklapanja i unutar LGBTIQ zajednice (npr. transseksualna lezbijka može doživjeti specifičnu diskriminaciju odvojenu od one s kojom se suočavaju cisrodne lezbijke ili transseksualne osobe koje nisu lezbijke), i s ne-SOGIESC osnovama diskriminacije koje se ne odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja (dob, etnička pripadnost, invaliditet, vjera itd.).
- Države članice i relevantne institucije/tijela trebali bi koristiti sveobuhvatan niz alata za prikupljanje podataka o jednakosti¹¹⁹, uključujući opsežne kvantitativne ankete koje obuhvaćaju razne skupine stanovništva i razne osnove za diskriminaciju.
- Države članice i relevantne institucije/tijela trebaju uključiti mjerenje višestruke i interseksijske diskriminacije u sve postojeće sustave za prikupljanje podataka. Na primjer, podaci prikupljeni o invaliditetu u idealnom bi slučaju trebali uključivati podatke o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju, spolnim obilježjima i drugim potencijalnim značajkama koje bi mogle dovesti do većeg rizika od diskriminacije na temelju više čimbenika ili interseksijske nejednakosti.
- Za prikupljanje podataka anketama države članice i relevantne institucije/tijela trebali bi se pobrinuti da neto uzorak bude dovoljno velik kako bi se omogućilo daljnje razdvajanje podataka i interseksijska analiza. Kako bi to postigli, trebali bi razmotriti primjenu odgovarajuće metode uzorkovanja. Mogu se primijeniti različite strategije uzorkovanja kako bi se dobila odgovarajuća veličina uzorka koja u potpunosti predstavlja varijacije unutar ciljane LGBTIQ populacije.

¹¹⁸ FRA (2021.), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the Equality Directives](#), Ured za publikacije, Bruxelles, str. 20.

¹¹⁹ Za više informacija vidjeti [Europski priručnik o podacima o jednakosti](#) i [Smjernice za poboljšano prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti](#).

3.6. Osiguravanje dostatnog proračuna za redovite ankete kojima se prikupljaju podaci o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja

3.6.1. Obrazloženje

Vlade bi se trebale pobrinuti za redovito prikupljanje podataka o jednakosti radi praćenja usklađenosti s obvezama prema pravu EU-a¹²⁰, čak i ako se administrativni podaci ne mogu prikupiti. U tim slučajevima potrebno je na nacionalnoj/regionalnoj razini dodijeliti dostatna proračunska sredstva za prikupljanje podataka o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja redovitim nacionalnim/regionalnim anketama koje provodi nadležno tijelo.

3.6.2. Smjernice

Zbog nedostatka redovitog prikupljanja podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja iz administrativnih izvora ili anketa, države članice trebale bi osigurati **dostatna proračunska sredstva za prikupljanje takvih podataka s pomoću sveobuhvatne nacionalne ankete svakih četiri do pet godina.**

Anketom bi se trebala postići četiri cilja navedena u točkama u nastavku.

- Anketa bi trebala doprijeti do svih LGBTIQ skupina i aktivno uključiti skupine koje rade posebno sa specifičnim skupinama koje spadaju u LGBTIQ kategoriju i za njih. Osim toga, trebala bi obuhvatiti višestruko marginalizirane skupine

¹²⁰ Kako je navedeno u [Europskom priručniku o podacima o jednakosti](#), Direktivom o jednakosti pri zapošljavanju „svim državama članica izričito je dopušteno, ali im se ne nalaže zadržavanje ili uvođenje pravila koja omogućuju diskriminaciju ‚svim sredstvima‘ uključujući statističke dokaze”. Nadalje, same su vlade više puta prepoznale potrebu za prikupljanjem podataka o jednakosti (Kopenhaška deklaracija o društvenom razvoju i Program djelovanja Svjetskog sastanka na vrhu za društveni razvoj od 19. travnja 1995., A/CONF.166/9, Deklaracija iz Durbanu i Plan djelovanja, Bečka deklaracija i akcijski program od 12. srpnja 1993., A/CONF.157/23, Svjetski program djelovanja koji se odnosi na osobe s invaliditetom, Standardna pravila o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom).

kao što su LGBTIQ osobe s invaliditetom, obojene LGBTIQ osobe i LGBTIQ seksualne radnike.

- Njezin bi cilj trebao biti predstaviti raznolikost te zajednice i obuhvatiti populacije i skupine koje su definirane kao „teško dostupne“, uključujući siromašne, beskućnike, seksualne radnike, migrante, tražitelje azila i osobe koje u svakodnevnom životu nisu „izašle iz ormara“. To bi značilo i prevođenje anketnog alata (upitnika i drugih materijala za terenski rad) na jezike relevantne za te teško dostupne skupine te uključivanje organizacija civilnog društva¹²¹.
- Trebala bi se temeljiti na uzorku koji je dovoljno velik da se provede detaljnija analiza podataka i utvrde geografske razlike/nejednakosti uključujući interseksijske nejednakosti. To znači da uzorak mora biti dovoljno velik da omogući daljnju analizu podataka o geografskoj distribuciji, dobi, rasnom ili etničkom podrijetlu, invaliditetu, religiji, spolu dodijeljenom pri rođenju, seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju, spolnim obilježjima itd.
- Trebao bi moći pružiti pouzdane i valjane podatke za sve LGBTIQ skupine, tj. upotrebom najnovijih smjernica za mjerenje ankete i odabirom oblika uzorka koji dopire i do teško dostupnih populacija.

Redovite ankete na temelju kojih se prikupljaju podaci o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja mogu se provoditi kao neovisne ankete s posebnim naglaskom na populacije koje se samoidentificiraju kao LGBTIQ osobe ili u okviru opće ankete o jednakosti (tj. anketa koja obuhvaća i druge zaštićene razloge). To može na nacionalnoj (i, prema potrebi, regionalnoj) razini učiniti nadležno tijelo, statistički zavod, tijelo za jednakost ili istraživačka organizacija koja ima relevantan kapacitet i stručnost za provedbu istraživanja.

3.7. Olakšavanje učinkovite upotrebe podataka o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet,

¹²¹ UNECE (2020), *Poverty Measurement: Guide to Data Disaggregation*, Ujedinjeni narodi, New York i Ženeva.

rodno izražavanje i spolna obilježja za jačanje i poboljšanje ravnopravnosti LGBTIQ osoba

3.7.1. Obrazloženje

Pouzdani, valjani i usporedivi podaci koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja preduvjet su za poticanje jednakosti i nediskriminacije u okviru politika koje se temelje na dokazima na razini EU-a, nacionalnoj i regionalnoj razini. Podaci koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja smatraju se bitnim elementom svih faza ciklusa politike za poboljšanje jednakosti LGBTIQ osoba, stoga bi se trebali sustavno upotrebljavati za razvoj, provedbu i praćenje namjenskih LGBTIQ politika/mjera i širih okvira jednakosti na razini EU-a/nacionalnoj razini.

Nacionalno vijeće za znanost i tehnologiju SAD-a navodi detaljan popis mogućih anketnih pitanja na koja se može odgovoriti s podacima koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja u području zdravstvene zaštite, stanovanja, obrazovanja, gospodarske sigurnosti, zaštite i pravosuđa¹²². U tri točke u nastavku navedeno je nekoliko oglednih primjera.

- „Koliko je beskućnika među odraslim LGBTIQ+ osobama? Kako se to može usporediti s brojem beskućnika koji nisu LGBTIQ+?”¹²³
- „Koliko su rašireni razni oblici diskriminacije i uznemiravanja LGBTIQ+ osoba ili osvete protiv njih na radnom mjestu, kao što su diskriminacija koja se odnosi na zapošljavanje, plaće, jednake mogućnosti zapošljavanja, pravedno postupanje, promaknuće, napredovanje ili otkaz?”¹²⁴
- „Kojim se institucionalnim kontekstima, politikama ili praksom promiču pozitivno akademsko okruženje i više stope zadržavanja i diplomiranja LGBTIQ+ studenata?”

¹²² Vidjeti Pododbor za podatke o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i varijaciji spolnih obilježja i Pododbor za podatke o jednakosti Nacionalnog vijeća za znanost i tehnologiju (2023.), [Federal Evidence Agenda on LGBTIQ+ Equity](#), Vlada Sjedinjenih Država, str. 18–33.

¹²³ Vidjeti Pododbor za podatke o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i varijaciji spolnih obilježja i Pododbor za podatke o jednakosti Nacionalnog vijeća za znanost i tehnologiju (2023.), [Federal Evidence Agenda on LGBTIQ+ Equity](#), Vlada Sjedinjenih Država, str. 23.

¹²⁴ Vidjeti Pododbor za podatke o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i varijaciji spolnih obilježja i Pododbor za podatke o jednakosti Nacionalnog vijeća za znanost i tehnologiju (2023.), [Federal Evidence Agenda on LGBTIQ+ Equity](#), Vlada Sjedinjenih Država, str. 25.

Koje zaštitne čimbenike za uspjeh u obrazovanju i na radnom mjestu primjenjuju LGBTQI+ osobe na razini pojedinca, obitelji ili zajednice?”¹²⁵

Pitanja pokazuju i kako obuhvatiti interseksijsku diskriminaciju, na primjer „S kojim se preprekama LGBTQI+ maloljetnici i LGBTQI+ odrasle osobe s invaliditetom suočavaju u pristupu zdravstvenim uslugama u kojima moraju sudjelovati skrbnici?”¹²⁶. Odgovaranjem na ta pitanja podaci koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja mogu imati važnu ulogu u razvoju i evaluaciji politike.

3.7.2. Smjernice

Kako bi se olakšala učinkovita upotreba podataka o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja, države članice, relevantne institucije i akteri koji sudjeluju u prikupljanju tih podataka ili koji su za to zaduženi potiču se da poduzmu radnje navedene u točkama u nastavku.

- Trebali bi upotrebljavati podatke o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja, kako bi izmjerili i i. učinak zakonodavstva i politika koji se odnose na LGBTIQ osobe i ii. učinak širih politika i mjera jednakosti i nediskriminacije na LGBTIQ osobe.
- Trebali bi upotrebljavati podatke o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja radi i. izvješćivanja o napretku u postizanju ravnopravnosti LGBTIQ osoba na nacionalnoj razini i ii. potpore izvješćivanju o provedbi [Strategije EU-a o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020. – 2025.](#) i drugih relevantnih instrumenata, kao što su druge strategije EU-a za ravnopravnost¹²⁷ i europski stup socijalnih prava.
- Trebali bi upotrebljavati podatke o jednakosti koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja za informiranje o

¹²⁵ Vidjeti Pododbor za podatke o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i varijaciji spolnih obilježja i Pododbor za podatke o jednakosti Nacionalnog vijeća za znanost i tehnologiju (2023.), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#), Vlada Sjedinjenih Država, str. 26.

¹²⁶ Vidjeti Pododbor za podatke o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i varijaciji spolnih obilježja i Pododbor za podatke o jednakosti Nacionalnog vijeća za znanost i tehnologiju (2023.), [Federal Evidence Agenda on LGBTQI+ Equity](#), Vlada Sjedinjenih Država, str. 22.

¹²⁷ Promicanjem Unije ravnopravnosti, uz [Strategiju o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020. – 2025.](#), Europska komisija donijela je više instrumenata politike, uključujući: [Akcijski plan EU-a za antirasizam za razdoblje 2020. – 2025.](#), [Strateški okvir EU-a za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma 2020. – 2030.](#), [Akcijski plan EU-a za integraciju i uključivanje 2021. – 2027.](#), [Strategiju za rodnu ravnopravnost 2020.– 2025.](#), [Akcijski plan za provedbu europskog stupa socijalnih prava](#) i [Strategiju o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021. – 2030.](#)

postupcima i politikama na široj europskoj razini i razini UN-a. Ti podaci mogli bi služiti za informiranje zemalja i. pri izvješćivanju o relevantnim preporukama Vijeća Europe¹²⁸, ii. pri izvješćivanju o napretku u postizanju programa održivog razvoja do 2030. i UN-ovih ciljeva održivog razvoja¹²⁹, iii. ako surađuju s drugim međunarodnim mehanizmima za praćenje ljudskih prava, kao što su ugovorna tijela UN-a i posebni postupci (npr. neovisni stručnjak za zaštitu od nasilja i diskriminacije na temelju seksualne orijentacije i rodnog identiteta) ili iv. pri praćenju preporuka danih tijekom univerzalnih periodičnih pregleda UN-a.

- Trebali bi upotrebljavati podatke koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja u svim fazama razvoja politike. Početak bi mogao obuhvaćati i. upotrebu podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja kao osnove za razvoj politika, ii. oblikovanje pokazatelja za potrebe praćenja i iii. utvrđivanje referentnih vrijednosti. Kasnije bi u razvoju politike trebali upotrebljavati podatke koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja za srednjoročne evaluacije, a u kasnijim fazama provedbe politike trebali bi upotrebljavati podatke koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja za razvoj pokazatelja, procjenu učinkovite provedbe mjera, procjenu ishoda tih mjera i praćenje kretanja.
- Trebali bi se pobrinuti da se podaci mogu razvrstati prema seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, rodnom izražavanju, spolnim obilježjima i drugim relevantnim značajkama (dob, invaliditet, etničko ili rasno podrijetlo, religija i socioekonomski status) kako bi uzeli u obzir i analizirali razlike u iskustvima te kako bi o njima izvijestili u skladu sa smjernicom br. 3.5. ovih smjernica o poduzimanju interseksijskog pristupa u prikupljanju i upotrebi podataka.
- Trebali bi koristiti ogledne primjere, kao što su anonimizirani citati i osobne priče prikupljene tijekom istraživanja kako bi pomogli kontekstualizirati rezultate istraživanja te povećati utjecaj i doseg komunikacije o rezultatima.
- Trebali bi pravodobno širiti prikupljene podatke i učiniti ih dostupnima zainteresiranim zajednicama/istraživačima/oblikovateljima politika i na internetu i izvan njega.

¹²⁸ Na primjer, o [Preporuci CM/Rec\(2010\)5 Odbora ministara državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta](#) ili o ECRI-jevu [praćenju zemalja](#) Vijeća Europe. Za više informacija vidjeti tematsku stranicu [Jedinice za seksualnu orijentaciju i rodni identitet \(SOGI\)](#).

¹²⁹ Podciljem 17.18. [ciljeva održivog razvoja](#) od država se zahtijeva da „znatno povećaju dostupnost visokokvalitetnih, pravodobnih i pouzdanih podataka“, razvrstanih i po rodu „i drugim obilježjima relevantnima u nacionalnom kontekstu“.

- Trebali bi prezentirati podatke na pristupačnom i razumljivom jeziku i oblicima te raznim dionicima i skupinama omogućiti njihovu upotrebu (na primjer, u aktivizmu organizacija koje zastupaju LGBTIQ osobe ili u praćenju koje provode tijela za jednakost i njihovu izvješćivanju o pitanjima diskriminacije).
- Trebali bi prilagoditi prezentaciju podataka ovisno o publici (npr. oblikovatelji politika, stručnjaci, stručnjaci za podatke, mediji) i omogućiti njihovu pravilnu kontekstualizaciju.
- Trebali bi se prema potrebi pobrinuti da postoje objašnjenja i tumačenja podataka kako bi se izbjegla pogrešna tumačenja i zlouporaba podataka ili izvedenih zaključaka.
- Trebali bi dokumentirati prikupljanje podataka i sve metapodatke prema visokim profesionalnim standardima. Trebali bi sastaviti tehničko izvješće za dokumentiranje i. metodologije anketa, ii. terenskog rada (uključujući postignutu stopu odgovora), iii. aktivnosti obrade podatka i iv. svih relevantnih kontekstualnih informacija (kao što su podaci o stanovništvu razvrstani prema relevantnim sociodemografskim značajkama). Upotreba podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja i izvješćivanje o njima uvijek treba kontekstualizirati s pomoću napomena i dokumentacije u kojoj je objašnjeno kako su podaci prikupljeni.

4. Kako prikupljati podatke koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja

Kako je navedeno u [OHCHR-ovu Pristupu podacima koji se temelji na ljudskim pravima](#), svaka aktivnost prikupljanja podataka trebala bi uključivati sredstva za slobodno, aktivno i smisleno sudjelovanje relevantnih dionika, posebno najmarginaliziranijih skupina stanovništva. Pri prikupljanju podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja važno je upotrebljavati terminologiju prikladnu za zajednicu i osigurati da je prikupljanje podataka utemeljeno u kulturi¹³⁰. Aktivnosti prikupljanja podataka o aspektima seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja treba kontekstualizirati kako bi se objasnili kulturni i povijesni čimbenici. Definicije i prijevodi trebali bi se osmisliti u neposrednom savjetovanju s organizacijama civilnog društva za LGBTIQ osobe i s obzirom na lokalnu kulturnu terminologiju¹³¹. Prema potrebi, organizacije civilnog društva, nacionalne institucije za ljudska prava, tijela za jednakost i drugi relevantni dionici trebali bi iznijeti relevantne perspektive i informacije (ako su kvalificirani ili u položaju da zastupaju interese skupine). Kako bi se razvila metodologija prikupljanja podataka, preporučuje se i bliska suradnja sa stručnjacima za ankete i organizacijama civilnog društva. To je posebno važno i. u pogledu formulacije relevantnih pitanja i mogućih kategorija odgovora i ii. pri razmatranju stupnja prevodivosti pojmova seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja u pojedinoj državi članici, uz pridržavanje načela nenanošenja štete.

Jedan je od pristupa za postizanje veće jasnoće temeljnih koncepata u anketi u različitim kulturama i jezicima uključivanje „informativnih gumba”¹³². Oni bi mogli biti korisni za pružanje dodatnih informacija o kategorijama pitanja ili odgovora. Međutim, budući da ih mnogi ljudi neće pritisnuti, ne bi ih trebalo koristiti za važne informacije. Dodavanje

¹³⁰ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) The National Academies Press, Washington DC, str. 66.

¹³¹ Na primjer, anketa FRA-e LGBTI iz 2019. prevedena je u okviru postupka u četiri faze, u kojem su prevoditelji težili konceptualnoj istovjetnosti, a ne doslovnom prijevodu. Prijevode su provjerili nacionalni stručnjaci za LGBTIQ. Vidjeti Agenciju EU-a za temeljna prava (2020.), [A long way to go for LGBTI equality Technical report](#), Ured za publikacije, Luxembourg, str. 18–19.

¹³² „Informativni gumb” je lebdeći okvir na internetskoj stranici koji pruža dodatne informacije (na primjer, definiciju izraza).

objašnjenja putem informativnih gumba daje bolji uvid i primjere o predmetnim izrazima te u konačnici omogućuje veću razinu razumijevanja među ispitanicima u anketi, pri čemu anketa postaje pouzdanija.

Pri prikupljanju podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja, najvažnije je **ne poistovjećivati seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja**. Na pitanje kako se izjašnjavaju ispitanici bi uvijek trebali imati mogućnost izraziti razne aspekte svojeg identiteta i doživljaja (na primjer, aseksualna, transseksualna žena trebala bi moći u upitniku odabrati sve te elemente). Ako se preusmjeravanje¹³³ primjenjuje na temelju kategorija identiteta, ispitanicima s višestrukim identitetima trebaju se postaviti sva relevantna pitanja.

U sljedećim odjeljcima navedene su praktične smjernice o tome kako prikupiti podatke o spolu, rodu (identitetu), rodnom izražavanju, seksualnoj orijentaciji i spolnim obilježjima, uključujući primjere iz prošlih anketa koji prikazuju moguće pristupe. Međutim, ne radi se o primjerima koji su se u praksi pokazali najboljima i ne treba ih izravno prihvatiti, što je i naglašeno u napomenama uz svaki primjer.

4.1. Kako prikupiti podatke o seksualnoj orijentaciji

4.1.1. Obrazloženje

Seksualna orijentacija: „osjećaj seksualne i/ili romantične privlačnosti (ili neprivlačnosti) koji osoba ima prema drugoj osobi”¹³⁴. „To uključuje emocionalnu, osjećajnu i seksualnu privlačnost prema osobama različitog roda, istog roda ili više rodova te intimne i seksualne odnose s njima”¹³⁵.

¹³³ Preusmjeravanje se primjenjuje ako ispitanici u anketi odluče odgovoriti na anketu tako da im se zatim postavljaju druga pitanja povezana s tim odgovorom koja se ne bi postavila drugim ispitanicima koji su odabrali drukčiji odgovor.

¹³⁴ Europski parlament (2020.), *Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications*, str. 12.

¹³⁵ Međunarodna komisija pravika (2007.), *Yogyakarta principles: principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity*, str. 8.

Istraživanja pokazuju da su osobe spremne iznijeti seksualnu orijentaciju u anketama¹³⁶. Čini se da postoji više čimbenika koji mogu pozitivno utjecati na tu spremnost i povećati stope odgovora, a najvažniji je povjerenje ispitanika u povjerljivost odgovora¹³⁷. Na stope odgovora pozitivno utječe i izbjegavanje stigmatizirajućih formulacija i davanje jasnih definicija^{138, 139}. Čini se da kratka, jednostavna pitanja i manje kategorija odgovora smanjuju stope nedavanja odgovora, dok je veća vjerojatnost da će se složena pitanja preskočiti, osobito ako se u njima nastoji kombinirati više dimenzija. Utjecaj će imati i položaj pitanja. Općenito, osjetljiva pitanja imaju višu stopu nedavanja odgovora ako su postavljena na početku ankete, a stope nedavanja odgovora općenito se povećavaju što su pitanja kasnije postavljena u anketi. Za pitanja postavljena odmah nakon osjetljivog pitanja, kao što su pitanja o seksualnom ili kažnjivom ponašanju, također je veća vjerojatnost da će biti preskočena¹⁴⁰.

U raznim kulturama i kontekstima postoje razni pojmovi i oznake za opisivanje seksualne i/ili romantične orijentacije, ali pojmovi kao što su heteroseksualan, homoseksualan, lezbijski, biseksualan, panseksualan i aseksualan najčešći su u mnogim jezicima. Za osobe koje se ne izjašnjavaju kao heteroseksualne često se govori da su „neheteroseksualne orijentacije”¹⁴¹.

U prikupljanju podataka važno je ne fokusirati se samo na manjinske skupine kao što su LGBT+ osobe¹⁴². Seksualna orijentacija dio je *svačijeg* ljudskog stanja i može izazvati pozitivna i negativna iskustva. Stoga bi se pokazateljem seksualne orijentacije trebale moći obuhvatiti seksualno većinske i seksualno manjinske populacije.

Seksualna orijentacija višedimenzionalna je konstrukcija koja obuhvaća 1. emocionalnu, romantičnu i seksualnu privlačnost, 2. identitet i 3. ponašanje¹⁴³.

¹³⁶ Europska komisija (2015.), [Posebno istraživanje Eurobarometra br. 437: Diskriminacija u EU-u u 2015.](#), *Europska unija*, str. 99.

¹³⁷ Saewyc, E. M. et al. (2004.). [Measuring sexual orientation in adolescent health surveys: Evaluation of eight school-based surveys](#). *Journal of Adolescent Health*, 35(4), str. 345.e.2-345.e15.

¹³⁸ Hayes, J. et al. (2012.). [Prevalence of Same-Sex Behaviour and Orientation in England: Results from a National Survey](#). *Archives of Sexual Behaviour*, 41(3), str. 631–639.

¹³⁹ Saewyc, E. M. et al. (2004.). [Measuring sexual orientation in adolescent health surveys: Evaluation of eight school-based surveys](#). *Journal of Adolescent Health*, 35(4), str. 345.e.2-345.e15.

¹⁴⁰ Saewyc, E. M. et al. (2004.). [Measuring sexual orientation in adolescent health surveys: Evaluation of eight school-based surveys](#). *Journal of Adolescent Health*, 35(4), str. 345.e.2-345.e15.

¹⁴¹ Rieger, G., & Savin-Williams, R. C. (2012.). [Gender Nonconformity, Sexual Orientation, and Psychological Well-Being](#). *Archives of Sexual Behaviour*, 41(3), str. 611–621., Coleman, E. (1990.). *Towards a synthetic understanding of sexual orientation*. Iz publikacije D. P. McWhirther, S. A. Sanders i R. J. Machover (Eds.), *Homosexuality/Heterosexuality*. Oxford University Press, Oxford.

¹⁴² Dean, J. J. (2011.). [The Cultural Construction of Heterosexual Identities](#). *Sociology Compass*, 5(8), 679. – 687.

¹⁴³ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) The National Academies Press, Washington DC, str. 5.

1. *Privlačnost* se odnosi na rod ili rodove koji emocionalno, romantično ili seksualno privlače osobu i snagu te privlačnosti te na pitanje osjeća li osoba uopće privlačnost.
2. *Identitet* se odnosi na temeljni unutarnji doživljaj osobe u pogledu svoje seksualnosti, uključujući način na koji osoba misli o sebi i na koji želi da je drugi vide.
3. *Ponašanje* se odnosi na rodove seksualnih partnera i romantičnu i/ili seksualnu interakciju osobe s drugima.

Seksualna orijentacija često se definira na temelju roda željenih ili stvarnih partnera osobe u usporedbi s vlastitim rodom. Tri dimenzije seksualnosti (privlačnost, identitet i ponašanje) ne moraju odgovarati jedna drugoj^{144,145}. Na primjer, nekoga može privlačiti isti spol/rod, ali prakticira seksualno ponašanje isključivo s osobama suprotnog spola/roda ili ima seksualna iskustva s osobom istog spola/roda, ali se i dalje izjašnjava kao heteroseksualac.

Identitet seksualne orijentacije je kognitivni (tj. način na koji ispitanik vidi sebe ili misli o sebi) i društveni izraz (tj. pruža mogućnosti „oznake” koje odražavaju socijalni status ili zajednicu) nečije seksualne orijentacije. Stoga je riječ o dimenziji koja je najdosljednije povezana s iskustvima s materijalnim oblicima diskriminacije te se izričito navodi u propisima i politikama čiji je cilj zaštita ili nanošenje štete seksualnim manjinama¹⁴⁶. To je i dimenzija koja se najčešće upotrebljava u populacijskim postavkama prikupljanja podataka za prebrojavanje i razlikovanje odrasle seksualno manjinske i seksualno većinske populacije. Pri prikupljanju podataka o mladima privlačnost bi mogla biti pouzdanija mjera jer mladi najvjerojatnije još pokušavaju prihvatiti svoj identitet.

Identiteti seksualne orijentacije mogu se kategorizirati kako je navedeno u točkama u nastavku (vidjeti i [pojmovnik u prilogu](#)).

- **Heteroseksualna osoba:** „osoba koja osjeća romantičnu, emocionalnu i/ili fizičku privlačnost prema osobama suprotnog roda”¹⁴⁷.

¹⁴⁴ Laumann, E., Gagnon, J. H., Michael, R. T. i Michaels, S. (1994.), *The social organization of sexuality: sexual practices in the United States*, University of Chicago Press, Chicago.

¹⁴⁵ Richters, J. et al. (2014.). *Sexual identity, sexual attraction and sexual experience: the Second Australian Study of Health and Relationships*. *Sexual health*, 11(5), str. 451–460.

¹⁴⁶ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), *Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation* The National Academies Press, Washington DC, str. 75.

¹⁴⁷ Agencija UN-a za migracije (2021.), *SOGIESC Glossary of Terms*, UNHCR, str. 2.

- **Gej:** „osoba koja osjeća seksualnu i/ili emocionalnu privlačnost prema osobama istog roda. Obično se odnosi na muškarce, ali se i druge osobe koje privlači isti rod ili više rodova mogu izjasniti kao gej”¹⁴⁸.
- **Lezbijka:** „žena s romantičnom i/ili seksualnom orijentacijom prema ženama. S tim izrazom mogu se poistovjetiti i neke nebinarne osobe”¹⁴⁹.
- **Biseksualna osoba:** „krovni izraz koji se upotrebljava za opisivanje romantične i/ili seksualne orijentacije prema više rodova”¹⁵⁰.
- **Queer:** krovni izraz za pripadnost LGBTIQ zajednici, koji se može odnositi na bilo koji ili na svaki element seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i spolnih obilježja. Prethodno korišten u pogrđnom smislu za LGBTIQ osobe u engleskom jeziku, izraz *queer* ponovno su preuzele osobe koje se ne identificiraju u okviru tradicionalnih rodnih kategorija i heteronormativnih društvenih normi. Međutim, ovisno o kontekstu, neke osobe ipak ga mogu smatrati uvredljivim¹⁵¹.
- **Panseksualna osoba:** ako osobu emocionalno i/ili seksualno privlače osobe neovisno o njihovu rodu¹⁵².
- **Aseksualna osoba:** osoba koja doživljava malo ili nimalo seksualne privlačnosti, iako može osjetiti romantičnu privlačnost¹⁵³.

4.1.2. Smjernice

Države članice potiču se da poduzmu sljedeće korake.

- Trebale bi upotrebljavati preciznu terminologiju koja odražava predmetne pojmove. Izraz „seksualna orijentacija” treba jasno definirati/objasniti. Informativni gumb s definicijom mogao bi ispitanicima u anketama pomoći da razumiju pojam.
- Pri ispitivanju seksualne orijentacije trebalo bi izbjegavati poistovjećivanje privlačnosti, identiteta i/ili ponašanja. Budući da je seksualna orijentacija višedimenzionalna konstrukcija, u pitanjima bi trebalo jasno navesti koje se

¹⁴⁸ ILGA Europe (2022.), [Our Glossary](#).

¹⁴⁹ Stonewall (2022.), [List of LGBTQ+ terms](#).

¹⁵⁰ Stonewall (2022.), [List of LGBTQ+ terms](#).

¹⁵¹ Preuzeto iz dokumenta ILGA Europe (2022.), [Our Glossary](#).

¹⁵² ILGA Europe (2022.), [Our Glossary](#).

¹⁵³ Preuzeto iz [SOGIESC Glossary of Terms](#) Agencije UN-a za migracije (2021.), UNHCR, str. 2.

komponente seksualne orijentacije ispituju. Definicija može varirati ovisno o dimenziji koja se ispituje (privlačnost, identitet i ponašanje).

- Trebale bi oblikovati definicije u neposrednom savjetovanju s organizacijama civilnog društva za LGBTIQ osobe i uzeti u obzir lokalnu kulturnu terminologiju.
- Pri prikupljanju podataka ispitanicima bi trebale omogućiti da se sami identificiraju kad god je moguće, a svako zamjensko izvješćivanje trebalo bi uzeti u obzir ono što je poznato o tome kako se osoba samoidentificira.
- Kad je prikupljanje podataka usmjereno na mlađe osobe, preporučuje se upotrebljavati samo ljestvicu seksualne privlačnosti osim ako je cilj ankete ispitivanje seksualnog ponašanja.
- Trebale bi upotrebljavati dimenziju „seksualno ponašanje” ako su svrha pitanja seksualna iskustva/ponašanja. Na primjer, u istraživanju HIV-a važnije je ispitivati seksualno ponašanje nego seksualnu privlačnost ili identitet¹⁵⁴. Ispitivanjem seksualnog ponašanja utvrdit će se i osobe koje se ne identificiraju kao LGB+, ali su u romantičnoj i/ili seksualnoj interakciji s osobama istog spola/rodnog identiteta.
- U pitanjima o seksualnoj orijentaciji trebale bi upotrebljavati jasan vremenski okvir (tijekom života ispitanika, tijekom proteklih pet godina života ispitanika, prošle godine i trenutačno). Odgovori na pitanje o seksualnoj orijentaciji podrazumijevaju subjektivan pogled na sebe i mogu se mijenjati tijekom života i ovisno o kontekstu.
- Trebale bi upotrebljavati terminologiju koju prihvaćaju relevantne zajednice i pobrinuti se da opcije odgovora obuhvaćaju različite interesne podskupine.
- U pitanjima o ljubavnim i/ili seksualnim partnerima trebale bi uzeti u obzir da ispitanici mogu imati više partnera.

4.1.3. Primjeri za ispitivanje seksualne orijentacije

4.1.3.1. Primjer pitanja o seksualnom identitetu

Iz sljedećeg primjera iz **Belgije**¹⁵⁵ vidljivo je da se nečija seksualna orijentacija tijekom života može promijeniti.

¹⁵⁴ Badgett, M. (2009.). *Best Practices for Asking Questions about Sexual Orientation on Surveys*. The Williams Institute, Los Angeles.

¹⁵⁵ Burgwal, A., & Motmans, J. (još nije objavljeno). *Enough: research into the experiences with violence of LGBTI people in Flanders, Belgium*. Pojam korišten u članku bio je „heteroseksualac” i „homoseksualac”, a ne „heteroseksualna osoba” i „gej”.

Pitanje: Kako biste trenutačno opisali svoju seksualnu orijentaciju?

- Heteroseksualna osoba
- Gej
- Lezbijka
- Biseksualna osoba
- Aseksualna osoba
- Drugo:
- Ne znam
- Ne želim reći

Napomene

Ako se uključi vremenski okvir, odgovor na ovo pitanje točnije prikazuje iskustvo ispitanika. Međutim, važno je ispitaniku omogućiti da odabere više opcija jer se aseksualna osoba može identificirati i s drugim orijentacijama.

4.1.3.2. Primjer pitanja o seksualnoj privlačnosti – Studija seksualnog zdravlja u Belgiji

U ispitivanju seksualnog zdravlja koje je u tijeku u Belgiji od ispitanika se tražilo da navedu tko ih seksualno privlači¹⁵⁶. Taj je primjer problematičan jer grupira sve transeksualne osobe zajedno. Kategorije koje se u istoj studiji upotrebljavaju za seksualno ponašanje ([u nastavku](#)) bile bi poželjnije.

Pitanje: Željeli bismo znati tko vas trenutačno seksualno/romantično privlači. Privlače me... (označite sve što se odnosi na Vas).

- (cisrodni) muškarci
- (cisrodne) žene
- transrodne i/ili nebinarne osobe
- nitko
- nije mi bitan rod
- ne želim reći
- drugo: (okvir za tekst)

¹⁵⁶ De Brier, N., et. al. (2022.). [Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling](#). PLoS ONE, 17(4), str. 1–22. De Brier, N., et. al. (2022.). [Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling](#). PLoS ONE, 17(4), str. 1–22. PLoS ONE, 17(4), str. 1–22.

Napomene

Dopuštanjem višestrukih odgovora ovo pitanje postaje fleksibilnije. Međutim, grupiranje svih trans osoba u jednu kategoriju ne obuhvaća iskustvo ispitanika kojeg, na primjer, privlače žene (i cisrodne i transrodne), ali ne i drugi rodovi. Ovisno o ciljnoj publici, upotreba izraza „cisrodnost” također može zbunjivati jer izraz nije opće poznat izvan LGBTIQ zajednica. Bilo bi korisno kratko pojašnjenje (na primjer „cisrodno znači da „nije transrodno”). Nadalje, razlika između cisrodnosti i transrodnosti dovodi do rizika od isključivanja interseksualnih osoba.

4.1.3.3. Primjer pitanja o seksualnom ponašanju – Studija seksualnog zdravlja u Belgiji

U istoj studiji ispitivano je seksualno ponašanje tako da se izbjegnu opcije odgovora koje podrazumijevaju binarni rod i ponude višestruki odgovori s mogućnošću razlikovanja cisrodnih i transrodnih seksualnih partnera. To se postiglo pitanjem u nastavku¹⁵⁷.

Pitanje: S kim ste imali seksualni kontakt u proteklih 12 mjeseci? (Moguće više odgovora)

- S cisrodnim muškarcem ili muškarcima
- S cisrodnom ženom ili ženama
- S transrodnim muškarcem ili muškarcima
- S transrodnom ženom ili ženama
- S nebinarnom osobom / nebinarnim osobama
- Ne znam

Prethodno u upitniku ispitanici su upitani jesu li u proteklih 12 mjeseci imali seksualni kontakt s najmanje jednom osobom. Za ispitivanje seksualnih iskustava (seksualno ponašanje) izraz „seksualni kontakt” treba definirati kako bi ispitanik razumio na što su istraživači mislili. U tom upitniku seksualni kontakt definiran je kao „sve vrste vođenja ljubavi koje uključuju genitalni kontakt, odnosno dodirivanje tuđih genitalija, među ostalim oralno, vaginalno ili analno”¹⁵⁸.

¹⁵⁷ De Brier, N., et. al. (2022.). [Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling](#). PLoS ONE, 17(4), str. 1–22.

¹⁵⁸ De Brier, N., et. al. (2022.). [Prevalence and associated risk factors of HIV infections in a representative transgender and non-binary population in Flanders and Brussels \(Belgium\): Protocol for a community-based, cross-sectional study using time-location sampling](#). PLoS ONE, 17(4), str. 1–22.

Napomene

U tom su primjeru navedene uključive kategorije odgovora (poželjnije od kategorija u prethodnom primjeru seksualne privlačnosti), a opcija višestrukog izbora ispitanicima omogućuje da točnije opišu svoje seksualno ponašanje. Kao i u prethodnom primjeru, ovisno o ciljnoj publici upotreba izraza „cisrodnost” može zbunjivati jer izraz nije opće poznat izvan LGBTIQ zajednica. Razlika između cisrodnosti i transrodnosti dovodi i do rizika od isključivanja interseksualnih osoba.

4.2. Kako prikupiti podatke o spolu i rodu (identitetu)

4.2.1. Obrazloženje

U aktivnostima prikupljanja podataka često se poistovjećuju spol, koji je biološka varijabla, s rodom ili rodnim identitetom, koji je društveno definirana varijabla, ili se ti pojmovi tretiraju kao istoznačnice. Podaci se često prikupljaju samo o zakonskom spolu/rodu, a samoidentifikacija nije moguća. Ponekad se cilj ekstrapolacije podataka među anketama ili potreba za usporedbama tijekom vremena upotrebljavaju kao argumenti za neprilagođavanje već postojećih upitnika/varijabli dodavanjem novih pitanja ili revizijama već primijenjenih izraza/kategorizacija. Na primjer, radi očuvanja povijesnog kontinuiteta informacija neke zemlje mogu zadržati objedinjenu kategoriju spola i roda i ne koristiti revidiranu verziju (u kojoj se razlikuju spol dodijeljen pri rođenju i rodni identitet).

Međutim, pitanjem o rodnom identitetu ispituju se informacije *različite* od pitanja o spolu ili zakonskom spolu/rodu¹⁵⁹, a pojmovi se ne podudaraju uvijek. Pitanje o spolu često nije jednostavno za trans i interseksualne ispitanike, koji možda nisu sigurni trebaju li navesti spol dodijeljen pri rođenju ili rodni identitet. Ni zakonski spol/rod ne uspijeva obuhvatiti iskustva mnogih trans osoba jer ne žele ili ne mogu sve transrodne osobe ishoditi pravno priznavanje roda. Razlozi za to mogu biti mnogobrojni. Na primjer, neki rodni identiteti ne mogu se pretvoriti u pravne mogućnosti (kao što su nebinarni identiteti), a neki ljudi možda neće imati pristup zakonskim spolnim/rodnim opcijama ovisno o zakonodavstvu određene zemlje (na primjer, ograničenja zbog medicinskih

¹⁵⁹ Zakonski rod odnosi se na rod koji je trenutačno priznat zakonom. Mnoge države članice priznaju samo opcije muškaraca i žena, zbog čega se drugi identiteti, kao što je nebinarni, ne upisuju u službene dokumente, na primjer, u putovnice.

kriterija ili minimalne dobi za pravno priznavanje roda). Zbog toga pri procjeni zakonskog spola/roda dolazi do netočnih rezultata ispitivanja rodnog identiteta.

Budući da se kategorijama **spola, roda i rodnog identiteta** ne ispituje isti temeljni koncept, trebalo bi ih razdvojiti i zasebno procijeniti^{160,161,162,163}. Moguće je razgraničiti spol dodijeljen pri rođenju, rod i rodni identitet. U tu je svrhu potrebno pojasniti i dogovoriti temeljne definicije tih različitih pojmova.

Prema pregledu Gospodarske komisije Ujedinjenih naroda za Europu (UNECE) o ispitivanju rodnog identiteta, jedan od najvažnijih problema koje treba uzeti u obzir u prikupljanju informacija o rodnom identitetu jest **jezik**. U pregledu je navedeno sljedeće.

„U nekim jezicima (na primjer, grčkom), jezik se temelji na binarnom okviru spola te se izrazi razlikuju ovisno o tome govori li muškarac ili žena ili obraća li se muškarcu ili ženi. A neki jezici, [...], nemaju različite riječi za spol i rod (kao što su rumunjski i grčki, a možda i drugi). Na rumunjskom riječ *gen* osim ‚rod‘ znači i ‚vrsta‘ i ‚spol‘, pa se pojam ‚identitate sexuala‘ koristi i za rodni i za spolni identitet“¹⁶⁴.

Spol je „višedimenzionalna konstrukcija koja se temelji na skupini anatomskih i fizioloških svojstava (**spolna obilježja**), koje uključuju vanjske spolne organe, sekundarna spolna obilježja, spolne žlijezde, kromosome i hormone. Obično se dodjeljuje kao ženski ili muški, najčešće se definira pri rođenju na temelju vizualnog pregleda vanjskih spolnih organa“¹⁶⁵. Ako se konstruira zajedno s binarnim modelom muškarca i žene, izraz nosi rizik zanemarivanja postojanja interseksualnih osoba. Za mnoge transrodne osobe ni spol nije jednostavan pojam.

Spol dodijeljen pri rođenju odnosi se na „spol koji je dodijeljen osobi pri rođenju, obično na temelju vanjske anatomije djeteta“¹⁶⁶.

Rod je „višedimenzionalna konstrukcija koja povezuje rodni identitet (osnovni element individualnog osjećaja sebe), rodno izražavanje te društvena i kulturna očekivanja o

¹⁶⁰ Angus, J. (2012.). *Gender, Sex, and Health Research: Developments and Challenges*. Canadian Journal of Nursing Research, 44(3), str. 3–5.

¹⁶¹ Lorber, J. (2006.). *Shifting Paradigms and Challenging Categories*. Social Problems, 53(4).

¹⁶² Ritz, S. A. et al. (2017.). *First steps for integrating sex and gender considerations into basic experimental biomedical research*. the FASEB Journal, 28(1), 4. – 13.

¹⁶³ Westbrook, L. i Saperstein, A. (2015.). *New categories are not enough: rethinking the measurement of sex and gender in social surveys*. Gender & Society, 29(4), 534. – 560.

¹⁶⁴ UNECE (2019.), *In-Depth Review of Measuring Gender Identity*. Konferencija europskih statističara, Pariz.

¹⁶⁵ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), *Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation* The National Academies Press, Washington DC, str. 3.

¹⁶⁶ Agencija UN-a za migracije (2021.), *SOGIESC Glossary of Terms*, UNHCR, str. 7.

statusu, značajkama i ponašanju koji su povezani sa spolnim osobinama”¹⁶⁷. „Rod se tradicionalno odnosi na društvenu i kulturnu konstrukciju bivanja muškarcem ili ženom. Međutim, neke se osobe ne identificiraju unutar rodne binarnosti muškarac/žena. Rod postoji neovisno o spolu, a spol pojedinca ne odgovara uvijek spolu dodijeljenom pri rođenju^{168, 169}.”

Rodni identitet odnosi se na „dubok unutarnji i individualan doživljaj svake osobe o rodu, koji može, ali ne mora odgovarati spolu dodijeljenom pri rođenju, uključujući osobni doživljaj tijela (što može podrazumijevati slobodno odabranu promjenu tjelesnog izgleda ili funkcija medicinskim, kirurškim ili drugim zahvatima) i drugo izražavanje roda, uključujući odijevanje, govor i manirizme”¹⁷⁰.

Izraz **rodno raznolika osoba** odnosi se na inherentnu raznolikost mogućih rodni iskustava, koja su stoga šira od cisrodnosti ili transrodnosti. Rodno raznolika osoba je krovni izraz za mnoge moguće rodne identifikacije, na primjer rodno fluidan, rodno slobodan, bezrodan, dvorodan itd.¹⁷¹

Nebinarna osoba: „termin koji opisuje osobe čiji rodni identitet ne pripada muško-ženskoj binarnosti. Nebinarnost je krovni izraz koji obuhvaća niz rodni identiteta, uključujući osobe sa specifičnim rodni identitetom koji nije muškarac ni žena, osobe koje se poistovjećuju s dva ili više rodova (birodne ili panrodne/polirodne) i osobe koje se ne poistovjećuju ni s jednim rodom (bezrodne).”¹⁷²

Pravno priznavanje roda (LGR) je postupak u kojem se rod trans osobe i/ili interseksualne osobe zakonski priznaje ili postignuti rezultat postupka¹⁷³.

Cisrodna osoba: „osoba čiji trenutačni rodni identitet odgovara spolu koji joj je dodijeljen pri rođenju”¹⁷⁴.

¹⁶⁷ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) The National Academies Press, Washington DC, str. 4.

¹⁶⁸ TGEU (2016.), [Glossary](#).

¹⁶⁹ Vidjeti i [Strategiju EU-a za rodnu ravnopravnost 2020.–2025., u kojoj je rod definiran kao](#) „društveno oblikovane uloge, ponašanja, aktivnosti i osobine koje određeno društvo smatra prikladnima za žene odnosno muškarce”, a obično je upotrebljavaju institucije EU-a, uključujući Europski institut za ravnopravnost spolova (EIGE).

¹⁷⁰ Međunarodna komisija pravnika (2007.), [Yogyakarta principles: principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity](#), str. 8.

¹⁷¹ Vidjeti na primjer distribuciju rodni identiteta u [anketi Agencije EU-a za temeljna prava LGBTI II](#), FRA (2020.), [A long way to go for LGBTI equality](#), Ured za publikacije, Luxembourg. Europska komisija (2019.).

¹⁷² Agencija UN-a za migracije (2021.), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, str. 5.

¹⁷³ ILGA Europe (2022.), [Our Glossary](#).

¹⁷⁴ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) The National Academies Press, Washington DC, str. 4.

Trans: „krovni izraz za osobe čiji rod nije jednak ili ne odgovara spolu koji im je dodijeljen pri rođenju”¹⁷⁵.

Endoseksualna osoba: „izraz koji opisuje osobu rođenu sa spolnim obilježjima koja odgovaraju tipičnim binarnim predodžbama o muškom ili ženskom tijelu. Endoseksualna osoba može se identificirati s bilo kojim rodnim identitetom ili seksualnom orijentacijom”¹⁷⁶. Vidjeti i **interseksualna osoba**.

Interseksualne osobe ili osobe s varijacijama spolnih obilježja rađaju se sa spolnim obilježjima (seksualna anatomija, reproduktivni organi, hormonska struktura i/ili razine i/ili sekvence kromosoma) koje ne odgovaraju tipičnoj društvenoj definiciji muškarca ili žene (vidjeti smjernicu br. 4.4. ovih smjernica).

Važno je prepoznati različitost koja postoji kad je riječ o rodnim identitetima. Mnogi se ljudi identificiraju identitetima izvan binarnih okvira muškaraca i žena. Osobe čiji se rodni identitet i spol dodijeljen pri rođenju ne podudaraju, ili se ne podudaraju u potpunosti, obično se grupiraju pod pojmom „**transrodnih i rodno raznolikih / nebinarnih osoba**” (TGD)¹⁷⁷. To uobičajeno grupiranje nosi rizik od netočnog uključivanja interseksualnih osoba koje se možda ne identificiraju sa spolom koji im je dodijeljen pri rođenju, ali se ne bi identificirale kao trans osobe. S druge strane, postoji rizik i od isključivanja onih interseksualnih osoba koje se *identificiraju* kao trans osobe, ali čiji je rodni identitet *u skladu* sa spolom koji im je dodijeljen pri rođenju.

„Rodno raznolika osoba” je i krovni izraz za mnoge moguće rodne identifikacije, na primjer nebinaran, rodno fluidan, rodno slobodan, bezrodan, dvorodan itd. (vidjeti, na primjer, distribuciju rodnih identiteta u [anketi FRA-e LGBTI II](#) i u [pojmovniku u prilogu ovim smjernicama](#)). Mnoge, ali ne sve rodno raznolike osobe identificiraju se kao trans osobe.

Pitanja o spolu i spolu dodijeljenom pri rođenju mogu biti vrlo osjetljiva i smatrati se invazivnima. Stoga, ako se prikupljanjem podataka nastoji prikupiti samo rod ispitanika, dovoljno je pitanje o rodnom identitetu. Međutim, ako je cilj prikupljanja podataka razvrstati trans ispitanike, pitanjem o rodnom identitetu ti se podaci ne bi prikupili. Mnoge se trans osobe identificiraju u okviru binarnosti, pa bi na primjer i trans i cisrodna žena kao svoj rodni identitet odabrale „žena”, zbog čega razvrstavanje ne bi bilo moguće¹⁷⁸.

¹⁷⁵ Stonewall (2022.), [List of LGBTQ+ terms](#).

¹⁷⁶ Agencija UN-a za migracije (2021.), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, str. 7.

¹⁷⁷ Motmans, J., Nieder, T. O. i Bouman, W. P. (Eds.). (2020.) [Non-binary and genderqueer genders](#). Routledge, Oxon.

¹⁷⁸ Schilt, K. i Bratter, J. (2015.). [From multiracial to transgender? Assessing attitudes toward expanding gender options on the US census](#). *Transgender Studies Quarterly*, 2(1), str. 77–100.

Za prikupljanje podataka o trans ispitanicima više je mogućih pristupa. Ispitanike se može izravno pitati identificiraju li se kao trans osobe. Moguće je primijeniti dvostupanjski pristup i prvo postaviti pitanje o rodnom identitetu ispitanika, a zatim o tome razlikuje li se on od spola koji je ispitaniku dodijeljen pri rođenju. U alternativnom dvostupanjskom pristupu postavlja se pitanje o rodnom identitetu i spolu dodijeljenom pri rođenju (za razliku od prvog dvostupanjskog pitanja, ta alternativa ne upućuje izričito na to razlikuje li se rodni identitet ispitanika od njegova spola dodijeljenog pri rođenju). Zadnja dva pristupa nose prethodno navedeni rizik od pogrešnog razvrstavanja interseksualnih ispitanika (treba imati na umu da se tim pitanjima ne procjenjuje je li osoba interseksualna/ima li varijacije spolnih obilježja, što bi trebalo procijeniti u zasebnom pitanju (vidjeti smjernicu br. 4.4. ovih smjernica)).

4.2.2. Smjernice

Države članice i sve druge relevantne institucije i akteri koji su uključeni u prikupljanje podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja ili zaduženi za njega potiču se da poduzmu radnje navedene u točkama u nastavku.

- Trebali bi sastaviti pitanja u kojima se upotrebljava precizna terminologija i osigurati valjanost konstrukcija u tim pitanjima jasnim razlikovanjem kategorije „roda” od kategorije „spola”. Izraz „rodni identitet” treba jasno razlikovati ili shvatiti različito od izraza „spol dodijeljen pri rođenju”, kao i od (moguće promjene) pravne registracije roda ili rodno afirmirajuće zdravstvene zaštite.
- Izraze koje koriste (kao što su „rod”, „rodni identitet”, „spol” i „spol dodijeljen pri rođenju”) treba jasno definirati/objasniti ([vidjeti pojmovnik u prilogu ovim smjernicama](#)).
- Trebali bi oblikovati definicije u neposrednom savjetovanju s organizacijama civilnog društva koje se bave transseksualnošću i interseksualnošću te uzeti u obzir lokalnu kulturnu terminologiju.
- U kontekstu prikupljanja podataka trebali bi što više izbjegavati prikupljanje podatka o „spolu dodijeljenom pri rođenju” kao samostalne stavke. „Spol” kao zaseban kriterij trebao bi se ispitivati samo ako ima analitičku vrijednost.
- Trebali bi upotrebljavati uključive kategorije roda, koje uključuju navedeno u nastavku.
 - Jednostupanjska mjerenja: pokušavaju utvrditi trans ispitanike na temelju jednog pitanja (npr. „Identificirate li se kao trans osoba?”).

- Dvostupanjska mjerenja: širi pristup kojim se pokušavaju prebrojati osobe koje se poistovjećuju i one koje se ne poistovjećuju sa spolom koji im je dodijeljen pri rođenju (npr. transseksualne osobe, neke interseksualne osobe), a sastoji se od slijeda od dva pitanja u kojima se obično traži navođenje 1. trenutačnog roda i 2. razlikuje li se rod ispitanika od spola koji mu je dodijeljen pri rođenju ili 1. trenutačnog roda i 2. spola dodijeljenog pri rođenju. Kad se međusobno usporede, dvostupanjska ispitivanja mogu dati približan broj cisrodnih žena i muškaraca, transrodnih žena i muškaraca i osoba koje se izjašnjavaju izrazima izvan rodne binarnosti, kao što su nebinarni ili *genderqueer*.
 - Ako je moguće, oba pitanja trebaju se prikazati na istoj stranici. Možda bi bilo bolje pitati o rodnom identitetu **prije** pitanja o spolu dodijeljenom pri rođenju. Postoje dokazi da je nekim trans ispitanicima neugodno prvo odgovoriti na pitanje o spolu dodijeljenom pri rođenju¹⁷⁹.
 - Ako se u dvostupanjskom pristupu prvo postavi pitanje o spolu dodijeljenom pri rođenju, trebalo bi navesti pojašnjenje da slijedi pitanje o rodnom identitetu, što će ispitanicima omogućiti da se sami identificiraju.
- Kad je anketa namijenjena mlađim osobama ili djeci, trebali bi u skladu s tim prilagoditi formulaciju pitanja kako bi bila razumljivija ciljanom stanovništvu¹⁸⁰.
- U vezi s posebnim dijelom o „spolu dodijeljenom pri rođenju” i ako je zakonski dopušteno da se treća kategorija zabilježi u službenoj državnoj potvrdi, binarnoj opciji (žensko/muško) treba dodati treću kategoriju odgovora slobodnim unosom teksta (upisivanje) kako bi se predvidjela ta mogućnost. U zemljama u čijim pravnim dokumentima treća opcija nije moguća, to se eventualno može izostaviti, iako će za osobe rođene u inozemstvu možda trebati treća kategorija.
- U situacijama u kojima prikupljanje podataka o transrodnom statusu nije glavni cilj, dovoljno je jedno pitanje o spolu s kategorijama muško, žensko i treća kategorija kao što je „drugi spol”. Međutim, u pitanju kao treću kategoriju ne bi trebalo

¹⁷⁹ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) The National Academies Press, Washington DC, str. 119.

¹⁸⁰ U nekim se zemljama već prikupljaju podaci koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja mladih. Međutim, pitanja će se možda trebati preformulirati. Primjerice, adolescentima je razumljivija jednostavna fraza kao što je „u kojoj se mjeri osjećaš kao dječak/djevojčica?”. Međutim, u trenutačnim jezičnim smjernicama u istraživanju se ne savjetuje korištenje izraza kao što su „100 %” i „pravi dječak”. Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, str. 132.

navesti „transrodnost” jer se mnoge trans osobe identificiraju kao muškarci ili žene, stoga bi ta opcija mogla biti neprimjerena, a utvrđivanje trans ispitanika neuspješno¹⁸¹.

- Trebali bi periodično ponovno procijeniti te postupno i u različitim okruženjima proširiti mogućnosti odgovora, posebno za odgovore (a prije svega za upisane odgovore) osoba koje se samoidentificiraju izvan okvira binarnih rodni normi.
- Trebali bi periodično procjenjivati rezultate stavke u raznim anketnim oblicima, uključujući zamjensko izvješćivanje, na jezicima različitim od nacionalnog¹⁸²: i. za različite društvene, demografske i etničke manjinske skupine, ii. za osobe imigrantskog podrijetla i iii. među mladima.
- Kako je preporučeno u [pregledu UNECE-a o rodnom identitetu iz 2019.](#), u jezicima u kojima pojam roda nije precizno utvrđen, jezična pitanja mogu se ispraviti definicijama i smjernicama, na internetu ili u razgovoru s ispitivačem. Različiti jezici mogu iziskivati različite nijanse prijevoda. Preporučuje se testiranje pitanja kako bi se zajamčilo da ispitanici razumiju što ih se pita. Takvo bi se testiranje trebalo redovito ponavljati s promjenom javne svijesti¹⁸³.

4.2.3. Primjeri prikupljanja podataka o spolu, rodu i rodnom identitetu

4.2.3.1. Primjer preuzet iz ankete FRA-e LGBTIQ:

1. pitanje: Kako biste danas opisali sebe?

Opcije „žena” i „muškarac” uključuju transrodne žene i muškarce.

Jedan odgovor

- Žena
- Muškarac
- Nebinarna ili *genderqueer* ili bezrodna ili polirodna ili rodno fluidna osoba
- Ako se ne identificirate kao žena, muškarac ili nebinarna osoba, navedite kako biste se identificirali...
- Ne želim odgovoriti

¹⁸¹ Schilt, K. i Bratter, J. (2015.). [From multiracial to transgender? Assessing attitudes toward expanding gender options on the US census](#). *Transgender Studies Quarterly*, 2(1), str. 77. – 100.

¹⁸² Često navođeni izazov za utvrđivanje međunarodnih standarda za dvostupanjsko prikupljanje podataka je nepostojanje riječi koje razlikuju „spol” i „rod” u nekim jezicima (UNECE (2019.), [In-Depth Review of Measuring Gender Identity](#). Konferencija europskih statističara, Pariz).

¹⁸³ UNECE (2019.), [In-Depth Review of Measuring Gender Identity](#). Konferencija europskih statističara, Pariz.

- Ne razumijem pitanje
- Ne znam

2. pitanje: Jeste li/jeste li bili transrodna osoba?

(Postaviti pitanje ako je odgovor na 1. pitanje = „Žena” „Muškarac” ili „Ako se ne identificirate kao žena, muškarac ili nebinarna osoba, navedite kako biste se identificirali”).

U ovoj se anketi izraz „trans osoba” upotrebljava kao općenit krovni izraz koji obuhvaća sve transrodne, nebinarne, rodno varijantne, polirodne, bezrodne, rodno fluidne, transseksualne osobe, osobe koje se oblače u drugi spol ili muškarce i žene s transseksualnom prošlošću te druge izraze.

- Da
- Ne
- Ne želim odgovoriti
- Ne razumijem pitanje
- Ne znam

3. pitanje: Koji vam je spol dodijeljen pri rođenju?

[INFORMATIVNI GUMB: Dodjeljivanje spola pri rođenju znači klasifikacija osoba na muškarce, žene, interseksualne osobe ili drugi spol dodijeljen pri rođenju, često na temelju fizičke anatomije. Spol dodijeljen pri rođenju upisuje se u vaš rodni list nakon vašeg rođenja.]

Jedan odgovor

- Žensko
- Muško
- Drugo (navesti....)
- Ne želim odgovoriti

Kako prebrojati prikupljene podatke:

- Transseksualna žena: 1. pitanje = žena i 2. pitanje = da
- Transseksualni muškarac: 1. pitanje = muškarac i 2. pitanje = da
- Rodno raznolika osoba: 1. pitanje = Nebinarna ili *genderqueer* ili bezrodna ili polirodna ili rodno fluidna osoba

Napomene

Ovaj se pristup temelji na samoidentifikaciji, što znači da se ispitanici sami mogu izjasniti jesu li trans osobe. Budući da se spol dodijeljen pri rođenju ne koristi kao osnova za klasifikaciju ispitanika, u tom pristupu ne postoji prethodno razmotreni rizik od netočnog razvrstavanja interseksualnih ispitanika. Umjesto toga spol dodijeljen pri rođenju dodatni je podatak koji može poslužiti za analizu, koji se prikuplja nakon pitanja o trenutnom rodu. To je važno jer kvalitativno istraživanje pokazuje da bi nekim trans ispitanicima moglo biti neugodno odgovoriti na pitanje o spolu

dodijeljenom pri rođenju prije pitanja o trenutnom spolu¹⁸⁴. To je u skladu s iskustvom organizacija civilnog društva koje su sudjelovale u savjetovanju u postupku izrade ovih smjernica. Jedno od ograničenja tog pitanja je kategorija „nebinarna ili *genderqueer* ili bezrodna ili polirodna ili rodno fluidna osoba”, koja ne obuhvaća sve rodove izvan okvira binarnog. Pristup brojanju pretpostavlja i da se svi ti ispitanici identificiraju kao trans osobe, što za neke možda nije slučaj. Pitanje ne obuhvaća podatke o interseksualnim ispitanicima, a većini je njih dodijeljen muški ili ženski spol pri rođenju. Kako bi se ti podaci primjereno obuhvatili, važno je postaviti zasebno pitanje o tome jesu li ispitanici interseksualni/imaju li varijaciju spolnih obilježja (vidjeti smjernicu br.4.4 ovih smjernica).

4.2.3.2. Primjer pitanja o spolu dodijeljenom pri rođenju koji se podudara s rodom – Australijski zavod za statistiku

Ako pitanje o spolu dodijeljenom pri rođenju nije nužno, preporučuje se dvostupanjski pristup kojim se postavlja pitanje odgovara li rodni identitet osobe njezinu spolu dodijeljenom pri rođenju. To omogućuje da podaci o trans osobama budu razvrstani, za razliku od samo jednog pitanja o rodnom identitetu. Međutim, kako je prethodno navedeno, to dvostupanjsko grupiranje pitanja nosi rizik od pogrešnog razvrstavanja interseksualnih ispitanika. Australijski zavod za statistiku primjenjuje taj dvostupanjski pristup i dodatno uključuje pitanje o pravnoj registraciji roda.

1. pitanje: Kako [vi/ime osobe] opisujete/opisuje [svoj] rod?¹⁸⁵

[INFORMATIVNI GUMB: Rod se odnosi na trenutni spol, koji se može razlikovati od spola registriranog pri rođenju i od onoga što je navedeno u pravnim dokumentima.]
JEDAN ODGOVOR

- Muškarac ili muški
- Žena ili ženski
- Nebinarna osoba
- Upotrebljavam drugi izraz (navesti)
- Ne želim odgovoriti

2. pitanje: Je li vaš rod isti kao spol koji vam je upisan pri rođenju?

- Da

¹⁸⁴ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), *Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation* The National Academies Press, Washington DC, str. 119.

¹⁸⁵ Australijski zavod za statistiku (2020.), *Standard for Sex, Gender, Variations of Sex Characteristics and Sexual Orientation Variables*, ABS.

- Ne (navesti rod):

3. pitanje: Jeste li zatražili ispravak upisa roda u službenim dokumentima?

- Da
- Ne

Kako prebrojati prikupljene podatke

U smjernicama objavljenima na internetu objašnjen je samo način brojanja podataka iz prvog pitanja¹⁸⁶. U okviru u nastavku opisano je kako su podaci iz pitanja brojani.

Poželjna oznaka	Alternativna oznaka	Označivanje	Definicija
1.	M	Muškarac ili muški	Osobe koje su svoj rod opisale kao muškarac ili muški
2.	Ž	Žena ili ženski	Osobe koje su svoj rod opisale kao žena ili ženski
3.	X	Nebinarna osoba	Osobe koje su svoj rod opisale kao nebinaran
4.	T	Različit izraz	Osobe koje su opisale svoj rod izrazom različitim od muškarac/muški, žena/ženski ili nebinaran*
5.	Z	Ne želim odgovoriti	Osobe koje ne žele odgovoriti na to kako opisuju svoj rod

* Osim ako pisani odgovor za „različiti izraz” upućuje na varijaciju jednog od izraza „muškarac ili muški”, „žena ili ženski” ili „nebinaran”, a u tom će slučaju tom odgovoru biti dodana povezana oznaka.

Broj trans i nebinarnih ispitanika može se izvesti na sljedeći način:

- Transseksualni muškarac: 1. pitanje = „muškarac ili muški” i 2. pitanje = ne
- Transseksualna žena: 1. pitanje = „žena ili ženski” i 2. pitanje = ne
- Nebinarna osoba: 1. pitanje = „nebinarna osoba”

Napomene

Trostupanjski pristup u australskom stilu pruža opciju osobama čiji je spol upisan u maticu rođenih različit od muškog ili ženskog, a njihovi su odgovori međusobno isključivi i međusobno iscrpni. Pitanje o upisu roda ujedno je i prednost jer niski postoci odgovora na to pitanje mogu ukazivati na probleme s pravnim postupkom (iako ne žele sve trans osobe pravno priznati svoj rod). Međutim, suviše je pojednostavnjeno ispitanicima kao odgovor na pitanje ponuditi samo opcije „da” i

¹⁸⁶ Australski zavod za statistiku (2020.), [Standard for Sex, Gender, Variations of Sex Characteristics and Sexual Orientation Variables](#), ABS.

„ne”. Zahtjevi i troškovi mogu se razlikovati ovisno o dokumentima pa je moguće da će ispitanik, na primjer, ažurirati putovnicu bez ažuriranja rodnog lista, što pitanje u sadašnjem obliku neće obuhvatiti. U pitanju se ne spominju eksplicitno rodni identiteti osim muškog, ženskog i nebinarnog, iako su oni prikupljeni opcijom „Upotrebljavam drugi izraz”. Pristup nosi rizik netočnog uključivanja interseksualnih osoba koje se možda ne identificiraju sa spolom koji im je dodijeljen pri rođenju, ali se ne bi identificirale kao trans osobe. S druge strane, postoji rizik i od isključivanja onih interseksualnih osoba koje se identificiraju kao trans osobe, ali čiji je rodni identitet u skladu sa spolom koji im je dodijeljen pri rođenju. Naposljetku, u opciji upisa u 2. pitanju nije jasno trebaju li ispitanici upisati svoj trenutni rod ili spol koji im je dodijeljen pri rođenju.

4.2.3.3. Primjer zatvorenih popisa rodnih kategorija – studija „Biti transrodan u Belgiji”.

U većini slučajeva, ako ispitivanje rodnog identiteta u cijelosti nije cilj prikupljanja podataka, dovoljno je ponuditi **zatvorenu listu rodnih kategorija** iz koje se od ispitanika traži da odabere jednu opciju koja mu u tom trenutku najbolje odgovara. Taj je pristup prikladan za slučajeve u kojima ni spol ispitanika dodijeljen pri rođenju ni njihov trans status nisu relevantni za prikupljanje podataka.

Jedan primjer tog pristupa je pitanje u nastavku.

1. pitanje: Kako biste opisali svoj rodni identitet? Osjećate i smatrate da ste (moguće je više opcija):

- Muškarac
- Žena
- Muškarac s transrodnom prošlošću
- Žena s transrodnom prošlošću
- Muškarac koji se oblači u drugi spol
- Žena koja se oblači u drugi spol
- Transseksualni muškarac: osoba koja je rođena kao žena, ali ima muški rodni identitet
- Transseksualna žena: osoba koja je rođena kao muškarac, ali ima ženski rodni identitet
- *Genderqueer*
- Nebinarna osoba
- Polirodna osoba
- Rodno fluidna osoba
- Drugo: (navesti) ...

- Ne želim reći

2. pitanje: Kako bismo mogli analizirati podatke iz ove studije, možemo upotrebljavati samo ograničenu kategoriju od prethodno navedenih. Koja skupina najviše odgovara vašem trenutnom rodnom identitetu? Označite odgovor koji vam u ovom trenutku najviše odgovara. Više volim da me se svrstava u skupinu:

- (transseksualnih) muškaraca
- (transseksualnih) žena
- osoba koje se oblače u drugi spol
- *genderqueer*/bezrodnih/polirodnih/rodno fluidnih/nebinarnih osoba
- ne znam, nemam preferenciju

Napomene

Zahvaljujući tom pristupu ispitanici sami mogu odrediti skupinu u koju će biti svrstani za potrebe istraživanja. Međutim, kategorije muškarca/žene s transrodnom prošlošću mogu zbuniti ispitanike. Nadalje, ne smatraju se sve osobe koje se oblače u drugi spol trans osobama, pa bi i uključivanje te kategorije moglo prouzročiti zabunu. Osim toga, pitanje možda neće uspjeti obuhvatiti sve transrodne ispitanike jer neki u 1. pitanju mogu odabrati samo kategorije „muškarac” i „žena”.

4.3. Kako prikupiti podatke o rodnom izražavanju

4.3.1. Obrazloženje

Rodno izražavanje odnosi se na „predstavljanje roda osobe fizičkim izgledom, uključujući odijevanje, frizure, modne dodatke, kozmetiku, manirizme, govor, obrasce ponašanja, imena i osobne reference. Rodno izražavanje može, ali i ne mora biti u skladu s nečijim rodnom identitetom”¹⁸⁷.

Rodno varijantne osobe: „općenit izraz za osobe koje se ne ponašaju na način koji je u skladu s tradicionalnim očekivanjima za njihov spol ili čije se rodno izražavanje ne uklapa

¹⁸⁷ Međunarodna komisija pravnika (2017.), *The Yogyakarta Principles Plus 10 - Additional Principles and State Obligation on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation, Gender Expression and Sex Characteristics to Complement the Yogyakarta Principles*, str. 6.

u određenu kategoriju. Iako se mnoge izjašnjavaju i kao transrodne, to ne čine sve rodno varijantne osobe”¹⁸⁸.

Rodno izražavanje korisna je varijabla u utvrđivanju postupa li se drukčije s rodno varijantnim osobama (neovisno o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu ili spolnim obilježjima osobe), na temelju stupnja u kojem je njihovo rodno izražavanje usklađeno sa spolom koji im drugi pripisuju.

Pitanje o rodnom izražavanju može uključivati i. kontinuirane mjere ženstvenosti i muževnosti ili ii. pitanja o tome kako drugi percipiraju rodnu usklađenost. Oba pristupa mogu biti korisna ovisno o cilju istraživanja.

Kontinuirani pristup temelji se na utvrđenom smjeru istraživanja u psihologiji, koji pokazuje da se ženstvenost i muževnost ne bi trebali promatrati kao dijametralne „suprotnosti” jer ljudi mogu biti nisko na obje ljestvice, visoko na obje ljestvice, u sredini ili potpuno izvan ljestvica^{189,190}. I kognitivni intervjui s *queer* ženama pokazuju da je bipolarno pitanje u kojem se od ispitanika traži da se rangiraju na ljestvici od vrlo muževnog do vrlo ženstvenog konceptualno i empirijski problematično¹⁹¹. Unipolarna zasebna pitanja o ženstvenosti i muškosti također su se pokazala pouzdanijima u prikupljanju nijansiranih odgovora posebno od trans ispitanika, u usporedbi s bipolarnim pitanjima¹⁹².

Za pitanje o rodnom izražavanju može se upotrijebiti samoprocjena (kako ispitanik percipira vlastito rodno izražavanje) te reflektirajuća procjena (pitanjem ispitanika kako ih drugi doživljavaju). Iako se odgovori u okviru samoprocjene i reflektirajuće procjene mogu preklapati, korisno je ispitati razliku između njih jer je ona povezana s lošijim zdravstvenim ishodima¹⁹³. Kvalitativno istraživanje pokazuje da se pitanje u obliku samoprocjene treba postaviti prije pitanja u obliku reflektirajuće procjene¹⁹⁴.

Drugi pristup postavljanja pitanja o percipiranoj usklađenosti lakše je primijeniti u anketama i može se upotrebljavati zajedno s pitanjima o diskriminaciji, uznemiravanju i

¹⁸⁸ Kampanja za ljudska prava (2022.), [Glossary of Terms](#).

¹⁸⁹ Garbarski, D. (2023.), [The measurement of gender expression in survey research](#), Social Science Research 110, str. 2.

¹⁹⁰ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) The National Academies Press, Washington DC, str. 104.

¹⁹¹ Garbarski, D., LaVergne, D. (2020.). [The Measurement of Sexual Attraction and Gender Expression: Cognitive Interviews with Queer Women](#). U publikaciji: Brenner, P.S. (urednici) *Understanding Survey Methodology. Frontiers in Sociology and Social Research*, sv. 4. Springer, Cham.

¹⁹² Garbarski, D. (2023.), [The measurement of gender expression in survey research](#), Social Science Research 110, str. 9.

¹⁹³ Hart, CG, Saperstein, A, Magliozzi, D i Westbrook, L. (2019.), [Gender and health: beyond binary categorical measurement](#), Journal of Health and Social Behavior, 60 (1), str. 109.

¹⁹⁴ Garbarski, D. (2023.), [The measurement of gender expression in survey research](#), Social Science Research 110, str. 2.

nasilju jer će osobe koje su manje usklađene vjerojatnije doživjeti te probleme. To je prikladnije u anketi namijenjenoj LGBTIQ populaciji nego u anketi opće populacije.

4.3.2. Smjernice

Države članice i sve druge relevantne institucije i akteri koji su uključeni u prikupljanje podataka koji se odnose na seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja ili zaduženi za njega potiču se da poduzmu radnje navedene u točkama u nastavku.

- Trebali bi upotrebljavati kontinuirane ljestvice (dvije Likertove ljestvice za mjerenje izražavanja muškog roda i izražavanja ženskog roda) u skladu sa samostalnim iskazom ispitanika.
- Ako je moguće, trebali bi pitati i o subjektivnoj ocjeni ispitanika o njihovu rodnom izražavanju i o tome kako ispitanik misli da drugi ocjenjuju njegovo rodno izražavanje. Ako je prostor ograničen, trebali bi pitati o potonjem (reflektirajuća procjena)¹⁹⁵.
- Trebali bi uzeti u obzir da se rodno izražavanje može razlikovati u različitim kontekstima na temelju ugodnosti i sigurnosti ispitanika. Ispitanici se možda neće moći izraziti na način koji je u skladu s njihovim željama.
- Ako se pitanjem u anketi namijenjenoj LGBTIQ populaciji želi procijeniti kako drugi doživljavaju ispitanika da bi se utvrdilo kako bi to utjecalo na njegova iskustva, najprikladnije je postaviti pitanje o percipiranoj usklađenosti.

4.3.3. Primjeri mjerenja rodnog izražavanja

4.3.3.1. Primjer kontinuiranog pristupa¹⁹⁶

1. pitanje: Kako biste općenito opisali svoj izgled, stil i odijevanje?

Nimalo ženstveno	Pomalo ženstveno	Donekle ženstveno	Vrlo ženstveno	Izrazito ženstveno
☐	☐	☐	☐	☐

¹⁹⁵ Garbarski, D. (2023.), *The measurement of gender expression in survey research*, Social Science Research 110, str. 13–14.

¹⁹⁶ Garbarski, D. (2023.), *The measurement of gender expression in survey research*, Social Science Research 110.

Nimalo muževno	Pomalo muževno	Donekle muževno	Vrlo muževno	Izrazito muževno
☐	☐	☐	☐	☐

2. pitanje: Općenito, što mislite kako bi drugi opisali vaš izgled, stil i odijevanje?

Nimalo ženstveno	Pomalo ženstveno	Donekle ženstveno	Vrlo ženstveno	Izrazito ženstveno
☐	☐	☐	☐	☐
Nimalo muževno	Pomalo muževno	Donekle muževno	Vrlo muževno	Izrazito muževno
☐	☐	☐	☐	☐

3. pitanje: Općenito, kako biste opisali način na koji hodate, govorite, sjedite, stojite i gestikulirate?

Nimalo ženstveno	Pomalo ženstveno	Donekle ženstveno	Vrlo ženstveno	Izrazito ženstveno
☐	☐	☐	☐	☐
Nimalo muževno	Pomalo muževno	Donekle muževno	Vrlo muževno	Izrazito muževno
☐	☐	☐	☐	☐

4. pitanje: Općenito, što mislite kako bi drugi opisali način na koji hodate, govorite, sjedite, stojite i gestikulirate?

Nimalo ženstveno	Pomalo ženstveno	Donekle ženstveno	Vrlo ženstveno	Izrazito ženstveno
☐	☐	☐	☐	☐
Nimalo muževno	Pomalo muževno	Donekle muževno	Vrlo muževno	Izrazito muževno
☐	☐	☐	☐	☐

Napomene

U tom primjeru upotrijebljena su unipolarna pitanja muževnosti i ženstvenosti, pa je izbjegnuto postavljanje tih pitanja kao dijametralno suprotnih. Taj primjer obuhvaća dimenzije i izgleda i ponašanja. Potrebno je više istraživanja o tome ima li redosljed pitanja o izgledu i ponašanju velik utjecaj te o tome mogu li se ta anketna pitanja kombinirati¹⁹⁷. Taj je pristup manjkav jer pretpostavlja da bi ispitanici svoje rodno izražavanje shvatili u smislu muževnosti i ženstvenosti, što možda nije slučaj, posebno za bezrodne ispitanike. Stoga bi bilo korisno dodati opciju „nigdje na ovoj ljestvici”. Još jedno ograničenje ovog primjera jest to što ispitanicima nisu ponuđene opcije „ne znam” ili „ne želim odgovoriti”, koje su važne s etičkog gledišta (vidjeti odjeljak br. 2.3. ovih smjernica).

4.3.3.2. Primjer pitanja o percipiranoj usklađenosti¹⁹⁸

Ljudi mogu prepoznati da sam transrodna/rodno varijantna osoba čak i ako im to ne kažem.

- Uvijek
- Većinu vremena
- Ponekad
- Povremeno
- Nikad

Napomene

To je primjer iz ankete namijenjene trans osobama. Pitanje obuhvaća razmjer percipirane vizualne usklađenosti ispitanika s tradicionalnim izrazima rodnog identiteta, koji se može analizirati u kombinaciji sa stopama diskriminacije, nasilja i uznemiravanja. Iako je usmjereno samo na trans i rodno varijantne ispitanike, slično pitanje može se postaviti i za druge LGBTIQ ispitanike. U anketi Generations, na primjer, koja je usmjerena na LGB ispitanike, postavljeno je pitanje: „Koliko često, ako uopće, ljudi mogu prepoznati da ste LGB osoba čak i ako im to ne kažete?” U anketi su ponuđene iste opcije odgovora „uvijek”, „često”, „ponekad”, „povremeno” i

¹⁹⁷ Garbarski, D. (2023.), *The measurement of gender expression in survey research*, Social Science Research 110, str. 14.

¹⁹⁸ Jaime, G., Mottet, L., Tanis, J., Harrison, J., Herman, J. i Keisling, M. (2011.), *Injustice at Every Turn: A Report of the National Transgender Discrimination Survey*, National Center for Transgender Equality and National Gay and Lesbian Task Force, Washington DC, str. 184.

„nikad“¹⁹⁹. Kako je prethodno navedeno, pitanju nedostaju i opcije „ne znam“ i „ne želim odgovoriti“, što bi bilo važno uključiti s etičkog gledišta (vidjeti odjeljak br. 2.3. ovih smjernica).

4.4. Kako prikupiti podatke o spolnim obilježjima

4.4.1. Obrazloženje

Spolna obilježja „znači fizičke značajke svake osobe koje se odnose na spol, uključujući spolne organe i drugu spolnu i reproduktivnu anatomiju, kromosome, hormone i sekundarne fizičke značajke koje se javljaju nakon puberteta“²⁰⁰.

Interseksualne osobe ili **osobe s varijacijama spolnih obilježja** rađaju se sa spolnim obilježjima (seksualna anatomija, reproduktivni organi, hormonska struktura i/ili razine i/ili sekvence kromosoma) koje ne odgovaraju tipičnoj društvenoj definiciji muškarca ili žene. Često se varijacije spolnih obilježja otkriju tek kasnije u životu²⁰¹.

Interseksualnost / varijacija spolnih obilježja važna je komponenta demografskog statusa i privatnih medicinskih podataka. To može biti i aspekt identiteta, iako se neće sve osobe s varijacijom spolnih obilježja identificirati kao interseksualne ili se vidjeti kao dio LGBTIQ zajednice²⁰².

Endoseksualne osobe: „izraz koji opisuje osobu rođenu sa spolnim obilježjima koja odgovaraju tipičnim binarnim predodžbama o muškom ili ženskom tijelu. Endoseksualna osoba može se identificirati s bilo kojim rodnim identitetom ili seksualnom orijentacijom“²⁰³.

¹⁹⁹ Krueger, E. A., Lin, A., Kittle, K. R., i Meyer, I. H. (2020.), *Generations – A Study of the Life and Health of LGB People in a Changing Society (Methodology and Technical Notes, Gallup Quantitative Survey)*, The Williams Institute, Los Angeles.

²⁰⁰ Međunarodna komisija pravnika (2017.), *The Yogyakarta Principles Plus 10 - Additional Principles and State Obligation on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation, Gender Expression and Sex Characteristics to Complement the Yogyakarta Principles*, str. 6.

²⁰¹ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), *Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation* The National Academies Press, Washington DC, str. 139.

²⁰² Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), *Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation* The National Academies Press, Washington DC, str. 141.

²⁰³ Agencija UN-a za migracije (2021.), *SOGIESC Glossary of Terms*, UNHCR, str. 7.

Iako su istraživanja o interseksualnim osobama izvan kliničkog okruženja još rijetka, nedavne rasprave o najboljoj praksi u metodologijama istraživanja su se povećale²⁰⁴. U akademskoj literaturi upotrebljavaju se razni izrazi za osobe s varijacijama spolnih obilježja. Terminologiju koja se upotrebljava za opis te populacije oblikovala su društvena stajališta da su spol i rod binarni koncepti, što su uvelike prihvatili i zdravstveni stručnjaci i oblikovatelji politika.

Uključivanjem pitanja o spolnim obilježjima interseksualne osobe / osobe s varijacijama spolnih obilježja postaju vidljive u prikupljenim podacima. Važno je da se postojanje varijacije spolnih obilježja ne poistovjećuje s određenim (rodnim) identitetom i da se interseksualnost shvati kao doživljaj. Većina ljudi s varijacijom spolnih obilježja identificira se ili kao muškarac ili kao žena, iako u prikupljanju podataka uvijek treba dopustiti mogućnost odabira/samoidentifikacije kao interseksualne i/ili rodno raznolike osobe (kao što je nebinarna osoba/*genderqueer*)²⁰⁵.

Istraživači bi trebali biti svjesni da pojam interseksualnost nije osobito poznat u samoj interseksualnoj populaciji jer se mnogim ljudima s varijacijama spolnih obilježja često daju različita imena/dijagnoze²⁰⁶, kao što su sindrom neosjetljivosti na androgene, kongenitalna adrenalna hiperplazija, Klinefelterov sindrom ili Turnerov sindrom²⁰⁷. S obzirom na raznolikost korištenih pojmova i raznolikost u poznavanju terminologije vrlo je važno ispitanicima dati jasnu i sveobuhvatnu definiciju.

4.4.2. Smjernice

Države članice potiču se da poduzmu sljedeće korake.

- Trebale bi uključiti najmanje jedno pitanje kako bi se osobe s varijacijom spolnih obilježja mogle samoidentificirati.
- Trebale bi koristiti samostalnu mjeru kako bi pitali ispitanike o tome jesu li interseksualni / imaju li varijacije spolnih obilježja ili to nije slučaj (endoseksualne osobe). Pitanje se ne bi trebalo dodavati kao treća opcija odgovora uz „spol” ili „spol dodijeljen pri rođenju” jer su interseksualne osobe u pravilu svrstane u ženski ili

²⁰⁴ Park, A. (2016.), *Reachable: Data collection methods for sexual orientation and gender identity*, The Williams Institute, Los Angeles.

²⁰⁵ Jones, T., Hart, B., Carpenter, M., Ansara, G., Leonard, W. i Lucke, J. (2016.), *Intersex. Stories and Statistics from Australia*, Open Book Publishers, Cambridge.

²⁰⁶ Van Ditzhuijzen, J. i Motmans, J. (2020.), *Kennis En Opvattingen over Intersekse: Een Nulmeting in Nederland En Vlaanderen*, Rutgers i UZ Gent, Utrecht i Ghent.

²⁰⁷ Randjelovic, R. et. al. (2018.), *Intersex Research Study*, UNDP, str. 46–48.

muški spol. Međutim, trebalo bi ostaviti prazan okvir kako bi ispitanici mogli uključiti nacionalne specifičnosti, kao što je „prazna oznaka” u Njemačkoj²⁰⁸.

- Interseksualnost se ne bi trebala poistovjetiti s transseksualnošću ili seksualnom orijentacijom.
- Trebale bi uzeti u obzir da interseksualne osobe mogu imati rodni identitet drukčiji od onog koji im je dodijeljen pri rođenju. Iako se neke interseksualne osobe mogu identificirati kao transseksualne, druge mogu smatrati da taj pojam ne obuhvaća njihovu specifičnu situaciju interseksualnih osoba u većinski endoseksualnom društvu.
- Trebale bi dodati jasnu definiciju pojma interseksualnosti ili elemente od kojih se varijacija spolnih obilježja sastoji, s dovoljno primjera koji su dio krovnog izraza interseksualnosti.
- Trebale bi oblikovati definicije u neposrednom savjetovanju s organizacijama civilnog društva koje se bave interseksualnošću i uzeti u obzir lokalnu kulturnu terminologiju.
- Uz objašnjenje/definiciju pojma trebale bi dodati otvoreno pitanje za osobe koje su navele da su interseksualne / imaju varijaciju spolnih obilježja, što bi ispitanicima omogućilo da u okviru ankete opišu iskustva i potrebe povezane sa svojom varijacijom u mjeri u kojoj su to spremni učiniti.

4.4.3. Primjeri mjerenja interseksualnosti

4.4.3.1. Znanje i percepcije o interseksualnim osobama: referentno mjerenje u Nizozemskoj i Flandriji

Važno je definirati interseksualnost, što može uvelike utjecati na stopu odgovora na ankete. Nedavni primjer naveden je u **reprezentativnom panel istraživanju iz Belgije i Nizozemske**²⁰⁹. „Nasumično” odabrani sudionici na dva su načina upitani jesu li interseksualni, što je utjecalo na pojavu/vidljivost interseksualnih osoba u rezultatima istraživanja. Interseksualnost je prvi put procijenjena u panel-istraživanju prije nego što je dana definicija, a ispitanici su mogli označiti da se opcija „interseksualna osoba” (među ostalim opcijama) primjenjuje na njih. Ukupno je devet osoba odabralo tu opciju (0,4 %). Nakon što je ispitanicima dana definicija, druga skupina sudionika upitana je jesu

²⁰⁸ Statistische Ämter des Bundes und der Länder (2022.), Zensus 2022.

²⁰⁹ Van Ditzhuijzen, J. i Motmans, J. (2020.), *Kennis En Opvattingen over Intersekse: Een Nulmeting in Nederland En Vlaanderen*, Rutgers i UZ Gent, Utrecht i Ghent.

li interseksualne osobe odnosno imaju li interseksualni poremećaj. Tad je 28 osoba navelo da se identificira kao interseksualne ili da ima interseksualni poremećaj (1,6 %). Stoga se prije procjene jesu li ispitanici interseksualni ili imaju li varijaciju spolnih obilježja čini važno navesti definiciju interseksualnosti.

Važno je razlikovati i pitanja o tome ima li ispitanik varijaciju spolnih obilježja i je li mu postavljena dijagnoza povezana s tom varijacijom, kao što pokazuju sljedeća dva primjera. Osim ako se istraživanje odnosi isključivo na zdravstvenu zaštitu, prvi je pristup poželjniji.

4.4.3.2. Primjer pitanja o tome imaju li ispitanici varijaciju spolnih obilježja: anketa FRA-e LGBTI II (na internetu)

U anketi FRA-e EU LGBTI II za 2019. prvi su put uključena iskustva interseksualnih osoba.

FRA je postavila sljedeće pitanje.

Pitanje: Neke su osobe rođene sa spolnim obilježjima (kao što su spolna anatomija, reproduktivni organi i/ili sekvence kromosoma) koja ne pripadaju isključivo ni muškoj ni ženskoj kategoriji ili pripadaju objema istodobno. Ta je pojava poznata kao „interseksualnost”. Biste li sebe opisali kao interseksualnu osobu?

- Da
- Ne

[**INFORMATIVNI GUMB:** *Varijacije spolnih obilježja* mogu se pojaviti prenatalno i pri rođenju, ali i u djetinjstvu, pubertetu ili odrasloj dobi. Možda ste primijetili varijacije u svojim spolnim obilježjima u najranijoj dobi ili kasnije u životu i možda ste bili podvrgnuti kirurškom ili liječničkom zahvatu radi njihove promjene.]

Napomene

Radi jasnoće uz pitanje je navedena definicija, a ispitanici se mogu sami identificirati. Međutim, ne mogu vlastitim riječima opisati svoje varijacije i ne postoje opcije „ne znam” ili „ne želim odgovoriti” (vidjeti odjeljak [2.3.](#) ovih smjernica).

4.4.3.3. Primjer pitanja je li ispitanicima dijagnosticirana varijacija spolnih obilježja – istraživanje iskustava s nasiljem LGBTI osoba u Flandriji, Belgija

U anketi LGBTI o nasilju koja je u tijeku u **Belgiji** primjenjuje se sljedeći pristup u okviru kojeg se postavlja konkretno pitanje o dijagnozi²¹⁰.

Pitanje: Neke se osobe rađaju s tijelom koje se ne uklapa u normativne definicije muškarca i žene. Iskustvo osoba rođenih s takvim tijelom poznato je kao „interseksualnost”. Je li vam ikad dijagnosticiran oblik interseksualnosti pri rođenju ili nakon njega?

- Da
- Ne
- Ne znam
- Ne želim reći

[SKOČNA NAPOMENA: Interseksualnost se odnosi na iskustva ljudi rođenih s tijelima koja se ne uklapaju u normativne definicije muškarca i žene. Vrlo je raznolika i ne odnosi se uvijek na vanjska spolna obilježja / spolne organe. Spolna obilježja nisu samo spolni organi (penis/vagina), nego i kromosomi, hormoni ili unutarnji spolni organi (maternica, hormonske žlijezde). Primjeri su osobe rođene sa ženskim tijelom, ali s XY kromosomima, ili osobe rođene s penisom i maternicom. Možda se prepoznajete u tom opisu, ali nikad niste čuli za riječ interseksualnost. Liječnici i pružatelji skrbi mogu upotrebljavati medicinske izraze kao što su „pseudohermafrodit”, (C)AIS, Klinefelterov sindrom, AGS/CAH, 17-, alfa/5-, beta/5-, alfa reduktaza i hipospadija, sindrom MRKH, Turnerov sindrom ili „poremećaj/razlika razvoja spola (DSD)”.]

Napomene

Uz pitanje je predviđena skočna napomena s detaljnom definicijom i primjerima. Međutim, ne traži se samoidentifikacija ispitanika, nego dijagnoza. Takav medicinski pristup može biti težak za interseksualne osobe koje su pretrpjele traumu u medicinskom okruženju. Osim toga, mogao bi isključiti ispitanike koji su sami postali svjesni svojih varijacija spolnih obilježja i nisu dobili službenu dijagnozu. U objašnjenju izraza „žensko tijelo” dodatno su pojačane normativne pretpostavke o tome što je „muško”, a što „žensko”. On bi se mogao preformulirati, na primjer, u tekst „vanjski spolni organi koji se percipiraju kao „ženski’ (npr. stidne usne, vulva, klitoris)”. U tekstu se spominje i dijagnoza „pseudohermafrodit”. Iako se taj izraz još uvijek upotrebljava u medicini, „hermafrodit” se smatra uvredom, stoga bi ga trebalo izbjegavati ili navesti

²¹⁰ Burgwal, A., & Motmans, J. (još nije objavljeno). *Enough: research into the experiences with violence of LGBTI people in Flanders, Belgium.*

da je riječ o izrazu koji se često upotrebljava pogrdno²¹¹. Konačno, „spolna obilježja” prikladniji su izraz od „seksualnih obilježja”.

²¹¹ Više informacija o primjerenim i neprimjerenim izrazima dostupno je u dokumentu Europskog parlamenta (2020.), [Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications](#).

Prilog: Pojmovnik

Bezrodna osoba: „izraz za osobe koje se ne identificiraju ni s jednim rodnom. Može obuhvatiti i osobe koje doživljavaju nepostojanje roda i osobe čiji je rod neutralan. Bezrodne osobe imaju niz seksualnih orijentacija, rodni izražavanja i spolnih obilježja”²¹².

Aloseksualna/romantična osoba: „aloseksualne osobe doživljavaju seksualnu i romantičnu privlačnost i ne identificiraju se kao dio aseksualnog ili aromantičnog spektra. Aloseksualni spektar identiteta odnosi se prema aseksualnom i aromantičnom spektru identiteta kao što se heteroseksualni spektar identiteta odnosi prema LGB+ spektru identiteta. Važno je upotrebljavati riječi koje izjednačavaju iskustvo, inače suprotno od aseksualnog i aromantičnog postaje ‚normalno‘ što je stigmatizirajuće”²¹³.

Aseksualna osoba: „osoba koja može doživjeti romantičnu ili emocionalnu privlačnost, ali općenito ne doživljava seksualnu privlačnost. Demiseksualan i sivoaseksualan izrazi su za osobe koje doživljavaju različite stupnjeve seksualne privlačnosti. Pridjev aseksualan može se upotrebljavati kao krovni pojam koji obuhvaća demiseksualne, sivoaseksualne i druge izraze”²¹⁴. Aseksualne osobe mogu se identificirati kao aromantične, gej, lezbijke, biseksualne, panseksualne itd.

Aromantična osoba: „osoba koja ne doživljava romantičnu privlačnost. Neke aromantične osobe osjećaju seksualnu privlačnost, a druge ne. Aromantični ljudi koji doživljavaju seksualnu privlačnost ili povremenu romantičnu privlačnost mogu upotrebljavati i izraze kao što su gej, biseksualac, lezbijka, heteroseksualac i *queer* u kombinaciji s aseksualnim kako bi opisali predmet svoje privlačnosti”²¹⁵.

Biseksualna osoba (bi+): „krovni izraz koji se upotrebljava za opisivanje romantične i/ili seksualne orijentacije prema više rodova. Biseksualne osobe mogu se opisati jednim ili više različitih izraza, uključujući, među ostalim, biseksualne, panseksualne, *queer* i neke druge nemonoseksualne i nemonoromantične identitete”²¹⁶.

Cisrodna osoba: „osoba čiji trenutni rodni identitet odgovara spolu koji joj je dodijeljen pri rođenju”²¹⁷.

²¹² Agencija UN-a za migracije (2021.), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, str. 5.

²¹³ Stonewall (2022.), [List of LGBTQ+ terms](#).

²¹⁴ Agencija UN-a za migracije (2021.), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, str. 2.

²¹⁵ Stonewall (2022.), [List of LGBTQ+ terms](#).

²¹⁶ Stonewall (2022.), [List of LGBTQ+ terms](#).

²¹⁷ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) The National Academies Press, Washington DC, str. 4.

Endoseksualna osoba: „izraz koji opisuje osobu rođenu sa spolnim obilježjima koja odgovaraju tipičnim binarnim predodžbama o muškom ili ženskom tijelu. Endoseksualna osoba može se identificirati s bilo kojim rodnim identitetom ili seksualnom orijentacijom”²¹⁸. Vidjeti i **interseksualna osoba**.

Gej se „odnosi na osobu koja osjeća seksualnu i/ili emocionalnu privlačnost prema osobama istog roda. Obično se odnosi na muškarce, ali se i druge osobe koje privlači isti rod ili više rodova mogu izjasniti kao gej”²¹⁹.

Rod je „višedimenzionalna konstrukcija koja povezuje rodni identitet (osnovni element individualnog osjećaja sebe), rodno izražavanje te društvena i kulturna očekivanja o statusu, značajkama i ponašanju koji su povezani sa spolnim osobinama”²²⁰. „Rod se tradicionalno odnosi na društvenu i kulturnu konstrukciju bivanja muškarcem ili ženom. Međutim, neke se osobe ne identificiraju unutar rodne binarnosti muškarac/žena. Rod postoji neovisno o spolu, a spol pojedinca ne odgovara uvijek spolu dodijeljenom pri rođenju”²²¹.

Izraz **rodno raznolika osoba** odnosi se na inherentnu raznolikost mogućih rodnih iskustava, koja su stoga šira od cisrodnosti ili transrodnosti. Rodno raznolika osoba je krovni izraz za mnoge moguće rodne identifikacije, na primjer rodno fluidan, rodno slobodan, bezrodan, dvorodan itd.²²²

Rodno izražavanje odnosi se na „predstavljanje roda osobe fizičkim izgledom, uključujući odijevanje, frizure, modne dodatke, kozmetiku, manirizme, govor, obrasce ponašanja, imena i osobne reference. Nadalje, rodno izražavanje može, ali i ne mora biti u skladu s rodnim identitetom osobe”²²³. „Rodno izražavanje odvojeno je od rodnog identiteta jer i cisrodni i transrodni muškarci mogu ili ne moraju, na primjer, upotrebljavati rodno-stereotipno-muško ponašanje i izražavanje. Iako postoje varijacije u načinu na koji se rodno izražavanje (često definirano kao rasponi ženstvenosti i muškosti) definira i izražava u raznim kulturnim skupinama i tijekom vremena, u središtu je dominantnog sustava uvjerenja o rodnom izražavanju očekivanje da osobe kojima je

²¹⁸ Agencija UN-a za migracije (2021.), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, str. 7.

²¹⁹ ILGA Europe (2022.), [Our Glossary](#).

²²⁰ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) The National Academies Press, Washington DC, str. 4.

²²¹ TGEU (2016.), [Glossary](#).

²²² Vidjeti na primjer distribuciju rodnih identiteta u [anketi Agencije EU-a za temeljna prava LGBTI II](#), FRA (2020.), [A long way to go for LGBTI equality](#), Ured za publikacije, Luxembourg.

²²³ Međunarodna komisija pravnik (2017.), [The Yogyakarta Principles Plus 10 - Additional Principles and State Obligation on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation, Gender Expression and Sex Characteristics to Complement the Yogyakarta Principles](#), str. 6.

pri rođenju dodijeljen ženski spol trebaju imati „žensko” rodno izražavanje, a oni kojima je pri rođenju dodijeljen muški spol trebaju imati „muško” rodno izražavanje”²²⁴.

Rodno fluidna osoba: „osoba koja se ne identificira ni s jednim fiksnim rodnom ili koja ima fluidan ili nefiksni rodni identitet”²²⁵.

Rodni identitet odnosi se na „dubok unutarnji i individualan doživljaj svake osobe o rodu, koji može, ali ne mora odgovarati spolu dodijeljenom pri rođenju, uključujući osobni doživljaj tijela (što može podrazumijevati slobodno odabranu promjenu tjelesnog izgleda ili funkcija medicinskim, kirurškim ili drugim zahvatima) i drugo izražavanje roda, uključujući odijevanje, govor i manirizme”²²⁶.

Genderqueer: „osoba koja se ne identificira ni kao muškarac ni kao žena ili se identificira kao oboje ili kao kombinacija rodova”²²⁷.

Rodno varijantne osobe: „općenit izraz za osobe koje se ne ponašaju na način koji je u skladu s tradicionalnim očekivanjima za njihov spol ili čije se rodno izražavanje ne uklapa u određenu kategoriju. Iako se mnoge izjašnjavaju i kao transrodne, to ne čine sve rodno varijantne osobe”²²⁸.

Heteroseksualna osoba: „osoba koja osjeća romantičnu, emocionalnu i/ili fizičku privlačnost prema osobama suprotnog roda”²²⁹.

Homoseksualna osoba: „osjeća seksualnu i/ili emocionalnu privlačnost prema osobama istog, najčešće binarnog roda. Preporučuje se umjesto izraza homoseksualne osobe upotrebljavati izraze lezbijka i gej. Pojmovi lezbijka i gej smatraju se neutralnima i pozitivnima, a fokus je na identitetu umjesto na seksualizaciji ili patologizaciji”²³⁰.

Interseksualna osoba: „interseksualne osobe rađaju se sa spolnim obilježjima (seksualna anatomija, reproduktivni organi, hormonska struktura i/ili razine i/ili sekvence kromosoma) koja ne odgovaraju tipičnoj definiciji muškarca ili žene. Izraz ‚interseksualnost’ je krovni izraz za spektar varijacija spolnih obilježja koje se prirodno

²²⁴ West C, Zimmerman DH. (1987.), *Doing Gender*. Gender and Society 1(2), str. 125–151.

²²⁵ Kampanja za ljudska prava (2022.), *Glossary of Terms*.

²²⁶ Međunarodna komisija pravnika (2007.), *Yogyakarta principles: principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity*, str. 8.

²²⁷ Agencija UN-a za migracije (2021.), *SOGIESC Glossary of Terms*, UNHCR, str. 5.

²²⁸ Kampanja za ljudska prava (2022.), *Glossary of Terms*.

²²⁹ Agencija UN-a za migracije (2021.), *SOGIESC Glossary of Terms*, UNHCR, str. 2.

²³⁰ ILGA Europe (2022.), *Our Glossary*.

pojavljaju kod ljudi. Izraz interseksualnost potvrđuje činjenicu da je, fizički, spol spektar i da postoje osobe s varijacijama spolnih obilježja koje nisu muškarci ili žene²³¹.

Pravno priznavanje roda: „postupak u kojem se rod trans osobe i/ili interseksualne osobe zakonski priznaje ili postignuti rezultat postupka”²³².

Lezbijka: odnosi se na ženu s romantičnom i/ili seksualnom orijentacijom prema ženama. S tim izrazom mogu se poistovjetiti i neke nebinarne osobe²³³.

LGBTIQ: Akronim za lezbijke/gejeve/biseksualne/trans/interseksualne i *queer* osobe/osobe koje ispituju svoju seksualnost. U drugim popularnim varijantama dodano je slovo A, koje znači aseksualan, aromatičan ili bezrodan i „+”. Dodavanje znaka „+” općenito se smatra uključivijim jer obuhvaća druge stvarnosti/identitete kao što su (ali ne isključivo) aseksualni, panseksualni, rodno varijantni²³⁴.

Nebinarna osoba: „termin koji opisuje osobe čiji rodni identitet ne pripada muško-ženskoj binarnosti. Nebinarnost je krovni izraz koji obuhvaća niz rodnih identiteta, uključujući osobe sa specifičnim rodnim identitetom koji nije muškarac ni žena, osobe koje se poistovjećuju s dva ili više rodova (birodne ili panrodne/polirodne) i osobe koje se ne poistovjećuju ni s jednim rodnom (bezrodne)”²³⁵. Neke nebinarne osobe više vole rodno neutralna imena ili zamjenice kao što su oni nego on ili ona (vidjeti osobne zamjenice).

Panseksualna osoba: „ako osobu emocionalno i/ili seksualno privlače osobe neovisno o njihovom rodu.”²³⁶

Osobne zamjenice: „zamjenice su riječi koje upotrebljavamo kad govorimo o sebi („ja”), kad se nekomu obraćamo („ti”, „vi”) ili kad govorimo o drugima („ona”, „on”, „oni”, „one” itd.). U engleskom jeziku zamjenice trećeg lica jednine *he* i *she* („on” i „ona”) imaju rod, dok se kao rodno neutralna zamjenica u jednini koristi oblik *they* („oni”). U drugim jezicima, kao što su arapski i korejski, zamjenice drugog lica („ti”) i zamjenice prvog lica („ja”) također mogu imati rod. U nekim jezicima, kao što su japanski, svahili, švedski i turski, za označavanje roda nisu potrebne zamjenice ili postoji rodno neutralna opcija. U

²³¹ ILGA Europe (2022.), [Our Glossary](#). To je skraćena verzija definicije koju su razvili zajednica interseksualnih osoba i OII Europe, vidjeti Dan Christian Ghattas (2015.), [Standing up for the Human Rights of Intersex People – How Can You Help?](#), OII Europe i ILGA Europe, Bruxelles, str. 9.

²³² ILGA Europe (2022.), [Our Glossary](#).

²³³ Stonewall (2022.), [List of LGBTQ+ terms](#).

²³⁴ Preuzeto iz dokumenta [Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications](#) Europskog parlamenta (2020.), str. 11. U ovim smjernicama upotrebljava se akronim „LGBTIQ” radi usklađivanja s terminologijom korištenom u Komisijinoj [Strategiji o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020. – 2025.](#)

²³⁵ Agencija UN-a za migracije (2021.), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, str. 5.

²³⁶ ILGA Europe (2022.), [Our Glossary](#).

švedskom jeziku dodana je rodno neutralna zamjenica *hen* kao dopuna zamjenicama *han* („on”) i *hon* („ona”). U nekim drugim jezicima, uključujući armenski, finski, mađarski, perzijski i joruba, rod se uopće ne izražava²³⁷.

Queer: „neke su osobe ponovno preuzele tradicionalno negativan izraz *queer* te se smatra da on obuhvaća niz raznih seksualnih orijentacija, rodnih identiteta i izražavanja. Može se upotrebljavati kao krovni izraz za osobe s različitom seksualnom orijentacijom, rodnim identitetom, rodnim izražavanjem i spolnim obilježjima ili kao alternativa izrazu „osobe s različitom seksualnom orijentacijom, rodnim identitetom, rodnim izražavanjem i spolnim obilježjima ” ili akronimu LGBT. Izraz *queer* upotrebljavaju mnogi ljudi koji smatraju da se zbog svoje seksualne orijentacije, rodnog identiteta i rodnog izražavanja ne uklapaju u gospodarske, društvene i političke norme nekog društva²³⁸. „Međutim, ovisno o kontekstu, neke osobe taj izraz ipak mogu smatrati uvredljivim²³⁹.

Spol je „višedimenzionalna konstrukcija koja se temelji na skupini anatomske i fiziološke svojstava (**spolne osobine**), koje uključuju vanjske spolne organe, sekundarna spolna obilježja, spolne žlijezde, kromosome i hormone. Obično se dodjeljuje kao ženski ili muški, najčešće se definira pri rođenju na temelju vizualnog pregleda vanjskih spolnih organa²⁴⁰.

Spol dodijeljen pri rođenju: „spol koji je dodijeljen osobi pri rođenju, obično na temelju vanjske anatomije djeteta [...]. Izrazi „dodijeljenog ženskog spola pri rođenju” (AFAB) i „dodijeljenog muškog spola pri rođenju” (AMAB) odnose se na osobe s tipičnim muškim ili ženskim spolnim obilježjima, bez obzira na njihov rodni identitet ili rodno izražavanje. Izraz „prisilno dodijeljenog ženskog [muškog] spola pri rođenju” (CAFAB i CAMAB) odnosi se na interseksualne osobe kojima je dodijeljen binarni spol, često putem operacija na koje nisu pristale²⁴¹.

Spolna obilježja „znači fizičke značajke svake osobe koje se odnose na spol, uključujući spolne organe i drugu spolnu i reproduktivnu anatomiju, kromosome, hormone i sekundarne fizičke značajke koje se javljaju nakon puberteta²⁴². Osobe koje imaju varijaciju spolnih obilježja (VSC) koja je izvan okvira normativnog shvaćanja rodni tijela često se nazivaju interseksualnima.

²³⁷ Agencija UN-a za migracije (2021.), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, str. 5.

²³⁸ Agencija UN-a za migracije (2021.), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, str. 2.

²³⁹ ILGA Europe (2022.), [Our Glossary](#).

²⁴⁰ Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#) The National Academies Press, Washington DC, str. 3.

²⁴¹ Agencija UN-a za migracije (2021.), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, str. 7.

²⁴² Međunarodna komisija pravnikâ (2017.), [The Yogyakarta Principles Plus 10 - Additional Principles and State Obligation on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation, Gender Expression and Sex Characteristics to Complement the Yogyakarta Principles](#), str. 6.

Seksualna orijentacija: odnosi se na „osjećaj seksualne i/ili romantične privlačnosti (ili neprivlačnosti) koji osoba ima prema drugoj osobi”²⁴³. „To uključuje emocionalnu, osjećajnu i seksualnu privlačnost prema osobama različitog roda, istog roda ili više rodova te intimne i seksualne odnose s njima”²⁴⁴. Tri aspekta koja se najčešće ispituju pri utvrđivanju seksualne orijentacije su seksualna privlačnost, seksualno ponašanje i seksualni identitet²⁴⁵.

SOGIESC: „akronim za seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolna obilježja”²⁴⁶.

Trans/transrodna osoba: „krovni izraz za osobe čiji rod nije jednak ili ne odgovara spolu koji im je dodijeljen pri rođenju. Trans osobe mogu se opisati upotrebom jednog ili više različitih izraza, uključujući (ali ne isključivo) transrodan, transseksualan, *genderqueer* (GQ), rodno fluidan, nebinaran, rodno varijantan, osoba koja se oblači u drugi spol, bezrodan, rodno nepristran, treći rod, dvorodan, trans muškarac, trans žena, trans muški, trans ženski i *neutrois*”²⁴⁷.

Varijacije spolnih obilježja odnose se na „spolna obilježja (seksualna anatomija, reproduktivni organi, hormonska struktura i/ili razine i/ili kromosomski obrasci) koja ne odgovaraju tipičnoj definiciji muškarca ili žene. Izraz „interseksualnost” je krovni izraz za spektar varijacija spolnih obilježja koje se prirodno pojavljuju kod ljudi”²⁴⁸. „Neke od tih varijacija mogu biti vidljive prije rođenja ili pri rođenju, a druge nisu vidljive sve do nakon puberteta ili kasnije ili uopće ne moraju biti fizički vidljive. Postoji više od 40 interseksualnih varijacija; stručnjaci procjenjuju da se od 0,5 % do 1,7 % populacije rađa s interseksualnim osobinama”²⁴⁹.

²⁴³ Europski parlament (2020.), [Glossary of Sensitive Language for Internal and External Communications](#), str. 12.

²⁴⁴ Međunarodna komisija pravnika (2007.), [Yogyakarta principles: principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity](#), str. 8.

²⁴⁵ Preuzeto iz dokumenta Nacionalne akademije znanosti, inženjerstva i medicine (2022.), [Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation](#), The National Academies Press, Washington DC, str. 5.

²⁴⁶ Agencija UN-a za migracije (2021.), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, str. 1.

²⁴⁷ Stonewall (2022.), [List of LGBTQ+ terms](#).

²⁴⁸ ILGA Europe (2022.), [Our Glossary](#).

²⁴⁹ Agencija UN-a za migracije (2021.), [SOGIESC Glossary of Terms](#), UNHCR, str. 7.